

HULE ESKÁ

NA VOLYNI

OBRAZ ŽIVOTA V LÉTECH 1870-1947

ÚVOD I.

Jestli někdo nějak zachytil dějiny naší obce od prvopočátku po způsobu kroniky, určitě nevíme /Snad Vilímek Josef a jeho syn Gustav/. Co skutečně máme podchyceno písemně a z čeho můžeme čerpat jsou jen "Paměti" Jana Martínka z Urven zachycující prvých sedm až osm let života obce spíše po stránce hospodářské. Jsme mu za ně nesmírně vděční, neboť nám v nich zanechal obraz prvopočátečního života naší obce, byť již on sám odešel na věčnost. Dík patří i jeho synovi Janu Martínkovi, který přes různé těžkosti - a bylo jich nemálo - uchoval rukopis a dal ho k dispozici Jiřímu Bonkovi, který rukopis opsal a opatřil poznámkami. Rukopis byl značně sešlý a špatně čitelný.

Nynější naši práci jsme započali již v roce 1954, ale byla přerušena pro nedostatek času, neboť jsme byli všichni v pracovním poměru a při osídlení v ČSR rozhozeni do bydlišť od sebe značně vzdálených. Tím se stalo, že naše práce byla přerušena na mnoho let. Za ten čas se, bohužel, mnoho našich občanů, pamětníků starších dob, odebralo do nenávratna. K naší velké lítosti nám odešel na věčnost i nenahraditelný spolupracovník Vladimír Krejčí, který byl po dlouhá léta tajemníkem obce Hulče české v době "Polské republiky" mezi první a druhou světovou válkou a byl zasvěcen do všech úředních záležitostí obce. Znal mnoho i z dob dřívějších a měl velký zájem o paměti a upřímnou snahu pomoci. Žel, neúprosná smrt ho vyrvala z našich řad a jeho odchodem vznikla nenahraditelná ztráta.

Jiří Bonek, Josef Hovorka, Ing. Václav Stárek, Jindřich /Ondřej/ Brda a já, Josef Bečvář snažíme se zaznamenat alespoň to, co se uchovalo písemně nebo v paměti našich nejstarších občanů. Činíme tak proto, aby neupadlo v zapomnění vše o tak významné obci, jakou byla zprvu Urvena - Huleč -

- Zálesí, po první světové válce úředně pojmenovaná Huleč česká.

Další písemnou zprávu máme od paní Anny Gončarové rozené Kašparové, která nám napsala svoje vzpomínky na Huleč, v nichž nám osvětlila dobu, činnost a život obce koncem devatenáctého a začátkem dvacátého století, asi do roku 1917. Za tyto vzpomínky jí vřele a zcelého srdce děkujeme.

Považuji ještě za nutné učiniti zmínku o tom, jak mi osobně vyprávěla paní Višněvská rozená Vilímková, že její dědeček Josef Vilímek psal kroniku obce Urveny - Huleč a po něm pokračoval v psaní kroniky její otec Gustav Vilímek. Avšak tato kronika byla prý vyhozena z vlaku někde na Podkarpatské Rusi při repatriaci z SSSR do ČSR, a to když repatriční komisaři nařídili, že se nesmí nic písemného přes hranici převážet. Toto je sice velmi politováníhodné, ale protože nikdo z nás kroniku nečetl, nemůžeme k tomu říci nic více, než jsem výše uvedl.

Josef Bečvář

/Paměti obce Huleč české/

ÚVOD II.

Dílko, které čtenářům předkládáme začalo vznikat už v padesátých létech, ale až nyní dostalo konečnou podobu. Po rocích shromažďování materiálů, rozhovorů s bývalými občany Hulče, studia obecných dějin - nejintenzívnějších v letech 1976 - 1984 - umírá Josef Bečvář /1981/, pak hlavní iniciátor Jiří Bonek a nakonec roku 1986 i Josef Hovorka. Zbývá poslední - Václav Stárek - a tak jsem se k dokončení práce dostala já. Převzala jsem ji na žádost občanů Hulče na počátku roku 1989. Pak začala drobná práce s doplňováním údajů pomocí dotazníků i osobních jednání s pamětníky. Snažila jsem se získat k jejich tvrzení písemné doklady jako vysvědčení, průkazy, výpisy z matrik atd. Tak se některé údaje podařilo dokázat, ale mnohé zůstává jen při tvrzení pamětníků, kterým utkvěly v paměti hlavně vyjíměčné události /např. ubití zlodějů/, ale na jejich časové určení či jiná přesná fakta se objevila široká škála odpovědí, že výsledek je nejistý. Na stejné potíže narážel už můj předchůdce Jiří Bonek. Mnohé dnes už zůstává nezodpovězené. Obecné údaje se mi až na malé výjimky podařilo ověřit.

V zásadě jsem převzala původní Bonkův materiál, doplnila ho o poslední část, protože dnes už je možno vyslovovat věci, které byly dříve tabu, pozměnila jsem pořadí kapitol, aby bylo shodné v jednotlivých oddílech, doplnila mnohá fakta, ale i zajímavé domněnky, zpracovala obrazovou přílohu a upravila jazykově /téměř nezměněny zůstaly vzpomínky Jana Martínka staršího/. Do zpracované části jsem nechtěla příliš zasahovat, ale materiál, který jsem měla k dispozici pro další části, neumožňoval naprosto stejnou formu zpracování, proto se liší způsob zpracování.

Myslím, že i přes mezery a nepřesnosti zachová tato práce svědectví o osudech, způsobu života, povaze několika

set Čechů v cizině v období od šedesátých let 19. století do čtyřicátých let 20. století, kteří byli postaveni před tvrdou životní realitu a dokázali se s ní vyrovnat. Právě dnes takové příklady potřebujeme.

Chtěla bych poděkovat všem, kteří se podíleli vzpomínkou nebo písemným či obrazovým materiálem na konečném výsledku - pokud předávali informace přímo mně, jsou jejich jména zachycena v oddíle "Prameny", k starším informacím už nyní nebylo vždy možno zjistit původce /např. u materiálů podepsaných jen křestním jménem nebo bez podpisu/. Za pomoc děkuji zvláště historikovi dr. Jaroslavu Mackovi a zároveň Antonínu Umlafovi za finanční výpomoc.

Nakonec žádám občany Hulče, najdou-li v díle údaje, s nimiž nesouhlasí a mají-li pro své tvrzení nějaký historický doklad, aby mne s ním seznámili.

Danuše Manová - Stárková

Zeměpisné údaje

Volyňská země, kam se v sedmdesátých letech minulého století přistěhovali čeští kolonisté, představuje určitý zeměpisný celek o rozloze 71.766,7 km² a leží v západní části Ukrajiny. Západní hranici tvoří řeka Bug, která odděluje Volyň od oblastí polských, na východě hraničí s centrálními oblastmi Ukrajiny, s bývalou gubernií Kyjevskou, na jihu s vysočinou Podolskou, na severu s nížinou Poleskou. Svažuje se tedy Volyň mírně k severu, což určuje i směr hlavních říčních toků - Styru, Horyně, pravých přítoků řeky Pripjati. Poloha mezi dvěma odlišnými oblastmi na jihu a na severu určila ráz celé země tvořící jakýsi přechodný stupeň mezi kopcovitou, hlubokými říčními roklemi rozbrázděnou jižní vysočinou a bažinatou, zalesněnou nížinou na severu. Lze proto na Volyni rozlišit tři pásma táhnoucí se ve směru východo-
- západním:

- a/ silně kopcovitý, hlinitý a štěrkovitý, méně úrodný a značně zalesněný jih
- b/ mírně zvlněný, úrodný, hustěji zalidněný střed s převahou černozemě
- c/ bažinatý, zalesněný, nejméně zalidněný sever s neúrodnou, písčitou půdou

Severní a jižní oblasti tvořily vzhledem ke svému charakteru určitou překážku pro dopravu, proto vedly hlavní obchodní cesty a strategické cesty v minulosti i nyní ve směru východ-západ; tvořila tedy Volyň jakýsi most spojující země polské se středními oblastmi Ukrajiny.

Na rozhraní jižního a středního pásma, v místech, kde silně kopcovitá oblast přechází v mírně zvlněný střed, nad starou historickou cestou zvanou Ukrajinci "šlach" /rusky trakt/ směřující z východu na západ, na níž ležela význam-

ná města:

na východě Ostrog, na západě Dubno, byla v roce 1871 založena českými kolonisty obec Huleč. Počeštěný název obce byl odvozen od zakoupeného majetku, jež příslušel k ukrajinské obci zvané Hulíča. Její přibližné zeměpisné souřadnice jsou: 50⁰ 26' severní zeměpisné šířky a 26⁰ 15' východní zeměpisné délky /od Greenwich/. Huleč byla při svém založení obcí převážně zemědělskou a tento charakter jí zůstal zachován až do reemigrace v roce 1947.

Huleč je vzdálena od Ostroga asi dvacet jeden až dvacet dva kilometry a od Dubna asi třicet čtyři až třicet pět kilometrů. Nejbližším městem je asi deset kilometrů severně ležící a v té době zcela bezvýznamný Zdolbunov. Vyrostl z malé, bažinaté, špinavé obce a získal na významu teprve v osmdesátých letech 19. století, kdy se stal významnou křižovatkou železničních tratí spojujících Kyjev, Varšavu a Lvov.

Dle soupisu obyvatelstva z roku 1897 čítal Ostrog 8 700 obyvatel, Dubno 5 000 a Zdolbunov 4 700 obyvatel.

Celkem žilo na Volyni na přelomu století 3 316 000 obyvatel. Nejvíce - 70,1% se hlásilo k národnosti ukrajinské, Židů bylo 13,2%, Poláků 6,1%, Němců 5,7%, Rusů 3,5%, Čechů 0,92% /asi 30 000/.

Podle náboženství: nejvíce zastoupeno pravoslavné 73%, Židů 13,2%, katolíků 7,5%, protestantů 6% /Dle Ruské encyklopedie z roku 1904/.

Hlavní část obce byla vystavěna po obou stranách zmíněného "šlachy", Čechy ne dost přesně pojmenovaného "Dráha". "Šlach" byl široký dle Anny Gončarové a Josefa Hovorky asi čtyřicet metrů, dle Miroslava Touška dvacet čtyři ruských sáhů, což je asi padesát jedna metrů. "Šlachem" byly zvané jen zvláště významné obchodní a strategické cesty. Byly mimořádně široké, v místech, kde procházely lesem, byl tento

po obou stranách do vzdálenosti několika desítek metrů vykácen /Anna Gončarová/, avšak jako všechny cesty tehdy neměl pevný povrch. Mnoho pověstí vyprávěných okolním ukrajinským lidem a přívlastek "tatarský", který mu místní obyvatelé dávali, svědčilo o starobylosti této dopravní tepny.

Podél "šlachy" se táhla obec v délce přes tři kilometry. Zástavba v obci byla volně rozmístěna, někdy i s většími prolukami mezi usedlostmi určenými polím nebo sadům. Na západě sousedila s jižním koncem ukrajinské obce Urveny, která byla postavena podél cesty odbočující ze "šlachy" na sever a směřující na Zdolbunov; na východě se severním okrajem ukrajinské Hulče rozložené na jih. Tyto tři obce tvořily dohromady jakési ležaté S.

Mimo hlavní část obce, které Češi říkali "Dráha" nebo "Na dráze", patřily k Hulči české v třicátých létech 20. století tři osady a jedna samota. Osada zvaná Adamov se skladala z devíti usedlostí, byla vzdálená asi osmdesát metrů od západního okraje obce a ležela nad polní cestou směřující na jihozápad a přes les spojující Huleč s další českou obcí Zálesí vzdálenou asi pět kilometrů od Hulče.

Česká osada Urveny zvaná též Zámek se skládala z deseti usedlostí a ležela na severním konci ležatého "S" až za ukrajinskou obcí Urveny, od níž byla vzdálena asi půl kilometru. Spojení s Dráhou měl Zámek buď přes ukrajinskou obec, nebo polní cestou a pěšinou tvořící jakousi přeponu mezi středem Dráhy a Zámekem dlouhou asi jeden a půl až dva kilometry.

Osada Hájek čítající dvacet tři usedlostí vznikla v místech bývalého panského dvora na jižním konci ležatého "S" za ukrajinskou Hulčí, na niž přímo navazovala. S Dráhou byla spojena vlastní cestou tvořící ve východní části ležatého "S" druhou přeponu dlouhou také asi jeden a půl až dva kilometry. Název Hájek se začal používat teprve ve třicátých

létech 20 století. Předtím se tomu místu říkalo "U církve", protože se tam nacházel dřevěný kostel. Ten existoval již před přistěhováním Čechů, jak se o tom zmiňuje J. Martínek starší a byl v různých obdobích katolický a uniatský(1). Zasvěcen byl Cyrilu a Metodějovi.

Samota o třech usedlostech byla vzdálená asi tři kilometry na jihovýchod od obce a ležela na hranicích hulečského a záleského katastru na kraji lesa.

Od obce na sever byl kraj nížinný, bez zřejmých terénních nerovností a táhl se až k Zdolbunovu. Teprve severovýchodně od Zdolbunova se vyvyšoval na obzoru nevysoký, táhlý křídový kopec, kde se těžila surovina pro zdolbunovskou cementárnu. Na jih od obce Huleč byla krajina značně kopcovitá a dost zalesněná.

Od Dráhy směrem k jihu se terén mírně zvedal a ve vzdálenosti asi dva kilometry tvořil dvě táhlé výšiny rovnoběžné s obcí a oddělené od sebe hlubokým úvozem. Na první výšině u cesty do Hájku byl hulečský hřbitov. Asi jeden kilometr na západ na tomtéž hřbetu se nacházel na pozemku statkáře Nehrebeckého polský katolický hřbitov. Za zmíněnými výšinami v kopcovité krajině byly obecní lesy. Ze stromů převládal habr, vyskytoval se také javor, jilm a bříza. Jehličnaté stromy se ani v obecních ani v blízkých státních lesích nenacházely. Lesy byly původní, nevysazované. Za polské(2) vlády byla však zavedena přísná ochrana lesa - kácet se mohlo jen na povolení, a to stromy v určitém stáří. Za vykácené se musely vysazovat nové. Asi pět kilometrů jihozápadně od Hulče ležela za lesy další česká obec Zálesí - původně jen osada a součást obce. Za ní pak městečko Mizoč vzdálené od Hulče osm kilometrů.

Asi tři kilometry na západ od obce se vypínal osamělý kopec zvaný Kozí hůra a převyšoval okolní terén asi o třicet až padesát metrů. Byl bezlesý, porostlý jen stepní trávou a ně-

kolika ojedinělými, zakrslými borovicemi. V kopci se doloval písek pro místní potřebu. V žádném jiném místě v okolí se nevyskytoval. Byl uložen ve vrstvách různého zbarvení a síly a v některých vrstvách se vyskytovalo velké množství mušlí. Vzhledem k ojedinělosti výskytu, ukázkovému složení geologických vrstev, výskytu vzácného rostlinstva si nepochybně zasluhoval přísnou ochranu. Zmizel však po druhé světové válce, kdy za sovětské vlády byl písek vybagrován a zpracován na stavbách.

Krajinou protékala od jihu k severu nevelká řeka Usťja, jež pramenila v kopcích u ukrajinské obce Dermáně pod starobylým klášterem asi deset kilometrů jižně od Hulče. Tekla po východní straně ukrajinské Hulče, kde byla přehrazena /po hrázi procházel zmíněný "šlach"/ a tvořila tam rybník. Cestou přibírala mnoho potoků, z nichž dva levé protékaly jižně a severně od Hulče české. Jižní přítok zvaný Chutorský pramenil u Dermáně, přibíral další přítoky od Zálesí, tekla jižně od zmíněných výšin a vléval se do Usťji jižně od ukrajinské Hulče. U tohoto potoka měli mnozí hulečští občané své louky. Druhý levý přítok pramenil v ukrajinské Urveně a tekla asi dva kilometry severně od české obce středem rozsáhlých luk asi tři kilometry dlouhých a půl kilometru širokých. Zde byly louky občanů Hulče i ukrajinské Urveny a potok mezi nimi tvořil hranici /levá strana ukrajinská, pravá česká/. Šířka Usťji byla pod i nad hulečským rybníkem ve třicátých letech 20. století asi čtyři až pět metrů. Hloubka byla udávána na jeden až jeden a půl metru, místy až dva metry. Usťja byla řeka typicky nížinná, neregulovaná, vodná, s mnoha meandry, bohatá rybami a raky. Je však nutné se zmínit, že řeka doznala během půl století od konce 19. do poloviny 20. století značných proměn a na její vodnosti bylo možné pozorovat vysychání kraje v poměrně krátké době.

Je nutno se zmínit ještě o jedné zajímavosti - o kapli sv. Mikuláše /ukrajinsky Nikolaje/. Ležela již na katastru ukrajinské Hulče, ale hulečští Češi také slavili den sv. Mikuláše. Ten den - 22. května /dle pravoslavného kalendáře 9. května/ se konala v Hulči pouť.

Kaple byla vybudována na úpatí strmého kopce na pravém břehu řeky Usťji, v místech, kde prýštil z jeskyňky vydatný pramen. Voda byla vyvedena dvěma vývody do umělého jezírka s malým ostrůvkem uprostřed, odtud odtékala do řeky. Voda měla minerální příchut' a ani za silných mrazů nezamrzala. Okolí kaple bylo osázeno vysokými stromy a upraveno jako park. Původně v tomto místě stála katolická kaple sv. Jana. Po pádu polského povstání v roce 1863 byla socha sv. Jana odstraněna a vhozena do rybníka a opuštěné místo chátralo. Teprve po nezdařeném atentátu na cara Alexandra III. v roce 1887 byla jeskyňka restaurována, vyzděno jezírko a kaple v jeskyňce zasvěcena sv. Mikuláši. Na památku tam byla umístěna pamětní deska s ruským nápisem: "Rekonstrukce a výzdoba jeskyňe byla provedena zemědělci - vlastníky z dvaceti volostí ostrožského újezdu na paměť záchrany života cara imperátora". Deska byla obdélníková, ze světlého kamene, snad mramoru, nápis proveden černým písmem(3).

Výškové údaje

Údaje o nadmořské výšce uváděné v dostupných mapách se poněkud rozcházejí. Na rakouské speciální mapě z roku 1911 jsou uvedeny tyto kóty:

1/ nejnižší kóta severovýchodně od Hulče, pod hlupaninským rybníkem u břehu Usťji - 196 m n.m.

2/ proti toku řeky Usťji, jižně od Hulče je druhý bod -
- 209 m n.m.

- 3/ jihovýchodně u katolického hřbitova u rozcestí polních cest na táhlém návrší je uvedena kóta - 294 m n.m.
4/ na Kozí hůře je kóta - 269 m n.m.

Dle katastrální mapy z doby Polska byl nejvyšší bod na jihozápadě 293 m n.m., výška Kozí hůry byla udána 297 m n.m. Tyto rozdíly ve výškách lze snad vysvětlit tím, že nulová hladina byla pravděpodobně odvozena od různých moří - na rakouské mapě od Středozemního, nebo byly-li údaje převzaty z ruských map, pak od moře Černého - na polské mapě od hladiny moře Baltického. Podíl mohla mít i rozdílná přesnost měření. Z uvedených údajů lze odvodit, že průměrná výška obce byla 230 - 240 m n.m.

Podnebí

Podnební údaje uváděné v různých příručkách a mapách se také částečně rozcházejí. Zaviněno je to tím, že přesná meteorologická měření se na Volyni prováděla teprve několik let před druhou světovou válkou v Lucku. Jinak byly údaje odvozovány od poměrně vzdálených míst měření: Kyjeva, Lvova, Vilna, později Brestu Litevského, což nemohlo přesně zachytit skutečné klimatické poměry na Volyni.

Celkově lze podnebí na Volyni charakterizovat jako středoevropské s výraznými rysy podnebí kontinentálního. Různá roční období se proto vyznačovala větší stálostí než v Čechách. Průměrné letní teploty v nejteplejším měsíci červenci byly 19 - 19,5°C, což odpovídá průměrným červencovým teplotám v Čechách, kde dlouhodobý průměr v Praze je 19,2°C. Nedochovalo však k náhlým zvrátům a ochlazením tak častým jako v Čechách.

Tři zimní měsíce: prosinec, leden, únor měly na Volyni prů-

měrné teploty pod 0°C, přičemž lednový průměr byl asi -4°C /v Praze má nejnižší průměrnou teplotu také leden, ale jen s 0°C, žatecko asi -1°C, rakovnicko asi -2°C/. Průměrné lednové teploty na Volyni odpovídají tedy středním a vyšším polohám pohraničních hor - Šumavy, Krkonoš, Krušných hor.

Srážky byly na Volyni asi 560 milimetrů ročně, avšak dle měření agronoma Bočka 585 milimetrů /Kronika Volkova/, což je o něco více než ve středu české kotliny a blíží se průměru na Českomoravské vysočině /roční průměr na žatecku je pod 500mm/. Nejdeštivější byly na Volyni letní měsíce, a to červenec, nejméně srážek bylo v lednu. Trvalá sněhová pokrývka se udržovala na Volyni průměrně po dobu sedmdesáti dnů. /zeměpisný soubor Poznáváme svět, československé statistické ročenky, polská statistická ročenka z roku 1939/.

Převládající proudění vzduchu bylo západní a severozápadní. Občasné jihovýchodní větry vanoucí v letním období přinášely časté a vydatné bouřky.

Josef Bečvář vzpomíná(4): "Na jaře se při rychlém tání ve třech dnech rozlila Ust'ja a všechny dolíky a luka dělaly dojem obrovského jezera. Byly i roky, kdy se sníh pozvolna ztrácel už od února - ve dne tálo, v noci mrzlo. S poutí /22.5./ přicházelo stálé počasí - ve dne horko, teplé a vlahé noci začínaly žabími koncerty. Na vlhkých lukách měly žáby a čápi pravý ráj. V červnu přicházely trvalejší deště a s nimi nové záplavy. Často voda odnesla nebo znehodnotila posekané seno. Koncem července začínaly žně, sklizeň chmele, orba, která musela být hotova do konce října, pak už bylo nebezpečí plískanic. Zima se vyznačovala sněhem a mrazy, které obvykle začátkem ledna začaly sílit a vyvrcholily tak v době tří králů. Po tomto období obyčejně mrazy pozvolna povolovaly. Výjimky ovšem byly, sám pamatuji jeden rok, tuším že 1932, kdy na Tři krále, asi dva dny před hlavním svátkem /podle ruského kalendáře/ přišel jižní vítr a svěcení vody, které se obvykle konalo za silných mrazů,

dělo se ve značně rozbředlém sněhu. Po celou zimu čas od času připadával sníh. Některý rok přicházivaly se sněžením silné větry a vánice trvala třeba tři dny ve dne v noci. Tyto sněhové metelice dokázaly v některém roce vytvořit závěje až do výše čtyř metrů, ponejvíce u plotů, a my jako kluci jsme z nich mívali vždy velikou radost. Dalo se z nich, když byly ještě uměle zvýšeny, krásně sáňkovat".

Geologické poměry

Volyně patřila geologicky ke svrchní křídě /Ottův slovník naučný/. Křída se vyskytovala na území celé Volyně v různých hloubkách a někdy vystupovala i na povrch /křídový kopec u Zdolbunova/. Na většině území byla překryta mocnou vrstvou spraše. V Hulči dosahovala síla sprašové vrstvy několik metrů, ale v kopcovité části jižně od obce vystupoval na povrch místy vápenec, v němž se nacházelo mnoho mušlí. Na křídový podklad se obvykle přicházelo při kopání studní. Místní spraš byla vynikající surovinou pro výrobu cihel. Vápenec se používal na pálení vápna a z nedostatku jiného vhodného kamene na základy budov. /viz níže/

PRVNÍ DESETILETÍ

Politické, hospodářské, náboženské a sociální poměry v době přistěhování Čechů na Volyň obecně

J. Martínek starší ze zkušenosti a Josef Hovorka, Anna Gončarová, Josef Bečvář z vyprávění svých rodičů shodně uvádějí, že v Rakousku byla po prohrané válce s Pruskem roku 1866 velká bída. Mnoho lidí se vystěhovalo do Ameriky, určitá část zvolila Rusko pod vlivem slovanského sjezdu konaného v roce 1867 v Moskvě při příležitosti moskevské etnografické výstavy. Českou delegaci vedli František Palacký a Ladislav Rieger. Ústy svých mluvčích nabídli Čechům k osídlení některé oblasti v Rusku. Ruská vláda poskytla emigrantům značné výhody dekretem z 22. července 1870 /časopis Ruský Čech z roku 1907/:

- 1/ Muži přistěhovalci a jejich synové narození před rokem 1870 byli osvobozeni od vojenské služby.
- 2/ Po dobu pěti let byli emigranti osvobozeni od placení daní.
- 3/ Poskytovaly se jim za výhodných podmínek půjčky.
- 4/ Byla jim zaručena svoboda vyznání.
- 5/ Byla jim umožněna svobodná volba občanského stavu /měšťanský nebo selský/ - "soslovia".
- 6/ Byla zřízena česká samospráva - tři české volosti /viz níže/.

Tyto výhody, bohužel, neměly dlouhého trvání. Byly zrušeny již v roce 1874 - v důsledku toho přistěhovalectví skoro ustalo /Ottův slovník naučný/.

Zemědělská půda byla v Rusku levná, i nemajetní si ji mohli koupit. V Hulči se platil jeden morg /60a/ 24 ruble /dle kupní smlouvy z roku 1877/. Určitou úlohu sehrálo vě-

domí, že se Češi mohli vystěhovat do slovanského Ruska -
- země jazykově příbuzné. Jako nejvýhodnější z oblastí nabízených Rusy k osídlení se ukázala volyňská gubernie, a to pro události, které se tam odehrály těsně před přistěhováním Čechů.

Bylo to: 1/ osvobození mužiků z poddanství v r. 1861

2/ nezdar polského povstání v r. 1863

Osvobození mužiků se vztahovalo na celou ruskou říši a ovlivnilo celý hospodářský život Ruska. Polské povstání mělo jen lokální význam především v ruské části Polska a jeho vliv se projevil také na Volyni. Obě události se však prolínaly a vytvořily příznivé podmínky pro osídlení.

ad 1) Osvobození mužiků mělo pro hospodářské poměry mnohem silnější a dalekosáhlejší důsledky než v jiných zemích Evropy. Vyplývalo to ze zaostalosti země a zvláštních hospodářských poměrů a vztahů vzniklých tam mezi vládnoucí šlechtou a poddanými mužiky. "Šlechta v Rusku vychovaná dlouhým nevolnictvím k naprosté lenosti, nepodnikavosti, k spoléhání na cizí práci, hospodařila pomocí svých poddaných nejextenzivnějším způsobem dlouho v době, kdy na Západě kypěla už intenzivní práce průmyslová a zemědělská". /K. Kramář: Ruská krize/

Hrozilo nebezpečí, že při důsledném provedení zemědělské reformy zhroutila by se hospodářsky v Rusku především ta vrstva, která doposud z mužikovy práce žila - šlechta, která však byla oporou státu. Po dlouhém váhání, odkladech a změnách byly nakonec vytvořeny z nezbytí základy reformy. Bylo to však řešení kompromisní, jak za dané situace ani jinak být nemohlo, neuspokojilo proto mužiky, šlechticům také nepomohlo. O vlastnických poměrech šlechty a mužiků je nutné se zmínit podrobněji, mělo to totiž vliv v pozdějších dobách

na vzájemné vztahy mezi Čechy a mužiky.

V Rusku nebylo před reformou úředně uznávané selské půdy jako např. v Čechách. Mělo se za to, že mužici jsou jen nájemci půdy šlechtické a církevní. Proto např. v centrálních oblastech Ruska se půda nepřidělovala mužikům do individuálního vlastnictví, ale jen obci - obščině. Na Ukrajině byl však postup poněkud jiný, mužici dostali půdu do vlastnictví, podmínky však nebyly jednoduché. Mužici na Ukrajině dostávali přiděly - "naděly" bez ohledu na to, kdo kolik a jakou půdu obdělávali. Nebral se ohled na to, že mužici na Volyni měli jakési vědomí vlastní půdy. O takovém vědomí svědčí okolnosti, které vyšly najevo a jsou dále podrobně popsány, když Češi přistěhovalí do Hulče si nechali zakoupenou půdu vyměřit zeměměřičem. Bylo nutné povolát staré pamětníky znalé polohy a rozměrů polí, ačkoliv od osvobození mužiků uplynulo sotva deset let. Po vyměření pozemků se zjistilo, že pole zakoupeného panství, pole jiných šlechticů, církevní a mužické představují vzájemně propletenou složitou mozaiku, ze které vyplynuly pro Čechy velké nesnáze. Již tato okolnost svědčí o tom, že skutečné vlastnické poměry byly mnohem složitější než si to byla ochotna a schopna ruská vláda představit. Byli-li mužici uznáváni za pouhé nájemce, přehlíželo se, že půda, kterou po staletí obdělávali, přecházela v jejich držbě z pokolení na pokolení a vytvářelo se pevné pouto jednotlivých mužických rodin k obdělávaným pozemkům. Toto pouto neuznávané oficiální vládní politikou a při přidělování pozemků do vlastnictví nerespektované, zcela stačilo ke vzbuzení nespokojenosti mezi mužiky. Půda byla přidělována mužikům jen na mužské členy rodiny, přičemž základní výměr na osobu nebyl pevně stanoven, kolísal v určitých mezích podle krajů, podle vzájemné dohody mezi šlechtici a mužiky a podle toho, jak mnoho bylo šlechticů v dané oblasti. Přiděly byly větší, kde šlechticů bylo málo a nao-

pak. Za půdu museli mužici platit výkupní platy, což při naturálním systému hospodaření bylo pro ně obzvláště tíživé, peníze byly vzácností /J. Rixi: Příspěvky k dějinám selského stavu na Rusi a J. Martínek mladší/.

Nevíme, jak velké příděly půdy dostávali mužici v Hulči a Urvenách, ale soudě podle kroniky Volkova, kde příděly v okolí Dubna byly průměrně asi osmnáct desjatin /devatenáct hektarů/ na rodinu, mohl být průměrný příděl v Hulči od patnácti do dvaceti pěti hektarů na rodinu.

Jan Martínek starší ve svých vzpomínkách píše: "/str. 6/ - Vůbec vláda mnoho chybila, když v roce 61 osvobodila své mužiky od roboty a poddanstva a nedala jim také zem, co možná nejbližší a vcelku; nemuselo být těch celých padesát let strašných třenic a nynější mužické revoluce /psáno v roce 1908/, která otřásala celým Ruskem, utišiti kterou a napraviti chyby šedesátého prvního roku snad se podaří dumě /ruské ústavodárné shromáždění/, ačkoliv sotva úplně".

Vzniklá mužická hospodářství nebyla sice malá, ale při extenzivním způsobu hospodaření nebyla vždy dostatečně soběstačná a schopná úspěšně hospodařit; zůstala do značné míry závislá na velkostatku. Vztahy vytvořené v době poddanství přetrvávaly dále. Tyto závislosti se projevovaly formou tzv. zasévání za snop a společného výpasu dobytka na úhorech.

Jan Martínek starší píše ve svých vzpomínkách: "Tu třeba připomenouti, že dřívější způsob zasévání jako skoro v celém evropském Rusku, tak i zde, zvyk zákonem uznávaný byl ten, že pole selská, šlechtická a církevní byla rozdělena na tři díly pro ozim, jař a úhor, na kterém všichni společně pásli". Možnost společného výpasu především na panských úhorech byla pro mužiky velmi důležitá, poskytovala jim značnou část roku dostatek krmiva pro jejich dobytek.

Dalším přežitkem poddanství bylo zasévání za snop. Bylo

to podmíněno tím, že sama šlechta a nájemci jejích statků na svých polích nehospodařili. Za daných podmínek poskytovalo to však mužikům určité výhody".

J. Martínek starší: /str.13/ ...na lepších půdách dávali /mužici/ z úrody nájemci /majiteli/ dva snopy, sobě tři; na horších do dvora jeden, sobě dva..."

Ačkoliv osvobozením mužiků v roce 1861 vztahy utvořené v době poddanství mezi pánem a poddaným byly zpřetrhány, byly přece jen narušeny a omezilo se tak částečně přímé vykořisťování mužiků. Velkostatky se však jen s obtížemi vžívaly do nové situace. Mnohé se zadlužily a dostaly se do značné hospodářské tísně, kdy jediným východiskem byl prodej statků.

ad 2) Druhou významnou událostí, která měla vliv na volbu Volyně pro osídlení českými kolonisty, byla porážka polského lednového povstání v roce 1863. Volyňská země byla dlouhá staletí až do roku 1793 součástí nejdříve knížectví Litva, pak polského státu. Teprve při druhém dělení Polska v roce 1793 připadla Rusku východní Volyň a pak po neúspěšném Kosciuszkově povstání v roce 1795 připadl Rusku zbytek Volyně. Polský vliv však byl zde stále velmi silný. Převážná většina šlechty byla polská, její práva a majetky po rozdělení Polska zůstaly nedotčeny a to určovalo v těch dobách charakter země. Místní poddaný lid se však od vládnoucí třídy odlišoval jazykově, národnostně i nábožensky. Lid byl ukrajinský a do třicátých let 19. století náboženství uniatského, později pravoslavného. Hranice třídní byla zároveň hranicí národnostní a náboženskou a to zesilovalo nepřátelský vztah poddaných ke šlechtě. Vysvětluje to také proč se lednové povstání na Volyň příliš nerozšířilo. Lid byl vždy proti polské šlechtě, od níž po staletí snášel jen útisk, nikdy jí nevěřil a v tomto případě měl ještě obavy,

aby se nevrátilo poddanství.

V době příchodu Čechů začíná proces postupného odbourávání dominujícího postavení polské šlechty a polské kultury na Volyni. Byl to proces dlouhodobý a J. Martínek starší zachytil jeho počátek: "/str. 33/ Vůbec v sedmdesátých létech řeč polská byla užívána obecně. Každý, kdo chtěl býti počítán jen trochu k inteligenci, mluvil polsky. Mužici mluvili ukrajinsky. Židé, ten barometr síly, mluvili vůbec polsky, rusky skoro žádný. Naučit se rusky bylo velmi těžko neb zřídka bylo koho slyšet rusky mluvit i báťuškové /pravoslavní kněží/ mluvili vůbec malorusky /ukrajinsky/ a polsky. Do roku 1863 a ještě několik let později po povstání byly i nižší soudy, tzv. "poviatové", kde se úřadovalo polsky".

Nepřekvapuje proto, že ačkoliv mezi polskou šlechtou na Volyni byl ohlas povstání velký, přímých vojenských akcí zde bylo málo.

Ruská vláda zde neměla v důsledku historických a národnostních poměrů pevné postavení. Obávajíc se možných nepokojů, využila po skončení povstání situace, aby zde polský vliv potlačila. Těm, kteří se nějakým způsobem účastnili povstání, byly konfiskovány majetky. Na všechny šlechtice - Poláky, nepřímé účastníky povstání, byl uvalen zákaz nabytí půdy a uloženy státní tresty - kontribuce. Pro Volyň, jakož i pro ostatní jihozápadní kraje, gubernii Podolskou a Kyjevskou byl ustanoven generální gubernátor, který zde vládl, na zvláštních právech" /J. Martínek mladší/.

Polská šlechta, nacházejíc se po osvobození mužiků a po neúspěšném povstání v hospodářské a politické krizi a v obavě před dalšími represáliemi carské vlády a možnými dalšími konfiskacemi, raději své statky prodávala. Čeští zájemci, kolonisté, umožňovali polské šlechtě aspoň částečně vybrednout z obtížné situace, i když pro šlechtu to bylo jen nou-

zové řešení.

Ruské úřady byly české kolonizaci na Volyni v začátcích po počátečním váhání a obavách z přistěhovalců katolíků příznivě nakloněny. V přechodu polského majetku do českých rukou viděli oslabení hospodářského postavení polské šlechty na Volyni. Jiný názor na české osídlení mělo místní ukrajinské obyvatelstvo z následujících důvodů:

- a/ Výkupem panských statků se museli Češi pochopitelně dostat do rozporu s mužiky, kteří nepokládali reformu z roku 1861 za spravedlivou a na šlechtickou půdu si stále činili nárok.
- b/ Mužici si museli uvědomit, že přechodem panských majetků do českých rukou jsou jejich naděje na získání této půdy zcela pohřbeny.

Situaci komplikovalo ještě to, že místní obyvatelstvo ve své naprosté většině vidělo ideál v zemědělství a jeho existence závisela na půdě. O řemeslo, obchod nebo jiná povolání neprojevovalo skoro vůbec žádný zájem. Při tak bezvýhradné a jednostranné závislosti na zemědělství jevil se mu přistěhovalý Čech jako nebezpečný konkurent ohrožující jeho existenci.

Dalším zdrojem rozporů mezi Čechy a mužiky byl různý způsob hospodaření - pokročilejší český a zaostalý trojpolní rozšířený u mužiků. Oba způsoby nejen, že se zásadně od sebe lišily, ale v určitém smyslu se navzájem vylučovaly. Protože Češi obdělávali veškerou půdu sami, žádných úhorů nenechávali(5), odpadly mužikům další zdroje příjmů, jež měli dříve za zasévání za snop a z výpasu na úhorech. Česká kolonizace přinesla tedy mužikům ve svých počátcích řadu nevýhod, jež působily a vytvářely napjatý vztah mezi oběma skupinami po velmi dlouhou dobu. Tyto nepříznivé důsledky byly však časem vyváženy vlivem, který přineslo pokročilejší

české hospodářství.

J. Martínek starší: "/str. 7/ Z polního nářadí došel největšího obdivu náš český pluh, který do těch dob žádný z místních obyvatelů dosud neviděl. Jejich pluhy sestávaly ze samého dřeva, vyrobeny neuměle doma, pouze špička, samé ostří radlice bylo okované železem. Do takového pluhu zapřahalo se dobrých šest koní neb osm volů a pracovati mohli nejvýše dvě až tři hodiny za půl dne(6).

Když viděli, jak Čech lehce kráčet za pluhem zapřaženým pouze párem koní, pokuřuje si ze své neodlučné dýmky, pracoval na poli od rána do poledne a od poledne do noci, sbíhali se pracující na poli, zastavovali se kolem jedoucí a s nepokrytou hlavou prosili Čecha, aby jim ukázal ten neobyčejný instrument, který tak lehce tvrdou půdu drtí. Ale ten rok žádný mužik ani šlechtic takový pluh neobjednal, čekal, až jaká bude po takovém orání úroda. Pluh český učinil velký obrat v selském hospodářství v Rusku zvláště ve Volyňské gubernii, kam hned s pluhem přišel učitel hospodářství - Čech. Ačkoliv mužici jsou silně konzervativní, novoty neradi k sobě připouštějí, musí se přiznat, že má-li zdejší mužik nějaký rozhled a méně hladu a bídy než mužik v hluboké Rossiji, má za to co děkovat jen českému pluhu a jeho učiteli".

"Byla ještě jedna příčina, která mužiky oddělovala od Čechů, byl to obyčejný strach negramotných a primitivních lidí z cizinců. Projížděl-li Čech ukrajinskou obcí, zakrývali v chalupách okénka, aby Čech neuškl, neuhranul děcko. Tyto obavy však poměrně rychle vymizely. /Josef Hovorka/

**Seznam kupujících Čechů
dle kupní smlouvy z roku 1877**

1/ Jan Martínek syn Jana	29/ Josef Umlauf syn Josefa
2/ František Martínek syn Jana	30/ Jan Topolánek syn Josefa
3/ Jan Kalousek syn Jakuba	31/ František Kolda syn Josefa
4/ Václav Vaněk syn Václava	32/ František Kovanda syn Jana
5/ Josef Kříž syn Václava	33/ Josef Hovorka syn Jana
6/ Josef Trnka syn Josefa	34/ Josef Maršík? syn Josefa
7/ Matej Voženílek? syn Josefa	35/ Josef Topolánek syn Václava
8/ Antonín Mozler syn Petra	36/ Václav Souček syn Antonína
9/ Josef Vilímek syn Jakuba	37/ Felix Stárek syn Jana
10/ Josef Karásek syn Josefa	38/ Jan Drahorád syn Jakuba
11/ Jan Jiránek syn Jana	39/ Jan Kulich syn Jana
12/ Václav Kovařík syn Josefa	40/ Jan Efemberg syn Václava
13/ František Staněk syn Josefa	41/ František Ditrich syn Ignáce
14/ Ignác Ditrich syn Josefa	42/ Václav Zajíc syn Jana
15/ Josef Kašpar syn Jana	43/ Vincenc Vaněk syn Václava
16/ Václav Pařez? syn Mateje	44/ Václav Petránek syn Filipa
17/ Matěj Pokorný syn Jakuba	45/ Josef Novotný syn Jana
18/ Josef Vaněk syn Josefa	46/ František Malý syn Václava
19/ Jan Metelka syn Josefa	47/ František Houdek syn Františka
20/ Jan Kučera syn Václava	48/ Jan Hubálek syn Jana
21/ Antonín Dvořák syn Petra	49/ Tomáš Chmelík syn Ondřeje
22/ František Policec syn Josefa	50/ Jan Malý syn Jana
23/ Jan Vyhlídal syn Jana	51/ František Kojanka syn Františka
24/ Václav Hurt syn Václava	52/ František Hajzský? syn Ignáce
25/ Václav Toušek syn Václava	53/ Václav Pospíšil syn Františka
26/ Ferdinand Kodeš? syn Tomáše	54/ Václav Ballada syn Václava
27/ František Bartoš syn Jana	55/ Teodor /nečitelné/
28/ Václav Efemberg syn Václava	56/ Josef Metelka syn Václava
	57/ Václav Pospíšil syn Vincence

Založení obce, začátky hospodaření

Občané Hulče Josef Hovorka narozený roku 1900 a Josef Bečvář narozený roku 1907 uvádějí, že Huleč byla založena v roce 1871. Dle jejich slov konaly se v roce 1931 v Hulči oslavy 60. výročí založení obce.

Ve sborníku české společnosti zeměvědné z roku 1902 v článku "Přehled českých osad v ruské gubernii Volyňské" uvádí autor Manuel Němeček, že Huleč byla založena v roce 1871. Proto údaj J. Martínka staršího, že byla založena v roce 1872, je nutno pokládat za mylný.

Vystěhovat se v těch dobách do Ruska jistě nebyla záležitost jednoduchá a vyžadovalo to určitou odvahu. Rusko bylo tehdy země "exotická", o níž se vyprávěly nejpodivnější věci. Když se rodina Hovorkova z Umonína u Kutné Hory rozhodla vystěhovat, říkaly kamarádky Barboře Hovorkové rozené Bobkové: "Baruško, ty pojeděš do Ruska, kde vši lítají a vlci se dívají do oken?"

Možnost levně zakoupit půdu byla však hlavně pro chudší lidi velkým lákadlem, ale i některé bohatší rodiny odjížděly, když se dozvěděly, že prvním vystěhovalcům se dobře daří.

Zjištěná místa emigrace z Čech, Moravy a Slovenska:

1/ Čechy

Kutná Hora a okolí

a/ Josef Hovorka z Umonína narozen roku 1845, zemědělec, manželka Barbora Bobková, děti: tříletý syn Jan. Bratr Josefa Hovorky Jan - krejčí, svobodný. Sestra Josefa Hovorky Antonie se provdala za Václava Stárka.

b/ Kateřina Martínková ze Suchdola - vdova, zemědělství, děti: Jan narozený 1851, František.

c/ Václav Kučera z Velkého Lomce.

- d/ Adolf Sahulka z Chlístavy
- e/ Vincenc Čižík ze Zbraslavic
- f/ Pluhařovi ze Zbraslavic
- g/ Zajícovi z Chrástu u Křešetic
- h/ Josef Volenec z Kutné Hory, narozený 1856, tesař /do Hulče přišel roku 1874, oženil se s Marií Jelínkovou narozenou 1863 v Čáslavi, děti: František /1881 - 1927, Žofie /1890 - 1956/, Anna zemřela jako dítě
- ch/ František Josef Kovanda z Ronova nebo Leštiny, narozený 1842, povozník v Hlohově na Jihlavsku, manželka Marie Kučerová, děti: Josef narozený 1872, Václav narozený 1875, Alois, Jan, Vladimír, František, Emilie, Žofie
- i/ Josef Kučera z Velkého Lomce nebo Obory
- j/ Václav Hurt z Velkého Lomce
- k/ Václav Pavlíček, zemřel roku 1959, rodiče - Štěpán Pavlíček, Marie rozená Sklenářová. Manželka Žofie rozená Kučerová narozena roku 1882. Přiženil se ke Kučerům z Hlinska na Volyni. /Pavlíčkoví snad pocházeli též z Velkého Lomce, protože tam jsou dodnes jména zachována. Podle některých názorů odtud pocházejí i Kovandovi a Krejčovi/.
- l/ Jan Semerád, obuvník z Kolínska, manželka Antonie Topolánková, děti: Josef, Natálie provdaná Pařezová, Jan.
- m/ Josef Trnka - Kutnohorsko

Česká Třebová a okolí

- a/ František Raab, obuvník z Vysokého Mýta
- b/ Jan Metelka z Vysokého Mýta
- c/ Felix Stárek, truhlář - modelář z Libchavy, syn Václav - truhlář
- d/ Touškovi z Dobříkova
- e/ Josef Vilímek, manželka Kateřina rozená Brožová, Brandýs nad Orlicí, děti: Gustav /v době přistěhování pětiletý/

f/ Václav Petránek z Dolní Libchavy

g/ Urbanovi z Dolní Libchavy

Jičín a okolí

a/ Josef Rychna z Vesců, narozený 1849, absolvent reálky v Jičíně, manželka Marie Toušková - narozená 1861 v Dobříkově u Vysokého Mýta, děti: Josef, Anna provdaná Brdová, Vladimír

Praha a okolí

a/ Jan Krejčí ze Řevnic, zemědělec, manželka rozená Koldová z osmi dětí zůstaly v Hulči dvě - František a Josef

b/ Hrabaňovi z Peček

c/ Hynek Bečvář 1869 - 1957, kovář, manželka Františka rozená Moravcová, děti: Marie /zemřela jako dítě, Josef, Antonín

d/ Rollerovi - Stará Boleslav

e/ Staňkovi - Český Brod

f/ Josef Juren - Sadská

Hradec Králové a okolí

a/ Josef Procházka z Ostřešan u Pardubic, narozený 1868, kovář, manželka rozená Mozlerová, děti: Josef, Marie, Vladimír, Libuše, Václav. Roku 1908 ovdověl a oženil se s Marií Dlouhou

b/ Josef Vaněk z Čiperky u Pardubic, zemědělec, manželka Anna - z Kutné Hory. Děti: František, Václav, Josef, Johan a jedna dcera

c/ Horovi - Pardubicko

d/ Faltysovi - Holice

e/ Jan Křivka - Čivice

f/ Václav nebo Josef Efemberg z Meziříčí u Opočna, manželka Filomena Válková z Libuně u Jičína

g/ Jan Lhotský z Dobrušky

h/ Pfeifer a syn narozený asi roku 1860, manželka rozená Bednářová z Litomyšle narozená asi roku 1862, Pfeifer přišel z Hradce Králové

ch/ Hovorkovi - Mlýnští z Meziříčí u Opočna

i/ František Kašpar z Borohrádku, manželka Terezie Holčová z Holic

Rakovník a okolí

a/ Emanuel Červenka z Pavlíkova, do Hulče se přestěhoval později z Hlinska na Volyni, krejčí, manželka rozená Karrová

b/ Josef Plajer z Rakovníka

c/ František /Filaret/ Loskot z Mšec narozený roku 1840; Josef Loskot se narodil v Hradisku u Poděbrad na Nymbursku /nyní Hradištko/ 31. 1. 1886

Rožmitál

a/ Michal Brda, slévač

Písek

a/ Václav Pařez

Domažlice

a/ Alexej Vaněk

Jablonec nad Nisou

a/ Josef Vodička, sklenář, přišel jako zajatec v první světové válce

Litoměřice a okolí

a/ Umlafovi z Žabonos

2/ Morava

Kroměříž a okolí

a/ Teodor Cilc z Kroměříže, tkadlec

b/ Leonard Regentík z Kotojed, mlynář /odstěhoval se/

c/ Topolánek

Šumperk a okolí

a/ Antonín Rubek ze Zábřehu

3/ Slovensko

Trenčín

a/ Štefan Porazik prišiel do Hulče jako zajatec roku 1916

Pokud je výše uváděné řemeslo, z kapitoly o řemeslech vyplyne, zda se jím dále zabývali.

Při stěhování museli emigranti překonávat velké překážky. Z českých zemí se dalo cestovat železnicí až do pohraničního města Brodů. Dále však již dráha nevedla. Někteří méně majetní naložili svůj nevelký majetek na malý vozík, sami se do něho zapřáhli, nebo zakoupili psy a použili jich jako tažných zvířat a cestovali tak stovky kilometrů po špatných cestách až do místa určení. Bohatší si koupili i koně a ještě jiní jeli s koňmi až z Čech /Josef Hovorka uvádí/. Emigranti se často sdružovali ve větší skupiny, aby lépe překonávali nesnáze cesty. Místnímu obyvatelstvu na Volyňi se museli zdát noví přistěhovalci velmi podivným národem.

J. Martínek starší: "/str. 1/ Jak ta zem česká malinká a co různých obyčejů, nářečí, obleků a jaké různé chování, mravy, vzdělání, představoval náš spolek, když jsme se roku tuším 1872 na podzim(7), někdy v listopadu sjeli ze všech konců Čech jako emigranti do Ruska, Volyňské gubernie, za-

koupit tam majetky Urveny a Huleč. Místní šlechtici, majitelé malých i velkých statků, této různosti se velice divili, když srovnávali nás se svými bývalými "chlopy". Byli přesvědčeni, že i my jsme tíže "chlopi", ač do očí nám to neříkali. Divili se, že mnozí Češi jsou dost vzdělaní, ovládají třeba několik řečí, umějí se slušně chovat, zpívat, hrát na piano, tancovat; nebyvše ovšem jako oni vychováni v zahálce a na parketách, pozorovali, že jsou přece jen méně uhlazeni. Naproti tomu jiní přistěhovalci jsou zase úplnými prostáky, kterým prý ani rozumět není. /str. 2/ Takovéto rozdíly bijící do očí ovšem mezi námi byly a cizí oko, které se závistí hledá v těchto rozdílech příčinu k tupení, ji snadno najde. Ale nejvíce ze všeho se divili, že ten, kterého viděli včera se baviti a tancovati, již příští den jej mohli potkati buď na poli s pluhem, v lese nakládat dříví, neb i u chlěva hnůj. Takovéto nesrovnalosti dlouho při svém omezeném rozhledu nemohli pochopit, neb dle jejich přesvědčení pracovat bylo hanba. Nyní po čtyřiceti létech duch času a nejvíce bída naučila je snaživosti a práci".

Všechny rodiny kolonistů se nastěhovaly do koupeného zámku v Urvenách, původně majetku šlechtičny Kornelie Oměcínské-Kurierové, majitelky ještě mnoha panství. Majetek Huleč a Urveny zdělila po svém dědečkovi z matčiny strany Vitalisovi /Vitoldovi/ Porčinském v roce 1859 /dle kupní smlouvy z roku 1877/.

J. Martínek starší: "/str.2/ První zima nám uběhla dost lehce. Nastěhovali jsme se do dvou velkých budov u Urveny. První budova byla pěkný šlechtický zámek o jednom poschodí; nahoře byly rozkošné sály s pěknými parketami i vkusnými uměleckými ozdobami, v přízemí obývací pokoje. Podlaha pěkně vykládaná, z dubu, okna a dveře veliké, leštěné. V profilu malá zimní oranžerie. Stavěli ten zámek i-

talští mistři a umělci".

Dle slov paní Gončarové byl v průčelí zámku honosný štít stržený pozdějším majitelem; obávalť se prý, že by spadl. Zámek, spíše velká vila v klasicistním slohu(8), byl obdélníkového půdorysu, jeho delší osa byla orientována ve směru východ-západ. Severní a jižní delší strany budovy byly uprostřed členěny rizalitem. Vchod z nádvoří byl z delší severní strany, jím se vstupovalo do prostorné haly s dřevěným schodištěm do prvního patra. Na jižní protilehlé straně byla zimní zasklená zahrada vysunutá také mírně z průčelní zdi. Nad prostorem zimní zahrady byl zastřešený balkon. Od venkovního prostoru byly zimní zahrada a balkon odděleny čtyřmi vysokými sloupy s iónskými hlavicemi sahajícími z přízemí až ke střeše. U vchodu na severní straně byly dva takové sloupy, které pravděpodobně podpíraly již vzpomenutý štít. V prostoru mezi zimní zahradou a halou byly dvě místnosti. Východní a západní křídla budovy byla stejně řešena, měla po dvou místnostech. Horní patro bylo vyřešeno podobně jako přízemí, mělo však vyšší místnosti. V hale prvního poschodí se zachovala na stropě štuková výzdoba: uprostřed věnce velká polská orlice. Po odjezdu Čechů do vlasti v roce 1947 byl v budově zřízen léčebný ústav a tato výzdoba odstraněna. Okna budovy byla vysoká a poměrně úzká, v prvním patře o něco vyšší než v přízemí. Budova měla tři komíny. Část vstupní haly pod schodištěm byla po přistěhování Čechů oddělena přepážkou a Kovandovi zde zřídili kuchyň. Střecha měla tvar stanu(9), kryta byla šindelem. Původní kuchyň se spíží byla v západní části budovy. Dům nebyl podsklepen, sklep byl venku blízko kuchyně.

J. Martínek starší: "/str. 2/ Druhá budova - oficina /od slova oficiant - úředník/ jest o něco delší, ale užší, vystavěná před patnácti lety do našeho přistěhování samými

chlopy a od místních řemeslníků velmi pevně stavěná, též zděná z dobrých cihel a vápna. Ta byla určena pro hosty a úředníky; dole v přízemí /suterénu/ byla veliká kuchyň, byty pro čeleď a dva velké sklepy. Podlaha byla vyložená cihlami!"

Oficina, jednopatrová budova, byla svým vzhledem podobná spíše kasárnám a mohutností svých zdí pevnosti. Mimo zmíněného již suterénu měla zvýšené přízemí a první patro. Jak zvýšeným přízemím, tak i prvním patrem vedla uprostřed po celé délce budovy chodba, po jejích obou stranách byly pokoje, v každém poschodí sedm. V prvním poschodí byly pokoje nižší, než v přízemí a měly také nízká čtverhranná okna. Ve zvýšeném přízemí na obou koncích chodby na severní a jižní straně byly dveře, kterými se vystupovalo na dřevěné balkony s vnějším schodištěm. Tyto vstupy byly pravděpodobně proraženy až dodatečně. Původní vchod byl zřejmě ze západní, delší strany, jím se vstupovalo do prostorné místnosti, která byla patrně původně spojena se zmíněnou chodbou později zazděnými dveřmi. Ze vstupní místnosti vedlo také schodiště do prvního poschodí. Zvláštností budovy byly dva mohutné komíny, z nichž jeden měl uvnitř vybudovanou zvláštní samostatnou šachtu - průlez - opatřenou příčkami, kterou se dalo vystoupit na střechu. Často se toho komína užívalo jako hasičské pozorovatelný. Střecha byla stejná jako na zámku. J. Martínek starší vzpomíná, že podlahy v přízemí i v poschodí byly ze silných dubových prken.

Hlína pro výrobu cihel na stavbu zámku a oficiny se kopala a cihly se vyráběly a pálily v místě, kterému Češi říkali Trníčko /v pozdějších dobách bylo zarostlé křovím/ a nacházelo se v místech, kde později byla založena osada Adamov, u cesty, jež vedla na Mizoč /Josef Hovorka/. Dle pověsti vyprávěné místními Ukrajinci museli mužici dodávat na stavbu zámeckých budov vejce, jež se pak dávala do malty

/Jindřich a Libuše Brdovi/.

Oficina stála jihovýchodně od zámku kolmo k ose zámku stavěná tak, že uzavírala s jižní stranou zámku prostor s květinovou úpravou. Dále se kolem budov rozkládal veliký park, na jehož východním okraji byl přízemní domek, jež sloužil jako skleník a snad i jako byt pro zahradníka. Na nádvoří nacházející se na severní straně paláce se přijíždělo od cesty, jež vedla na Zdolbunov, alejí dlouhou 200 až 300 metrů z jižní strany paláce pod prostorem s květinovou úpravou. U oficiny se příjezdová cesta stáčela k severu a po východní straně paláce se přijíždělo na nádvoří. Vjezd do příjezdové aleje střežily dvě sfingy na pískovcových asi dvoumetrových podstavcích, místní lid jim říkal mořské panny. Od zámeckých budov vedla ještě jedna alej k jihu, k urvenskému potoku a dále směřovala již jen jako obyčejná cesta k Dráze. Tato druhá alej byla vysázena ze čtyř druhů smrků /Anna Gončarová/.

Na západ za cestou na Zdolbunov se nacházel panský ovčín.

V místech, kde stály zámecké budovy, nebyly patrné žádné stopy po nějaké starší zástavbě. Stálo-li tam dříve nějaké jiné panské stavení, nebo byly zámecké budovy postaveny na zámecké louce, nelze již zjistit.

Asi tři až čtyři kilometry od zámku na jižním konci ukrajinské Hulče byl panský dvůr, který Češi také koupili a zde vzniklé osadě se později říkalo U církve a asi ve třicátých letech dvacátého století dostala oficiální název Hájek. K panskému dvoru v Hájku se pojila pověst vyprávěná místním lidem, že prý tam stával zámek a k němu vedl prý jakýsi most a vstup na něj byl obyvatelstvu zakázán. U mostu prý stávala strážnice. V době příchodu Čechů se z budov panského dvora již skoro nic nedochovalo. Na zahradě Františka Josefa Stárka a Antonína Němce byly viditelné v třicátých letech dvacá-

tého století mohutné základy /kámen, cihly/ větší budovy. Základy byly poblíž strmé strže, jež spadala do údolí Chutorského potoka. Volba místa pro budovu nad strmým svahem mohla svědčit o úmyslu umístit ji na bezpečném místě. Nelze vyloučit, že zde původně nějaká tvrz stávala. Na kostelním pozemku v blízkosti cesty se zachovaly základy nějakého zdiva ve tvaru tiskacího velkého U. Podobné základy byly na druhé straně cesty. O dobře zachovaných sklepích u hostince U hvězdy se vyprávělo, že původně sloužily jako podzemní chodba od kostela k místům, kde byl již hostinec postaven. Tam vyúsťovaly na úbočí stráně. Pokračování sklepů od hostince bylo zazděné. Zeď však byla zvědavými chlapci /Václav Stárek narozený 1910/ probouraná a ti skutečně zjistili, že chodba pokračuje dále, byla však plná suti. Cesta v některých místech duněla, což je důkaz dalšího pokračování staveb.

Život v panských budovách v urvenském zámku nebyl pro přistěhovalce zvlášť pohodlný; tyto budovy nebyly pro obývání takového počtu lidí přizpůsobeny.

J. Martínek starší: "/str. 3/ Do takových budov, které měly sloužiti příjemným zábavám urozených šlechticů a jejich kavaleriů najednou z čista jasna se přistěhoval cizí národ: sedlák, nádeník, švec, měšťák, mnoho českých dvorských čeledínů, kovář, zedník, krejčí, muzikant. Každý z těchto nemajetných českých občanů uvyklých doma pilné práci a šetrnosti dychtivě se rozhlížel, zkoumal zem, její budoucí úrodnost.

/str. 4/ Lid místní, maloruský, nedávno teprv osvobozený od poddanství, byl uvyklý vídat k těmto budovám přijíždět jen kočáry, landaury a bryčky různých forem zapřažené vykrmenými, bujnými, třemi, čtyřmi až šesti koňmi, v povozech hovící sobě panstvo, v létě v divných kloboucích a v zimě na saních, úplně zahalené v bobrové límce, při veselých zvu-

cích různých rolniček a zvonků, s dobře vyškolenými kočími a vyšňořenými lokaji. Místní lid si nedovolil přistoupit za ohradu těchto budov, a když byl zavolán, to ještě daleko před branou smekal z hlav své doma vyrobené čtyřhranné konfederatky. Z našich krajanů přistěhovalců málo který pamtoval robotu za poddanství, a proto bez velikých rozpaků, ale přece s některou ostýchavostí uvelebil se na parketách; pravda, že v některých větších salonech uvelebily se třeba tři rodiny. A poněvadž každý musel vařit, tedy beze všech okolků nosila se na vyleštěné podlahy hlína, voda, cihly, lité pláty a z těchto předmětů vyrůstala každou /str. 5/ chvíli nová česká plotna. Pro dříví nebylo také daleko, neboť hned před palácem rozkládal se starý park, ve kterém každý našel dost dříví, po jeho úsudku vyrostlé tam, kde nemělo být. Vystěhovalci první zimu obstavili palác různými chlívci a chlívkami, ten pro prase, onen pro krávu, každý zvlášť, tak vkrátce vyrostlo okolo paláce mnoho předivných bud; všechno se dělalo narychlo, každý si to postavil, kde chtěl, aby blíž, třeba na květníku a překážel-li nějaký drahý strom, utnul se.

Když takto první trampoty minuly, třeba bylo měřit koupený majetek, neboť paní, která ho prodala, nevěděla dobře, mnoho-li má jiter lesa, luk a pozemků, plán také neměla. Smluvil se "zemleměr", který měl poříditi plány země mužické, jiných šlechticů a církevní; "zemleměr" sjednal několik starých mužiků, kteří prý znali hranice pozemků a měřil. V zimě se měřil les, a když sníh roztál, měřila se pole a luka.

Teprve nyní nastaly chvíle útrap a starostí, nyní v dalším usídlení narazili vystěhovalci na překážky, o které se málem rozbil celý spolek, nynější kvetoucí a bohaté obce české Urveny a Hulče. Teprve nyní, když "zemleměr" ukončil své práce a odevzdal Čechům plán zahrnující v sobě okolo

1350 desjatin země. Představovalo to /str. 6/ přepodivnou strakatinu sestávající ze sedmdesáti čtyř větších a menších kousků na prostranství táhnoucím se z východu k západu v délce patnácti verst, promíchané zemí mužiků, šlechticů a církevní. Od severu k poledni ta samá malebnost v šířce osmi verst. Čechům ani na rozum při koupi majetku nepřišlo, že by nějaký šlechtický velkostatek mohl být tak zle rozkouskovaný. Žádný ze zakladatelů spolku - vystěhovalců ze všech českých třinácti krajů a také několik Moravanů nedovedl si něco takového představit. Nyní, když se měli dělit a každý dle svého vkladu měl obdržet svůj dílec pole a lesa co možná v celku, kdy hodlali založit jednu nebo dvě osady, ve středu každé oddělit místo pro školu /šenkýři, ti si vhodné místo najdou vždy sami/, viděli, že jejich plány za zimu sestavené se zhroutily a že nejen o společné škole a vzájemném styku není možné myslet, ale i hospodařit není možné. Neb založit osadu na určitém kousku a jezdit na pole několik hodin cesty je tak nemožné, jako se rozsídlit po celém prostranství tam jeden, jinde dva - tři, bez spojujících cest, mezi cizími poli, majitelé kterých jsou více zvyklí pást na nich svůj dobytek než orat, kteří o racionálním hospodářství nemají ani potuchy a ze závisti, nevědomosti, nepříznivosti budou /str.7/ škodit, pást a krást. Nic divného, že taková vyhlídka do budoucnosti každého silně zarazila.

Poněvadž byla ale jarní doba a pole bylo třeba osívat, rozdělili nejbližší k paláci pozemek na malé díly, každému dle jeho vkladu, pro zeleninu a brambory. Ostatní pole určená k jarnímu setí se hledala na mapě a zase každému dle vkladu byla rozdělena. O jakosti a dálce rozhodl los. Tím způsobem byly rozděleny úhory i pro ozim. Takové hospodářství nemohlo ovšem trvati dlouho, neměli-li přijít všichni na mizinu.

Mužici, jakož i šlechtici, na výměnu polí "razvěrštánie" souhlasit nechtěli. První proto, že mají výhodu pást svobodně na českých lánech, šlechtici ze škodolibosti a také z bázně před měřením, neb se každý bál, že nedostane tolik, čím snad i neprávem vládne. Naděje celá vkládala se nyní na gubernátora Gresera, kterému od vlády a generálního gubernátora Ignatěva bylo nařízeno pomáhati usazeným Čechům na Volyni /str. 8/ na polských statcích a také dohled na to, aby kupující Češi nebyli nějak ošizeni o své peníze. Páni Poláci snad ani nemysleli Čechy ošidit, ač případů bylo dost a bylo by jich zajisté více, kdyby nebylo autority gubernátora, který tehdá, brzo po povstání vládl gubernii "na zvláštních právech". Nicméně ani gubernátor zde nic poříditi nemohl, ačkoliv napomínal své podřízené úředníky, aby hleděli jak zem Čechů, tak mužickou scelit. Poručiti nemohl, neb dle zákona taková výměna mohla se státi jen na dobrovolném z obou stran dohodnutí. Šlechtici Poláci za naše sympatie k Rusům nás nenáviděli, do očí se stavěli jako naši přátelé, po straně z každé naší nehody se radovali. Mimo to nabádali mužiky, aby s výměnou nesouhlasili /str. 9/. Takto se čas v stálém vyjednávání táhl a Češi připravené peníze na stavbu hospodářských budov pomalu projídali. Ačkoliv bylo velmi lacino - - maso hovězí za jednu a půl kopějky libra, pět vajec za dvě kopějky, zadní část skopce za dvacet až třicet kopějek, husa za dvacet kopějek, přece, když se pomalu vybírá ze skromných peněz a nic nedělá, dostanem se brzo na dno. Přišly žně. Úroda byla velmi špatná, neb při té práci ani jinak být nemohlo. Každý svážel svoji trochu obilí, ale kam? Určilo se místo nedaleko popsanych již budov, které byly nyní již úplně přeplněné národem, neb na jaře přibývali stále noví přistěhovalci, kterým jako členům spolku se musel vykázat byt. Svezená úroda sestávající z několika set malých

dlouhých, kulatých a větších stůžků a stohů ze slámy, sena a obilí. K tomu dodat ještě nutno desítky různých chlívců a chlévů, tvořilo ukrutný nelad, takže mnozí cestující zastavovali se a šli se ptát, co se to děje okolo tak pěkného paláce.

Také toho léta byli jsme přijati v lúno ruské říše za občany, což jsme ze své strany, že chceme býti věrnými atd. stvrдили přísahou v rovenské policii hromadně. Slavnost nebyla již tak okázalá jako první přísaha v Dubně prvních přistěhovalců tuším v roce 1870(10), kde přijímal české vystěhovalce sám generální gubernátor, tuším Dondukov-Korsakov, do ruského občanství s celou okázalostí, s družinou svých vyšňořených úředníků, s velkým množstvím duchovenstva s biskupem v čele. Nyní byla již přísaha obyčejná. Tímto aktem nabyli jsme nyní práva své záležitosti jako ruští občané na základě místních zákonů hájiti. Vyvolený námi starosta byl hned nato ve svém úřadě potvrzen a také hned dostal úřední znak selského starosty. /str. 10/ Prvním starostou byl František Raab, bývalý občan Vysokého Mýta, svého řemesla obuvník. Jeho zástupcem byl zvolen Josef Krejčí(11), rolník někde od Prahy. Těmito dvěma občanům vyhotovili jsme úřední plnomocenství, na základě kterého náš spolek, nyní již "Urveno-hulčenskoje selskoje občestvo" ve všech záležitostech zastupovali."

Před přistěhovalci stály nyní dva nejzávažnější úkoly:
a/ scelení pozemků
b/ vyhotovení kupní smlouvy /kupčaja krepostě/, na jejímž základě by se stali plnoprávními majiteli pozemků.

J. Martínek starší: "/str.10/ Mezi tím, co byl každý občan zaměstnán denní prací, nespustil přece žádný ze zřetelě dosažení svého cíle: scelení pozemků a utvrzení právní smlouvy ke koupi. /str. 11/ K vyjednávání se stranami o sce-

lení pozemků museli jsme míti také plnomocenství od prodávající strany - šlechtičny Oměcínské - které ona také bez otálení vydala. Takto vyzbrojeni naši zástupci hned začali bombardovat na různá témata sestavenými prosbami všechny úřady, počínaje od mírovogo posrednika, ispravnika, gubernátora až generálního gubernátora. A když se věc protahovala, ve své prostoduchosti chtěli jsme poslat deputaci k císaři. Nám se zdála tehdy ta věc tak prostá a ve svém složení tak užitečná a spravedlivá pro všechny zainteresované strany, že jsme dost málo nepochybovali, že strany budou přinuceny úřadem své pozemky sceliti tak, aby na tom rozsáhlém prostranství možná bylo založiti intenzívní hospodaření. /str. 12/ Bohužel, tenkrát ještě - nediv se mužiku - nikdo z inteligentních a vzdělaných lidí neměl pro scelování pozemků pochopení a již dokonce nepřikládali tomu takového významu jako my, Češi.

Ovšem, kdož tehdá mohl vědět z ruských pohodlných administrátorů a sytého ruského sedláka, že přijdou dnové hladoví a potřeba bude hledat rozumného správce Josefa. Spižírny u každého plné, obilí i u sedláků ve stohách hnilo, lesů dost, tráva také. Kdo mohl předvídat, že při takových dosud nezvýšených potřebách lidu, může se toho i druhého nedostávat. Nic nepomáhalo naše tvrzení, že pozemek ten bude dávat dvacetkrát až třicetkrát více než nyní. Mužik krčil rameny a myslel si, co bych s tím dělal. Šlechtic zase počítal, kdo by mu to sklídl a vymlátil. A vyšší úředník nás měl za přehnané blouznítky, bylo mu divné, co může chtít sedlák více, má-li dost žita na chléb, lnu na košili, ovčích kůží pro zimu na kožich a z hovězího dobytka na boty. Z nižších úředníků mnozí nevěděli ani, že jsme Slované a tak s nimi mluvte o slovanské vzájemnosti. Tak nás zpočátku měli všichni za Němce. Němci jsou zde usazeni od dob Kateřiny II. Jejich

hospodářství sestávalo výlučně z dobytkařství. Chovali pěkné holandské krávy; vysoké, na tenkých nohách koně a řemeslo jich hlavní bylo tkalcovství. Tak jsme hned zpočátku byli ve své důvěře k bratru Slovanu a našem snažení hořce zklamáni. /str. 13/ Tak například hulečský velkostatek měl najatý nějaký Žid Berkman, který z celé úrody ozimů prodal toho roku při našem přistěhování 2 000 pudů žita a 1 000 pudů pšenice. Z jařin něco hřečky /pohanky/, ovsa a ječmene. Nezasíval ovšem sám nic, všecko seli mužici za snop. A mnohé lány úplně ostávaly nezaseté.

Urvenský majetek o mnoho menší než hulečský, měl v držení šlechtic Rozický, bývalý důstojník. Hospodařil též takovým způsobem. Jaký obrat to nyní; žije tam více než sto rodin českých a prodávají více než 20 000 pudů pšenice, co pěkného pivovarského ječmene, řepy, brambor, chmele(12), másla, mléka, dobytka atd.

Když konečně Češi nahlédli, že dosažení jejich cíle od autority úřadu nezáleží, přinutila je nutnost vyjednávat se stranami přímo. Dohodnutí záleželo od následujících stran: Urvenohulečský spolek Čechů z jedné a obec urvenských mužiků skládající se z osmadvaceti čísel, obec hulečských mužiků, okolo čtyřiceti čísel, obec Chutory z osmnácti čísel, ze šlechticů: Adama Nehrebeckého, Michala Podhradeckého, Ignáce Podhradeckého, rodiny Vyšateckých a báňuškových církevních pozemků z druhé strany.

/str. 14/ Donedávna byli šlechtici ještě plnými majiteli. Nehrebecký a Michal Podhradecký měli každý osm rodin poddaných, Ignác Podhradecký šest a Vyšatecký dvě rodiny. Ještě za deset let po osvobození od poddanství ruských sedláků býval často Vyšatecký terčem úštipků za jeho veliké panství o dvou rodinách, ze kterých na jeho neštěstí jednu rodinu představoval jeden člověk vdovec a druhou bába vdova.

Přítom rodina Vyšateckých byla dosti četná skládající se ze čtyř bratří a dvou nebo tří dcer. Vzдор té bídě nejstarší z nich, vstoupiv v krymské válce do vojska, dosloužil se majora na odpočinku s pensí. Druhý bratr byl poručíkem oba mladší sloužili na větších majetcích jako správci. Adam Nehrebecký sloužil do třiašedesáti roků jako nějaký úředník, tuším pristáv. Byl to člověk hrdý, ultra Polák, všecko ruské nenáviděl. Byl dobrým právníkem, ale ještě větším "klauzříkem" /pletichář/. Měl dva syny a dvě dcery. Starší dosáhl hodnosti poručíka a nyní vládne statku po otci. Michal Podhradecký měl tři dcery a dva syny. Sám nic nedělal a o nic se nestaral, hrál pouze karty, to bylo jeho jediné zaměstnání. Často byla u něho hojnost, často bída, "jak fortuna dopřála". Jako člověk a soused Čechů byl snášenlivý, dobrý /str. 15/. Ignác Podhradecký měl jednoho syna a pět dcer. Tam byla vždycky bída, ačkoliv někdy(13) prý byli bohatí. Všecky rodiny navzájem se nenáviděly, mezi sebou stále se hašteřily a soudily. Jeden druhému, jak se říká, nemohl trefit na jméno; mládež ale, ženská strana, se scházívala. Vítaly se vždy srdečně, což jim nepřekáželo, jakmile se rozešly, jedny druhé hanebně pomlouvati. Proto také Češi postavili se k nim s velkou nedůvěrou. Mohl ze sebe Polák prsa vymluviti, přece jim nevěřili.

Mužici vůbec k nám zpočátku byli nedůvěřiví, báli se, že ztratějí půdu a největší obavy měli o "výhony" /pasení dobytka na úhorech/. Vedl je Nehrebecký, který o scelení nechtěl ani slyšet, a poněvadž znal dobře právo, mužici se k němu chodili radit, a tak jestli i některý vyšší úředník usiloval sklonit je k vyjednávání, všecko Nehrebecký hned pokazil. Co měli Češi, neumějíce mluvit rusky ani polsky, nezvyklí k podobným vyjednáváním a intrikám, si počít ? Strach opanoval všechny. Neuskuteční-li se scelení, snad mu-

síme utéct.

Čas běžel /str. 16/, příjmy skoro žádné, výlohy stálé. Peníze ponechané na stavbu se pomalu rozkutálely. Platit nebylo čím. Cizina. Vypůjčit nebylo kde a také na co si vypůjčit, když ani ještě právní smlouvu /kontrakt/ jsme neměli. Tehdy byly peníze strašně drahé. Úrok 24% nebyl lichvářský. Takové peníze byly ovšem dostupné pouze lidem majetným. Méně majetní platili 4 až 6% na měsíc. Naši sousedé již triumfovali, Češi musejí utéct.

Ozimy jsme měli zaseté, a poněvadž půda se nám zdála dobrá, a že každý měl dost času ji dobře zpracovat, sela se nejvíce pšenice. Za tu byla ještě naděje stržit nějaký groš. Přišla zase zima. V přeplněných budovách hemžilo se všechno dětmi. Ty jediné neztrácely veselost. Spolek za léto se doplnil. Půda všechna byla rozprodána, někteří začali prodávat již část ze svých zakoupených pozemků nově přibylým vystěhovalcům. Každý chtěl mít byt. Ve větších světnicích žily až čtyři rodiny. Byla to čistá komuna. Komuna tato se za zimu ovšem hrozně znechutila. Vyjednávání o scelení nevedlo ke konci.

V takovéto tísně bylo rozhodnuto vyjednávat s jedním Nehrebeckým, poprosit ho, aby jednal za nás, dát mu za to honorář /str. 17/. Honorář nebyl velký, všeho 300 rublů, ač nevím, byly-li zaplacené. Mimo to bylo vyjednáno tajně, že on dostane celý zbytek, co ostane po vydělení půdy všem zainteresovaným dle jejich právních dokumentů. Předpokládalo se správně, že zbytek bude veliký, neb muži všechna léta priorovali a pak při měření se všelicos zamlčelo, na plán nezaneslo, za což jsme ovšem my neplatili.

Nehrebecký byl s tímto srozuměn a vzal nyní věc do svých rukou.

Překážek bylo nyní nejvíce s jeho sousedy šlechtici,

kteří též chtěli mít aspoň zaručeno, že dostanou tolik půdy, mnoho-li vládnou skutečně a ne dle jejich listin. Aby byla tato podmínka splněna, museli jsme přijmout "zemleměra", kterého oni doporučili. Ten byl dost chytrý, nějaký Zagurský, že všem sliboval, jen s Nehrebeckým na oko se hašteřil, ale zatím dělal všechno, co mu Nehrebecký poručil, neb věděl dobře, že on může v poslední chvíli všechno rozbourat. Se šlechtici byla nyní shoda, ač ještě pouze na slovo, nebylo také vyjednáno, kde kdo z nich dostane ornou půdu a luka. Lesy se neměnily.

Ostali mužici. Ti si vybrali ze své strany k vyjednávání svého občana, nějakého Bondarčuka, člověka toho času zámožného, na sedláka dost inteligentního, uměl psát a číst.

Co takto se všechno vařilo, Češi míníce, že scelení nyní přejde do skutku, kupovali, kde kdo sehnal nějakou kopějku, dříví na stavbu /v našem lese stavební dříví nebylo. Samé habry/. Stavební materiál byl tehdá velice laciný. Celá borovice jeden a půl lokte(14) objemu stála padesát kopějek. Dub od padesáti kopějek do dvou rublů. Nyní bylo jedno i druhé dvacetkrát dražší /viz dále na konci kapitoly/. Tehdá ještě bývaly u nás zimy tuhé, sněhu dost, jezdilo se na saních někdy až celý březen. Každý by rád za dobré cesty vozil dříví, ale nevěděl kam. Mužici ne a ne přistoupit na scelení. Obávali se, že na výměně nevyhrají. Poněvadž nyní ostali jako odpůrci sami, byl nátlak na ně velmi silný. Češi toho využívali a zase na všechny strany psali a žalovali. Úředníci přijížděli jeden za druhým, dělali, co mohli, aby docílili shody, ale mužici ani slyšet". /J. Martínek starší/

Ukázalo se, že ani dohoda s Nehrebeckým nepohnula celou záležitostí kupředu.

"/str. 18/ Tu konečně Češi roztrpčeni dlouhým vyjednáváním, až příliš nepohodlným bytem, rozhodli se, že budou

stavět na svých pozemcích, jak naznačeno na mapě. Ale jak se rozdělit, když spolek ze členů s různou movitostí od pěti jiter až do sta a majetek, jak již svrchu pověděno, z větších i menších kusů, lepší a horší půdy, jedny daleko od lesa, druhé bez luk. Spravedlivé řešení zde bylo obtížné. Musel se ale najít klíč k rozluštění této úlohy a našel se".
/J. Martínek starší/

Veškerá půda s přihlédnutím k její poloze a kvalitě byla rozdělena na tři díly:

- 1/ pozemky nacházející se v blízkosti zámku; půda zde byla nejúrodnější;
- 2/ pole ležící po obou stranách "šlachy" - Dráhy;
- 3/ pole na okrajích majetku u lesa a zalesem.

Protože na početnou skupinu přistěhovalců připadalo jen několik zámeckých budov, bylo rozhodnuto tyto budovy prodat licitací, přičemž ti, kteří je koupí, měli dostat aspoň část polí v jejich blízkosti. Klíč pro přidělování pozemků byl následující:

- a/ ti, kteří zakoupí zámecké budovy, měli dostat půdu ve třech dílech, přičemž aspoň jeden z dílů měl být v blízkosti zámeckých budov na půdách nejlepších;
- b/ těm, kteří se rozhodnou pro horší pozemky na okrajích majetku, mělo být zaručeno, že je dostanou aspoň vcelku;
- c/ ti, co si zvolí pozemky ve středu "Na dráze", měli je dostat ve dvou kusech.

Návrh a vlastní rozdělení popisuje J. Martínek starší takto:

"/str. 18/ Prodat všecky společné budovy mezi své členy třeba z licitace, přitom zabezpečit kupujícím, že jisté procento půdy dostanou hned blíž /str. 19/ koupených staveb, ostatní část horších pozemků dále od staveb, v určitém místě vyznačeném na mapě, ve dvou třech kusech, jak vyjde. Hned také se ukázalo, kde dostanou majitelé staveb luka a les. Pak se měli vyzvat dobrovolníci na okraje. Tam měl každý do-

stat pole v jednom kuse, což se mnohým hned zamlouvalo. Konečně měl ostat k rozdělení střed, kde je nyní obec, s horší půdou, zato ale, jak mnozí říkali, že budou ve světě. Kdyby na některé kusy bylo více dobrovolníků, měl rozhodnout los. Los měl také rozhodnout, ze které strany se začne měřit, dle vytáhnutých čísel. Kdyby se dobrovolníkům něco orné půdy na vybraném kuse nedostalo a on nechtěl míti nějaký kousek oddělený, mělo se mu dodat za ornou půdu les neb luka. Les byl v jednom kuse a s dobrou půdou. Kdo nechtěl neb neuměl si vybrat pozemek na okraji, co možná scelený, a nekoupil staveb, měl dostat pole ve středu ve dvou kouskách podle rozhodnutí losem.

Projekt tento se zalíbil, ustanoveny tři dny na rozváženou a já byl poprošen sestavit k tomu účelu obecní protokol. Celé tři dny byl plán majetku na stole rozevřen, stále chodily nové skupiny lidí po jednom, dvou, třech, vybírajíce si pozemky /kdo totiž neměl v úmyslu koupit něco ze staveb/. Já měl dost zapisování a vysvětlování. Již druhý den bylo vidět, že se šťastně a dobrovolně, bez křiku, rozdělíme.

/str. 20/ Ruch takto povstalý byl znám i mužikům, neb mnozí z Čechů ptali se jich stále na jiné kousky polí a jejich úrodnost a rozumí se, že také jim sdělili, kde kdo míní stavět a že ta věc se u nás toho a toho dne rozhodne. Mužici ovšem také hned ze své strany posuzovali možné výhody a nevýhody, věc se bleskurychle roznesla nejenom v zainteresovaných obcích, ale i v obcích k našim pozemkům přiléhajících a všude bylo rozumováno, že Češi se dělejí a budou stavět".

V ustanovený den všichni občané se sešli jako jeden a tak obtížná věc prošla nad očekávání lehce. Jeden druhému dělal všemožné ústupky. Nejdříve se prodaly stavby na Urve-

nách. Zámek koupili švagrové Kovanda a Hurt za tisíc rublů, oficínu bratři Martínkové za jeden tisíc dvě stě rublů, stodolu a ovčín Kučera, oranžerii Trnka, všichni od Kutné Hory. Dle Anny Gončarové Jan Martínek koupil 2/3 a František Martínek 1/3 oficíny a František Kovanda 2/3 a Václav Hurt 1/3 zámku. V Hulči prostranný, ale dřevěný obytný dům se nechal pro učitele a školu, stodolu a stáje koupil Raab, velký špýchar Metelka, tuším oba od Vysokého Mýta. K stavbám hned dle čísel v mapě byly přiděleny pozemky. Nyní šli dobrovolníci. Většinou byli již dorozumění, kdo kde a s kým budou stavět, každá kupina si vybírala známé, přátele atd. Ostatek byl rozdělen losováním. Všecko toto dobrovolné rozhodnutí obce bylo podrobně napsáno do obecní knihy, každému tam bylo přiřknuto číslo na mapě označené, jeho výměru a z něho část vydělená dle vkladu peněz každého jednotlivce. /str. 21/ Za hrobového ticha bylo přečteno toto usnesení, což potom všichni podepsali. Po ukončení tohoto vážného díla zavolání byli muzikanti, pilo se pivo, zpívaly se národní písně. Lidé, kteří měli býti novými sousedy, líbali se slibující si věčné přátelství.

Co takto Češi byli ve vyšší náladě, přišla deputace, zástupci od mužiků, přezvědět se, jak to s rozdělením dopadlo. Mnozí Češi přivítali je hrubě, nechtějící s nimi více vyjednávat ani mluvit, jiní vysvětlili jim a ukazovali na mapě, kde kdo bude stavět, nezývají každého dle jména. Tento neočekávaný obrat mužiky velice zarazil. Viděli, že všichni Češi jsou s rozdělením spokojeni, o scelení již nestojí. Druhý, třetí den někteří občané začali již svážet stavební dříví na vykázaná dle smlouvy místa. To mužikům dodalo, viděli, že to nejsou žádné žerty. Nejdříve běželi k Nehrebeckému radit se, co činit. Pravili, že nedovolí Čechům na těch místech stavět. Nehrebecký byl nyní na naší straně,

a tudíž se jim vysmál a vysvětlil jim, že Čechům nemůže žádný zabránit stavět na své(15) zemi a pak vysvětlil z toho vznikající následky. Od dneška, pravil, drž každý husu, sviňu, krávu, kobylu ve chlívě přivázanou na řetězu, jako to dělají Češi, jinak - jakmile to pustíš, bude to hned u některého Čecha zajaté a budeš platit. Mimo to - jakmile Češi postaví stavení, každý hned okope nebo ohradí plotem svůj dílec a ty můžeš na to pole lítat. /str. 22/

Nebylo to ovšem pravda, neb při přidělování půdy mužikům v třiašedesátém roce(16), byla pole rozdělena na trojpolní systém zasévání a na úhorech byl zabezpečen svobodný výpas pro všechny společný. Nicméně jak mužici, tak i páni šlechtici zalekli se této novoty, vědouc již z přesvědčení, jak Češi směle a urputně umějí hájiti svůj majetek, třeba i dle místních zákonů byli v nepravu. Hned na to mužici jeli k svému přednímu úředníku - "mírovému posredniku", žádajíc na něm, aby Čechům nedovolil stavět. Nehrebecký ze své strany rozkládal, jak bude mužikům zle, že nezbývá než se vydělit.

Úřady ovšem tehdá byly jinak nakloněny Čechům než nyní. Dnes by nám řekli: Jděte si, odkud jste přišli, nepotřebujeme vašich novot, země ruská je pro ruské mužiky. Tenkrát ale byl každý uvyklý dívat se těma očima a míti rozum jen takový, jaký mu byl dán shůry. A nahoře my se nebáli a ještě více jsme se domýšleli. Byli tedy mužici i zde odmrštěni a ještě jim doloženo, že až jim bude zle, aby nechodili žalovat, že se jich žádný nezastane, aby tedy hleděli se vydělit, dokud k tomu je čas.

Takto připravená půda dala hned plnou úrodu. Mírový donesl o všem zprávu gubernátorovi a ten nařídil užítí celého vlivu, jak na šlechtice, tak na mužiky, že vydělení pozemků musí být docíleno. Na nás ovšem nátlaku nebylo tře-

ba, neb my jsme řekli, že berem tam půdu, kde nám ji dají, aby byla ale vcelku. Dohodnutí tedy záleželo mezi šlechtici a mužiky. /str. 23/ Mezi nimi přišlo nyní k ostré srážce. Mužici nechtěli dát šlechticům tam půdu, kde ti chtěli a šlechtici mezi sebou sami nechtěli ustoupit jeden druhému. My, Češi, jsme se nyní dívali spokojeně na tu hašteřici, křiky, vyhrůžky, nadávky celé tři dny, než bylo dosaženo úplného dohodnutí, napsaný a podepsaný všemi stranami akt".

Tak sešlo z původního plánu, dle kterého se měli čeští přistěhovalci o pole rozdělit, bylo však dosaženo prvního významného úspěchu a vytčeného úkolu, scelení pozemků.

J. Martínek starší: "/str. 23/ Poněvadž toto rozdělení stalo se teprv na jaře a práce "zemleměru" měly trvat celé léto, nezbyvalo než zasívat ještě u starých mezníků. Zase jsme museli dělit pro jarní setbu pole a jezdit na práci šest až sedm verst. Dle této úmluvy Čechům připadala země tam, kde si přáli, to jest u obou stran silnice /cesty/ vedoucí od Ostroga k Dubnu. Asi jedna třetina orné půdy také za lesem dosahující k městečku Mizoči. Urvenské země z jedné strany ostaly tytéž neb byly v jednom kuse.

Pole, která se dostala Čechům, nebyla valná(17). Spodní část od silnice /je myšlena Dráha/ dosahovala k lukám a z dobré polovice byla mokrá, pýrem a divokým česnekem úplně zarostlá. Rodila tam mužikům i pánům pouze metlice a česnek a jestli i něco klasu žita, to po vymlácení bylo tam více různé příměsi, takže chleba nebylo možné z toho jísti. Tomu se nebylo co divit neb s tím nářadím, jakého se užívalo tehdy k práci, vypracovat takovou půdu nebylo vůbec možné. Z druhé strany silnice se táhla pole po svahu, země hlinitá, místy křídovitá, rodila málo snopů, ale čisté zrno.

/str. 24/ Půda za lesem, nynější Zálesí, byla sice na pohled dobrá, ale již studenější, úplně zanedbaná, mnoha

dolíky poseta, na kterých se voda zdržovala a celé okolí podmáčela, takže pouze místy rodilo špatné žito. Mnoho lánů se nezasívalo, více se tam páslo. Jezdit tam bylo všem daleko, ještě přes les velmi špatnou cestou. Mužikům a pánům připadla pole bohatší na humus a dusík, mnohem lepší, která rodila při dost malém zpracování. Z toho vidět, že Češi neměli na mysli momentálně zisk, odřekli se rádi lepší půdy, ale za to nabyli svobodu v rozhodování a hospodaření.

S měřením se začalo hned zjara a do zimy měl každý vytknutý svůj dílec. Rozdělení mezi Čechy šlo hladce. Na Zálesí se našli dobrovolníci, kterým bylo zaručeno dostati pole v jednom kuse a hned pod ním les. Nad lesem, v pěkném pořádku začal každý stavět, jak mohl, na svém dílci hospodářské stavení. Voda tam byla v dosti velké hlubině, okolo dvaceti sáhů, a proto museli první léta než mohl si každý vystavěti studni - jezdit pro vodu půl hodiny cesty do lesa, do studánky zvané Kravčuk".

Tento údaj J. Martíčka staršího je nutno upřesnit. Kravčukem se nazývala rokle na hranicích hulečského a záleského katastru a zmíněná studánka vyvěrala v boční větvi uvedené rokle /dle Bonka a Bečváře/.

J. Martíček starší: "Nynější Hulčané rozdělili svá pole na dva díly - lepší a horší. Byli i takoví, kteří zvolili horší, ale vcelku. /str. 25/ Někteří z nich se usadili v Hulči, kde býval dvůr, mezi mužickou vsí Hulčí a Chutory /osada tato později se nazývala Hájek/. Ostatní stavěli okolo silnice - "šlachy", kde jest nyní střed a škola. Urvenští, kteří koupili stavby, ostali na místě. /str. 26/ Šechtici - Michal Podhradecký, Vyšatecký a Ignác Podhradecký dostali pole ve dvou kusech, dvě třetiny hned za stodolami a jednu třetinu o něco dále za mlýnem. Nehrebecký dostal, jak bylo ujednáno, celý zbytek v jednom kuse. Lesy ostaly ve starých

mezích. Mužici nemohli se jinak dohodnout, než že zase rozdělili svá pole na tři díly tak, aby mohli lenivě hospodařit jako dříve. To jest díl pro úhor, díl pro ozim a třetí díl pro jař.

Čechům nyní nastala tuhá práce a mnoho starostí. Stavět bez peněz a upravovat půdu, která byla velmi zanedbaná, a tudíž velmi málo rodila. Ale tehdejší vystěhovalci nebyli ještě zhýčkáni žádným dobrobytem, byli to lidé většinou chudí, uvyklí práci, houževnatí a vytrvalí. Pracovali od rána do noci s dětmi i ženami neb práce bylo mnoho, velmi mnoho. Pomalu začaly se ztrácet boudy od zámků, neb každý, jakmile mu byl vykázán dílec, spěchal se na něm usadit. Vidět, že panský byt se jim hrozně zprotivil a ještě více ta komuna, ze které rádi utíkali. Vystavěl každý nejdříve jakouž takouž stodolu, často ještě do nepokryté, stěhoval se s dětmi, nářadím a dobytkem".

Jedním z prvních, kdo se odstěhoval na svůj příděl a postavil si baráček blízko ukrajinské Hulče, byl Kulich /dle Josefa Bečváře/.

J. Martínek starší: "Žně. Do slunce východu Čech jest již na poli, na které jede neb jde třeba půl druhé hodiny, nese neb veze s sebou vodu k pití a jídlo, neb z nějaké kaluže, louže nebo studánky pít se báli str. 27/, ačkoliv vídali, že mužik, kde potká vodu, ať je jakákoliv, lehne k ní a pije, neobávajíc se nemocí.

Ještě do zimy většina stloukla sobě jakés takés obydlí a vystěhovali se. Ostatní, zvláště kterým bylo blíže k svému poli, přezimovali ještě v starých panských budovách. Třetí tedy již zimu.

Toho roku, tuším 1873(18), zavítal k nám pan Kašpar, bývalý kaplan z Holic, rodem z Borohrádku, na podívanou, majíc sám záměr vystěhovat se do Ruska. Toho času bylo na Vo-

lyni českých obcí již mnoho; duchovní potřeby plnili u Čechů dva od státu placení kněží, první pan Hrdlička, bývalý katecheta z Kutné Hory a druhý pan Saska, kaplan někde od Slaného, oba ženatí. Náboženství, které hlásali, nazývali zpočátku husitským.

Na našem majetku byl dosti hezký, prostranný katolický kostel, dříve uniátský, který jsme též s majetkem koupili: ovšem zavázavše se převzítí na sebe povinnost vyplývající z úmluvy mezi prodávající stranou a katolickou konsistoří o vydržování při kostele kaplana. Závazek ten byl na majetku zabezpečen dluhem, hypotékou 4000 rublů. Chtějíce mít svého kněze a pro první dobu i učitele a také snad proto, že pan Kašpar velice se nám zalíbil svojí otevřeností a národním českým cítěním, uzavřeli jsme s ním úmluvu na učitelství i kněžství s platem tři sta rublů, dokud by nedostal státní plat, /str. 28/ jakož již první dva kněží Hrdlička a Saska. Pan Kašpar s touto úmluvou odjel a brzo potom, jednoho pěkného dne vrátil se k nám ženatý i se svou paní Terezií rozenou Holčovou, dcerou lékárníka z Holic. Oddával je ještě kněz pan Saska v Hlinsku. S příchodem pana Kašpara, jeho přičiněním, nastala pro hulečské Čechy doba všestranného pokroku, o čemž bude řeč později.

Tak konečně Češi po tak dlouhém čase nejistoty našli pole pro svou práci a snažení, ačkoliv to nejhorší měli ještě před sebou. Úroda, kterou sebrali, nebyla valná, prostřednímu hospodáři vystačila pro dům a dobytek, prodat nebylo co. Větší hospodář mohl sice něco obilí odprodat, neměl to ale čím vymlátit a kde složit. Nádeník byl tehdy drahý, k nedostání a hospodář sám všechno udělat nemohl. Peněz zahraničních již nebylo, projedly se i ty, které si každý nechával na stavbu".

Nemajíce dost peněz na nákup hospodářských strojů, ne

máhali si kolonisté různými stroji vlastní konstrukce. J. Martínek starší popisuje takový stroj na mlácení obilí:

J. Martínek starší: "/str. 28/ Ze silného dubu se uřízl špalek dva a půl lokte dlouhý, v průměru půl druhého lokte silný, přibily se naň po obvodu třícoulové lajsny, každá třemi silnými hřeby na čtyři coule jedna od druhé. Na obě seříznuté strany špalku upevnilo se do středu každé po jednom železném cepu, na to navlékl se rám jako u válce, rozeštlaly se na dvoře čtyři mandele obilí, zapřáhli koně a začalo se s tím jezdit po rozestlaném obilí. Při slunečném počasí neb mrazu se velmi mnoho vymlátilo a při tom byla ta velká výhoda, že tu práci obstaraly děti a slabé ženské, což při nedostatku rukou mělo veliký význam. /str. 29/ Pro začátek dělal tento stroj velikou práci, a proto hned každý si ho pořídil. Nyní jsme tedy našli již prostředek, jak obilí vymlátit, bylo ho však nedostatek a peněz stále potřeba. Obilí začalo silně stoupat v ceně neb jihozápadní dráha se právě dostavěla, již se vyváželo obilí do Pruska. Z tohoto obratu /zdražení obilí/ se Češi radovali, vědouce, že někdy(19) u nich bude obilí mnoho, a proto i dost peněz. Proto na vlhkých polích a lukách ryly se příkopy, na výšiny se kupoval od mužiků hnůj, který u nich neměl žádné ceny jako u nás palivové dřevo a tudíž ochotně šla výměna. Čech dal mužiku fůru dříví, on jemu fůru hnoje. Jeden i druhý byl rád. Oba mysleli, že udělali dobrou výměnu, starali se první nabrat velikou fůru hnoje, druhý mu to oplatil, nabral velikou fůru habrového dříví".

Hnůj byl totiž všude v Rusku nevítaným vedlejším produktem zemědělské výroby. Pole se nehnojila. Mužici odklízeli hnůj tak, že ho odváželi do roklí, strží a na podzim - - v době dešťů - zpevňovali jím cesty, které v té době se měnily v nesjízdné bahno. Dlážděných silnic v sedmdesátých

létech minulého století na Volyni nebylo, dokonce ani města neměla dlážděné ulice. Nebylo to nic mimořádného, když po větších deštích zapadl prázdný vůz uprostřed města do bláta tak, že ho koně nemohli vytáhnout.

Dále se J. Martínek starší zmiňuje ve svých vzpomínkách, jak těžké podmínky prvního období dolehly na některé přistěhovalce: "/str. 29/ Ne všichni zakladatelé spolku měli dost síly a vytrvalosti, aby se dočkali ovoce tak namáhavé práce. Mnozí se zadlužili u známých toho času peněžníků v Ostrogu, Rykmana a Hornštejna a samo sebou se rozumí, že takové vysoké úroky, jak svrchu pověděno, jich hospodářství, ještě neukončené, nésti nemohlo, a tudíž byli nuceni jedni všecko prodat, druzí polovičku, přibývajících z Čech emigrantům. S ostatkem kapitálu začali mnozí živnost hostinskou, kupeckou, pekařskou, jiní pachtovali a stavěli mlýny, třetí šli sloužit na železnou dráhu a všem takovým podnikatelům se velmi dobře dařilo, mnozí z nich nadělali veliké jmění. Všechn tento převrat od naturální výměny předmětů na peněžní trh udělala jihozápadní dráha /str. 30/. Do odkrytí(20) této dráhy peníze na Volyni byly celkem vzácností. Z toho se dá soudit, jak krušno bylo těm občanům, kteří vytrvali a od své skývy země odloučit se nedali.

Češi, ačkoliv již zčásti zahospodaření, při jakž takž vystavěných hospodářských budovách, neměli dosud právní úpis na majetek /kupní smlouvu/ t.j. kupčuju krepostj.

Tato okolnost dělala nyní Čechům velikou starost, neboť tolik se již naučili chápati, že bez právního úpisu /kupní smlouvy/ jsou zde pouze hosty, kteří když se stanou nepohodlnými, mohou být vyhnáni. To je tím více zaleklo, že případ takový se stal. Celá jejich naděje a víra byla na administraci gubernátora. Čím více ale revoluce polská přicházela v zapomenutí, tím více nabýval zákon síly a administrace ji ztrácela. To všechno Češi cítili. A příčina zde

byla, nedoplatili na majetek 18 000 rublů, které byly pojištěny na majetku nezletilým dětem zemřelé sestry Oměcínské, provdané za Zelovického, Marii a Štefánii. Poručníkem dětí byl jejich otec pan Zelovický. Na zaplacení nebylo ani pomyslení. Tehdá ještě /str. 31/ nebylo u Čechů v denní kapse ani osmnáct rublů, neřku-li osmnáct tisíc. Chvíle byla kritická tím více, že majetek scelením a českou úpravou nabyl velké ceny a také půda silně stoupala v ceně. Bylo dost nepřítelů z polské strany proti nám, kteří radili Oměcínské, aby peníze Čechům vrátila a úmluvu zrušila. Pan Zelovický byl ochoten vypovědět kapitál, konečně se ale spokojil s osmi procenty, dokud nedostane kontrakt a peníze z banky. Toho času /1874/ v městečku Mizoči polská společnost vystavěla cukrovar a byla ochotna Oměcínské zaplatit jakoukoliv částku peněz, když by Čechům úmluvu zrušila. Majetky Huleč a Urveny hraničí totiž s Mizočí. Proti tomu nám Čechům, takovým vyškoleným řepářům a příčinlivým rolníkům nechtěla dát ani groš, jen těžíce z naší nouze, platila lacino řepu a závdavku dávala sotva deset rublů na jitro zaseté řepy(21). Ku cti paní Oměcínské se musí říci, že na žádné takové kombinace se navést nedala a opravdu se starala Čechům dáti kontrakt bez doplacení; avšak sama často i nouzi trpěla a ze strany Čechů sklízela jen nevděk a výčitky. Majetek byl ale tak silně zapleten různými z knih nevyřazenými zaplacenými i nevyplacenými dluhy, že vskutku potřeba bylo dlouhé práce a dost peněz, majetek očistit. /str. 32/ Oměcínská ze své strany zplnomocnila v záležitosti a vydání nám kontraktu advokáta, nějakého Taranoviče, který uměl pěkně vypravovat anekdoty, ale ve vedení správ byl toho mínění, že čím méně vyjedná, tím více vydělá. Nezáleželo mu ani dost málo na tom, dostanou-li Češi kontrakt za deset let anebo ho vůbec nedostanou. On byl na to dost starý, aby rozuměl, že dokud

není dílo ukončené, může těžit z jedné i druhé strany na předběžné výlohy. Tenkrát, jakož až dosud u nás v Rusku, zainteresovaná strana soudní záležitosti musela sama rozumět. Advokát jest pouze firma. Advokát pracuje, jestli zainteresovaný ví, co má chtít a pak jestli moudře platí. Platí-li správně a dost, trvá proces dlouho, ale může být vyhrán. Zaplatí-li hodně a hned, je jistě proces zanedbaný a často prohraný. Platí-li ze začátku skromně a slibuje nebo se zaváže při ukončení zaplatit hodně a sám celý proces stále studuje, advokáta ponouká, a proto sám nedopustí nějaké opomenutí, jest výsledek nejjistější, ale každý z nich vždycky draho stojí. Soud, jako všude vůbec na světě soudí jen fakta, která se mu předloží při zasedání. Tehdá nebylo ještě ani porotního, ani nynějšího pro civilní správu "okružnogo suda" a byla jen "graždanskaja palata", kde se věci /str.33/ mohly táhnout do nekonečna. Úřední řečí byla již tehdy - v sedmdesátých letech - jak ve vyšších, tak i v nižších úřadech ruština".

Je nutné k tomu poznamenat, jak již bylo dříve řečeno, že polština vládla v sedmdesátých letech ve vyšších vrstvách všeobecně. Po polském povstání začínají však pozvolna sílit rusifikační snahy. Jak se to projevilo v hospodářské oblasti, bylo již vysvětleno v souvislosti s rozprodejem statků polské šlechty. Také v oblasti administrativní byla postupně ruština zaváděna do úřadů. Nestalo se to však najednou; ještě několik let po povstání existovaly nižší poviatové /újezdni - okresní/, soudy s úřední řečí polskou, postupně však zanikaly a byly nahrazovány ruskými. Přesto až do konce vlády Alexandra II. neučinila rusifikace nějakých zvláště významných úspěchů. K obratu došlo teprve za vlády cara Alexandra III. /1881 - 1894/. Příčiny budou ještě vysvětleny. Zatím však znalost všech řečí, polštiny, ruštiny a ukrajin-

štiny, byla pro Čechy nezbytná.

J. Martínek starší: "/str. 33/ České ucho mělo nyní rázem pojmout tři blízké sobě řeči, ačkoliv přece hodně rozdílné, umět je rozeznat, když je potřeba mluvit polsky, malorusky a rusky. To byla přece jen pro našeho krajana, zvyklého zacházet jen s pluhem neb řemeslem, úloha příliš těžká. Polákovi neb Malorusovi něco rozuměl, něco si domyslí, ale rusky nerozuměl ani slovo. Když měl tehdy sám něco vysvětlit, pomáhal si všemi řečmi, všelijak zhyzdil k tomu mateřštinu a z toho vyšla hatlanina, nějaký volapik. /str. 34/ Takže nově přibylý Čech, slyše tu řeč, divil se, jak jeho krajana se naučil brzo rusky, neb sám, ani ten, komu se vypravovalo, nerozuměli ani slovo. Jaká kuriózní nedorozumění povstávala z toho, že Češi neznali ruskou řeč, vysvítá z následujícího příběhu:

Jistý zplnomocněný občan, který byl poslán od své obce do Žitomíru k vymožení kupčí kreposti, potkal jednoho dne na ulici plnomocníka strany prodávající, který mu sdělil radostnou zprávu, že jeho "kupča"(22) jest již hotova, že ji může dnes v soudní palatě obdržet, že jest již u registrátora. Tedy již u posledního úředníka, který ji zapíše jako doručenou a odeslanou z úřadu listinu. Přitom ho napomenul, že ten úředník by mu to mohl několik dní zdržet, aby mu tedy něco dal, že to je - jak se tehdy mluvilo - chabarščik /chabarščik od slova chabar - úplatek/. Čech tedy radostně běžel do soudní síně, sedl si do lavice a čekal. Čekal dlouho, neb soud a také žadatelé odcházeli obyčejně až po třetí hodině odpolední. Lavice se prázdnily, obecnost se ztrácelo, Čech seděl, čekal, ostal konečně sám. Čekal pana Chabarščika. Soud uviděl ještě jednoho čekajícího, poslal přistáva zepřítat se, co chce. Ten odpověděl, že čeká gospodina Chabarščika. Přistav tiše sdělil soudu žádost Čecha. Tu se rozumí, že

soudcové nemohli udržet smích, ale poslali přistáva vyptat se podrobně. Tu teprv Čech vypravuje, že tam má někde u pana Chabarščika hotový "kupčik" a že by ho rád dostal. Když soud zase se dověděl, odkud Čech je a jaký "kupčik" je vyhotoven, zavolal registrátora a poručil mu vydat listinu bezodkladně. Tak česká trpělivost zvítězila. Tato historka nadělala tehdá ve městě mnoho smíchu".

J. Martínek starší se také ve vzpomínkách zmiňuje o svých jazykových znalostech:

J. Martínek starší: "/str. 35/ Já, píšící tyto řádky, pilně se učil ruštině, ale z knih /polsky jsem uměl slušně/; četl jsem knihy a rozuměl jim, ale v praxi, když náhoda mi přála, že jsem mohl mluvit s Rusem, nerozuměl jsem mu ani slovo a on mně velmi málo.

S takovouto výzbrojí vědomostí v cizím kraji měli jsme vyjednávat soudní záležitosti. Spolek stále posílal do Žitomiru plnomocníky, měnil je, ale výsledek byl stále stejný. "Kupčik" jako by byl začarovaný, nebyl k dobytí. Pan Taranovič, když se mu plnomocníci představili, doporučil jim hostinec, řekl jim, kde jsou nejlepší klobásy a pivo, pověděl nějaký žert, napomenul, aby neužívali příliš městských radostí a audience byla skončena. Smělejší šli také ke gubernátorovi, k radovi Omilanskému, který české osídlení měl v rukách, šli se podívat do soudní paláty a pak čekali, až od někud vyletí "kupčik". Čekali tak měsíce a léta. Toho času mnoho českých obcí vymáhalo v Žitomiru kupčuju krepost' a vždy se s velkým zájmem vyprávělo, jak ta a ona obec je šťastná, že již kupčik vymohla. Již tehdá, v prvních létech nového osídlení vynikalo několik krajanů, kteří záležitosti soudní porozuměli, rusky psali a mluvili. /str. 36/ Mezi nimi vynikal vzdělaností, inteligencí, znalostí práva i obyčejů, ruštinu v písmě i slově ovládající pan Josef Olič z

Hlinska. Bylo tedy nejmoudřejší svěřit tu záležitost panu Oličovi, zvláště proto, že pan Olič i tak v Žitomiru stále přebýval, zastupujíc jiné obce u soudu. Ale obci se zdálo, že pan Olič je přetížený prací a tudíž že by jich záležitost zanedbal. A tak posílali jednoho plnomocníka za druhým a čím více je měnili, tím méně pravdy věděli. Léta utíkala, obec se množila a vzkvétala. Pole začala rodit, cena byla na obilí dobrá, ukazoval se blahobyť a zámožnost. Zelovický začal být netrpělivý, chtěl peníze. Peníze nebyly, a kdyby se byly sehnaly, přece by "kupčí" nebylo, neboť to nebyla ta jediná překážka. Konečně již roku 1877 v březnu měsíci, obec hulečská jednohlasně vyvolila ze svého středu mladého občana, kterému podepsala plnou moc k vymožení "kupčí" a peněz z banky k zaplacení Zelovickému".

Volbou plnomocníka v roce 1877 končí poznámky J. Martínka staršího. Dle slov jeho syna J. Martínka mladšího byl tím plnomocníkem jeho otec, autor citovaných zde vzpomínek, Jan Martínek starší.

Jak probíhala jednání o kupní smlouvě, nevíme; z opisu kupní smlouvy však zjišťujeme, že byla uzavřena 30. listopadu 1877 /dle našeho kalendáře 13. prosince/ mezi Kornelií Kurierovou po prvním manželovi Oměcinskou na jedné straně a sedmapadesáti Čechy na straně druhé. Na základě této smlouvy koupili Češi od jmenované majitelky majetek Huleč a Urveny o celkové rozloze 2 489 morgů neboli 1 369 desjatin za 59 736 rublů. Mimoto postoupila Kornelie Oměcinská - Kurierová Čechům bez náhrady pozemek pro školu /zřejmě v Hájku/ o rozloze jedné desjatiny a 1 551 ruských sáhů a pozemek s kostelem a přilehlým hřbitovem o rozloze 2 170 ruských sáhů. V uvedené celkové výměře byla započítána pole, louky, lesy a neúžitky. Cena jednoho morgu byla stanovena na 24 ruble. Z celkové kupní částky zaplatili Češi v hotovosti

41 736 rublů, dlužní zůstali 18 000 rublů. Majetek byl zapsán společně na všech padesát sedm kupujících. Vlastní rozdělení majetku provedli Češi sami mezi sebou dle výše peněžního vkladu, jaký každý jednotlivec do společného fondu vložil.

Majetek byl zakoupen společně bez notářského rozpisu na jednotlivce, proto byl zapsán skutečný stav výměry a umístění pozemků do Obecní knihy. Byla to silná vázaná kniha s očíslovanými stránkami, jejichž počet byl na poslední stránce protokolárně uveden a potvrzen razítkem. Do této knihy byl zaznamenán stav v okamžiku koupě a dále se tam zapisovaly stejným způsobem /s podpisy svědků, starosty a s razítkem/ všechny změny, které od té doby ve vlastnických poměrech obce nastaly. /věna, prodeje, koupě/.

Údaje o scelování pozemků, o kterých se zmiňuje J. Martínek starší, je třeba doplnit ještě jednou událostí.

Po provedeném scelení zůstal v Hájku jeden kus pole mimo české pozemky mezi ukrajinskými poli. Toho domorodci využívali, na těch polích pásli a páchali tak Čechům velké škody. Když konečně Čechům došla trpělivost, přepadli jednou v noci čeští mládenci pasáky a zbili je. Pak teprve došlo k oboustranné dohodě a pole byla vyměněna, takže i v Hájku byly všechny pozemky v jednom kuse. /Josef Hovorka/

Huleč jako nově založená obec neměla svůj samostatný hřbitov, proto se v začátcích pochovávalo u kostela a bylo tam pochováno asi jedenáct lidí. Teprve později byl zřízen hřbitov na táhlém návrší jižně od Dráhy u cesty spojující Hájek s Dráhou.

První desetiletí až do nastoupení Alexandra III. na trůn v roce 1881 lze pokládat za všestranně úspěšné pro rozvoj hospodářství a kultury. Když po roce 1874 v důsledku zrušení výhod pro nově přicházející kolonisty příliv osídlenců skoro ustal, na vývoj existujících osad to nemělo žád-

ný negativní vliv. I těm, kteří se přistěhovali později a nedostávali již ruské občanství. Žili v Rusku na emigrační pas, se dařilo dobře a nebyli v ničem omezováni. /Josef Hovorka/.

Do doby prvního desetiletí spadá výstavba obce /Zmíněno výše ve vzpomínkách J. Martínka staršího/. Z původních staveb té doby se dochovaly asi čtyři budovy do třicátých let dvacátého století. Měl je Josef Rubek, Jan Toušek, Václav Vaněk a Václav Pluhař. První domy i chlévy se stavěly ze dřeva, materiálu v těch dobách nejlevnějšího a nejdostupnějšího. Byly srubové konstrukce s doškovou krytinou. Obytné domy byly malé a jednoduché. Měly většinou jen jednu obytnou místnost, předsíň a komoru. Střecha mívala vždy velký přesah až tři čtvrtě metru. K obytnému domu býval často přistavěn chlév, stodola stávala samostatně.

Stavební dřevo v hulečských lesích nebylo, jezdilo se pro něj většinou v zimě, když byl dostatek sněhu až dvacet kilometrů daleko do panských borových lesů v obcích Hurby a Mosty. Obvykle jelo více lidí najednou, aby si vzájemně pomohli. Každý si mohl porazit jakýkoli strom - borovici nebo dub. Žádná kontrola nebyla. Až na okraji leša vybíral peníze úředník, většinou Žid. Za jednu fůru se platilo třicet kopějek, takže za tři ruble se dal opatřit materiál na celou stodolu.

Politická a obecní správa

Přes všechny změny, které proběhly v době od přistěhování Čechů až do první světové války, udržela si Huleč svoji obecnou samosprávu, jejímž výrazem byl volený starosta.

Původně byly v prvním období po přistěhování zřízeny

pro české osady tři samosprávné administrativní okruhy zvané volosti: nejstarší hlinská, později dubenská a lucká. V roce 1872 vznikla ještě čtvrtá volost - kupičovská. Volost byla nejnižší administrativní jednotkou sdružující několik obcí. Tímto uspořádáním byly české osady vyňaty z pravomoci nižších místních ruských úřadů. Huleč patřila do české volosti v Hlinsku vzdáleném od Hulče asi patnáct kilometrů, kde byl staršinou Friedrich Svoboda. Toto uspořádání mělo své nevýhody vzhledem k rozloze Volyně a rozptýlení českých osad. Z těchto důvodů byla pravděpodobně Huleč v souhlase s přáním nových usedlíků přeřazena asi po sedmi letech do volosti zdolbické /nebyla česká/, vzdálené od Hulče asi sedm kilometrů. Hlavou volosti byl staršina volený vždy zástupci příslušných obcí.

Vyšší administrativní jednotkou byl újezd /okres/. Huleč spadala do ostrožského újezdu, který měl celkem dvacet volostí. Veškerý úřední personál újezdu se skládal z jednoho úředníka a dvou strážníků. Toto administrativní dělení přetrvalo s malými změnami i první světovou válku, teprve za Polska byla zrušena příslušnost k ostrožskému újezdu a správa byla v roce 1926 přenesena do zdolbunovského újezdu, polsky powiatu. Volost přejmenovaná na gminu zůstala ve Zdolbici.

Úřadování za carského Ruska bylo velice jednoduché. Tak např. ve zdolbické volosti byl staršinou nějaký Bondar. Neměl číst ani psát, uměl se jen podepsat. Za holínkou nosil "nahajku" - karabáč. Když k němu přišla bába ze vsi a stěžovala si, že jí syn ubližuje, zavolal si ho, dal mu několik ran "nahajkou" a záležitost tím byla urovnána. /Josef Hovor-ka/.

Starostu si dle Antonína Vaňka volila obec za Ruska na období tři let. Mohl však být volen dvakrát i vícekrát za

Starostu si dle Antonína Vaňka volila obec za Ruska na období tři let. Mohl však být volen dvakrát i vícekrát za

sebou, což se také často stávalo, takže doby úřadování prvních starostů poměrně dlouhé. Jak dlouho úřadoval první starosta František Raab, nevíme. Nevíme také, kdo byl zvolen po něm a kolik starostů se vystříдалo v období prvních třiceti let. Způsob volby se pravděpodobně příliš nelišil od praxe ze začátku 20. století, kdy se starosta volil na schůzi všech dospělých mužů obce.

Starosta byl vybaven kovovým úředním razítkem velikosti známky se zaoblenými rohy a rytým nápisem:

"Pečať urvenskogo starosty Čechov" /Razítko urvenského starosty Čechů/. Protože zde není ještě zmínka o Hulči, lze předpokládat, že to bylo původní razítko vyhotovené ihned po volbě prvního starosty Františka Raaba, kdy ještě všichni přistěhovalci bydleli v urvenském zámku a Huleč ještě neexistovala. Toto razítko se jako památka uchovávalo až do druhé světové války. Od té doby je nezvěstné, nikdo z pamětníků nezná jeho další osud /zjištěno na srazu rodáků v roce 1989/.

Kromě starosty byl v začátcích volen také zástupce, výběrčí daní a obecní posel. Časem však došlo při volbě dalších osob k některým změnám. Počet volených osob vzrostl tak, že v pozdějších dobách byl volen několikačlenný obecní výbor, který spolu se starostou pečoval o záležitosti obce. Tato praxe se udržovala stále. Změna byla ještě v tom, že mezi volenými členy výboru se objevuje funkce zapisovatele nebo tajemníka. Funkce výběrčího existovala jen do roku 1917.

Obchod a řemesla

Brzo po přistěhování Čechů vznikl první obchod smíšeným zbožím v Hájku. Založil ho Václav Zajíc, vyučený truhlář. Řemeslem se však výdělečně nezabýval, jen ojediněle, a pro sebe vyrobil velmi hodnotný nábytek. Byl velmi dobrý řemeslník a dovedl opravit i hudební nástroje např. housle. Veškerý čas však věnoval obchodu a z nezbytnosti se zabýval i zemědělstvím, protože měl pole. Byl znám tím, že stále pokoušoval dlouhou dýmku a na hlavě nosil kulatou vyšívanou čepičku. Obchod později převzal a vedl syn Antonín, zeť Jan Křivka a vnuk Fjodor.

První přistěhovalci byli většinou chudší lidé, proto se mezi nimi vyskytoval velký počet řemeslníků. Anna Gončarová jmenovala: kováře, truhláře, tesaře, tkalce, obuvníka, krejčí, švadleny a sedláře. Mnoho bylo např. tkalců. Mnozí si přivezli s sebou na Volyň i své stavy a řemeslo skutečně provozovali. Nejvíce zákazníků měli mezi ukrajinským obyvatelstvem. Později po vybudování trati, když se zvýšily ceny obilí a zesílila tovární konkurence, přestalo se řemeslo vyplácet. Smrtí původních řemeslníků zaniklo tkalcovství v Hulči úplně /po první světové válce/. Mezi tkalci byla česko-německá rodina Václava Urbana, jehož manželka Anna rozená Blassel česky neuměla ani nerozuměla. Jejich potomci se však v českém prostředí úplně asimilovali, takže již vnuci přistěhovalců německy ani nerozuměli. Svoji usedlost měl Václav Urban uprostřed Dráhy. Syn Václav byl obuvníkem, vnuk Josef zámečníkem.

O řemeslnících a řemeslnických dílnách nemáme z prvního období mnoho informací, nevíme přesně, kdy vznikly nebo zanikly a kdo je vedl. Jen o některých se zachovaly ojedinělé přesnější údaje a jména některých řemeslníků. Proto dále u-

vedený seznam je velmi neúplný:

Snad nejstarší řemeslnickou dílnou vůbec byla kolářsko-truhlářská dílna spojená s výrobou vozů. Založil ji Maršík U círky /v Hájku/. Na jejím místě byla později založena slévárna. /Viz níže/. Další nejstarší kolářskou dílnou bylo Kalouskovo kolářství v Hájku.

Kovárny: Hanzlík, Bouček, Jonáš, Marek

Krejčovství: Vincenc Čížík, Jan Hovorka

Obuvnictví: Jan Semerád, František Raab

Řeznictví: Hnízdil

Sedlářství: Jan Lhotský, Zeman

Tesařství: Nouza, Josef Volenec, Jan Vyhlídal

Tkalcovství: Jan Kutílek, Odstrčil, Topolánek, Václav Urban

Truhlářství: František Kolda, Felix Stárek, Václav Stárek
starší, Václav Zajíc

Zednictví: Josef Kutílek

Ještě před přistěhováním Čechů existoval Na dráze u rozcestí do Urven zájezdní hostinec. Býval každých padesát kilometrů na výměnu koní. V dobách rozkvětu dopravníků sloužil pro přepravu cestujících na "šlachy. Po výstavbě železnice přeprava dostavnic zanikla a v hostinci se jen šenkovalo. Vystřídalo se tam mnoho nájemců různých národností i Židů a Čechů, až nakonec byl hostinec prodán. Nájemci mezi jinými byli: Válek, Hybrant, Kohl, Macechovský. Do vlastnictví ho získal Škaloud, od něho ho koupil hulečský občan Václav Kučera.

Budova hostince byla malá, ale zděná, přízemí s mohutnými zdmi a malými okénky a s velkým zájezdem /přístřešek pro vozy a koně/.

Do té doby spadá také výstavba prvního českého hostince U hvězdy v Hájku. Byl postaven v letech 1875 až 78 hlinským

pivovarem, jehož majitelem byl Šmolík. Prvním nájemcem hostince byl Novák, po něm nastoupil Vincenc Čižík. Narodil se v Čechách a vyučil se krejčovskému řemeslu, po vyučení byl na vandru ve Vídni, jak bylo tenkrát zvykem. Když měl jít na vojnu, vystěhoval se do Ruska. V Hulči provozoval také krejčovství a šil později hulečským hasičům uniformy.

Hostinec U hvězdy byl již postaven z cihel a patřil k prvním cihlovým budovám v Hulči. Budova byla přízemní, v půdoryse ve tvaru L, měla sedlovou střechu orientovanou podél cesty ve směru severo-j jižním. Na severozápadní straně byl sál se třemi okny na severní stranu a dvěma na západní. Na východní straně směrem k cestě sousedily se sálem ještě dvě místnosti, z nichž rohová měla dveře směřující do ulice. V sále bylo zřízeno jeviště - pouhé zvýšené podium u severní zdi. V jižním křídle budovy byl byt nájemce a šenk se vchodem do ulice, celkem šest místností. Mezi křídly budovy byl na jihovýchodní straně dvůr, z něhož byl ještě jeden vchod do bytu. Ve štítě na jižní straně budovy byl znak: v červeném poli modrý terčík, z něhož vybíhalo šest modrých listů - - paprsků a u toho český a ruský nápis v pozdějších letech už špatně čitelný: Hostinec U hvězdy. Na západní straně končil dvůr na okraji svažující se stráně, v níž byly vyzděny dva sklepy, o nichž byla zmínka výše. V sále tohoto hostince se konaly v první době taneční zábavy, pořádaly se slavnosti a hrála první divadla.

Kultura, škola, náboženství

Díky toleranci za vlády Alexandra II. lze zaznamenat na poli kulturním, náboženském i ve školství stejné úspěchy jako v oblasti hospodářské.

Huleč česká se stala někdy v letech 1873 až 74 třetí českou farností na Volyni /Huleč s Urvenou, Zálesí, Zavidov/

díky tomu, že se v ní usadil farář František Kašpar. Jeho činnost byla pro Huleč dobou všestranného a mimořádného kulturního pokroku, proto zařazujeme podrobnější popis jeho života a činnosti tak, jak to vylíčila jeho dcera Anna Gončarová.

František Kašpar se narodil v Borohrádku 12. 3. 1844. Na přání své matky a babičky studoval katolický seminář v Hradci Králové a pak se stal kaplanem v Holicích v Čechách. Pro rozpory s římsko-katolickou církví odjel do Ruska a seznámil se zde s činností českých kněží Hrdličky a Sasky, kteří se pokoušeli vytvořit jednotu husitskou nebo církev česko-husitskou, jak ji původně nazývali. Navštívil také Huleč, kde uzavřel s obcí dohodu o učitelství a kněžství a kam se asi v roce 1873 nebo 1874 přistěhoval již ženatý.

Nejdříve po svém příjezdu než se opravila budoucí fara, bydlel František Kašpar v zámku v Urvenách v jedné místnosti patřící Kovandovým. Pro faru a školu určila obec velkou dřevěnou budovu v Hájku, jež původně patřila k panskému dvoru. Budova byla přízemní, krytá došky. Západní křídlo bylo určeno pro faru, východní pro školu. Na jižní straně byl dvůr, na protilehlé straně dvora další dřevěné budovy kryté došky - používané jako chlév a konírna. Na severní straně budovy směrem k cestě se nacházel nevelký parčík nebo sádek. Na západní straně za polní cestou vedoucí na luka byla Zajícova usedlost. Proti ní za cestou na malém návrší stál, obklopen starými lipami, dřevěný kostel.

František Kašpar se připojil k hnutí kněží Hrdličky a Sasky, kteří neuznávali papeže jako hlavu křesťanské církve a po vzoru českobratrské církve ze 16. století zavedl při bohoslužbách český jazyk, veřejnou zpověď a přijímáním pod obojí navázal i v obřadech na českobratrskou minulost(24). Do jaké míry se jím zavedené bohoslužebné úkony lišily od kato-

lického rituálu, nelze již zjistit; pravděpodobně však odlišnosti nebyly příliš velké.

Na své farníky měl František Kašpar mimořádně velký vliv, jím hlásaný směr česko-husitského náboženství byl přijímán velkou většinou hulečských občanů kladně a bez výhrad. Také mimo hulečskou obec měl i ve velmi vzdálených obcích i 50 až 80 kilometrů od Hulče/ početné farníky. Svě farníky musel pochopitelně navštěvovat. Nejhorší to bylo na podzim, kdy cesty po deštích byly naprosto nesjízdné a v zimě, kdy byly velkým nebezpečím smečky hladových vlků potulujících se krajem. Když se František Kašpar vydával v zimě se svým kočím Demjanem na cestu, brávali s sebou revolver, slámu a petrolej pro ochranu. Snopy slámy polité petrolejem a zapálené byly účinnou ochranou proti útoku vlčí smečky. Pro případ, že by uvázli v polích ve sněhové vánici, měli s sebou jako nouzovou potravu zásobu cukru.

Po svém přistěhování, ihned jakmile to podmínky dovolily, vyvinul kromě své činnosti kněžské a učitelské práci osvětovou. Založil a vedl pěvecký spolek "Hlahol" /dle Anny Gončarové/ nebo snad "Lumír" /dle Josefa Hovorky/. Založil také ochotnický divadelní kroužek a později dětské divadélko. Pěvecký spolek měl asi dvacet pět členů a také svůj prapor. Dle Anny Gončarové byly hlasy v pěveckém kroužku obsazeny takto: tenor - František Kolda, bas - Václav Ballada, baryton - Jan Hovorka, alty - Kašparová, Regentíková, Martínková, soprány - M. Ballardová, A. Pluhařová, A. Zajícová, Kulichová.

Z divadelních her jmenovala Anna Gončarová "Amazonky" v hlavní roli s Annou Holčovou a "Chudého písničkáře" v hlavní roli s Františkem Koldou /možná Tylův Chudý kejklíč/.

Školní děti hrály zpěvohru "Betlém". Snad jako součást se hrálo divadélko o dráteníčkově, kde hlavní úlohu hrál de-

vítiletý syn Františka Kašpara Otakar. Prý tehdy zpíval:
Z drahé otčiny som vyšel
neveda kudy sa brať
drátovať, drátovať
dajte něco vydělať.

Při nacvičování zpěvů a divadel zastupoval Františka Kašpara v jeho nepřítomnosti učitel Josef Rychna. Pro dokreslení činnosti Františka Kašpara a poměrů té doby je třeba se zmínit, že naučil také jednoho Ukrajince Vasila z Urveny číst a psát. Nevíme však, stalo-li se tak ihned v prvním období činnosti Františka Kašpara v Hulči nebo až po jeho návratu z Kyjeva.

Obraz života by nebyl úplný, kdybychom se nezmínili o tom, že již v prvních létech po přistěhování existovala v Hulči kapela. J. Martínek starší se zmiňuje o tom, že při oslavě rozdělení zakoupených pozemků hrála kapela a zpívaly se národní písně. Byla to první hulečská kapela sestavená z muzikantů přistěhovalců. Nevíme přesně, kdo stál při zrodu kapely ani kolik měla členů. Jen jména některých muzikantů se zachovala: Josef Sahulka - flétna, Jan Sahulka - křídlovka, Gustav Vilímek - housle, Jan Volenec - křídlovka, dále Michal Brda, Kutílek, Topolánek. Praporečником muzikantů byl Jan Krejčí /dle Josefa Hovorky, Josefa Bečváře/. Dle slov Anny Křivkové rozené Zajícové byl prvním kapelníkem Antonín Dvořák. Dochovaná fotografie dokazuje, že roku 1883 hrála kapela pod názvem "Dalibor - hudební spolek" a měla prapor.

Stejně úspěšně se v prvním období vyvíjelo školství, ačkoliv podmínky, za kterých si Češi svoje školy mohli udržovat, nebyly jednoduché. V Rusku nebyla povinná školní docházka, nebylo vhodných škol ani dost učitelů. Učitelé, kteří by uměli česky, nebyli žádní. Ze základních škol existovaly pouze takzvané "cerkovno-prichodskije". Tyto nejvýše

tříleté školy byly vydržovány církví a zřizovaly se jen v obcích, kde byl kostel. Učitelé byli neženatí absolventi duchovních učilišť nebo semináře a učili jen, dokud se neoženili a nedostali "prichod" - faru. Doba učitelování trvala proto obvykle jen několik roků, a proto školy neměly stálé trvání. Vyučovalo se rusky čtení a psaní, počtům a náboženství, ale jen v zimních měsících, když nebyly polní práce. Školní budova byla jen větší vesnická chalupa s jednou místností velikosti dvacet až třicet metrů čtverečních pro všechny tři ročníky. Učitel dostával od církve měsíčně deset až dvanáct rublů. Úroveň vyučování byla pochopitelně v takových školách velice nízká /J. Martínek mladší/.

Takové poměry nemohly Čechům vyhovovat. Přáli si dát svým dětem lepší vzdělání a v rodném jazyce. Aby toho dosáhli, museli spoléhat jen na vlastní síly. Zatím ke splnění jejich přání byla tolerantní doba vlády Alexandra II. příznivá. Jako v mnoha jiných obcích na Volyni, také v Hulči vznikla brzo po přistěhování vlastní česká škola vydržovaná obcí. Vyučovacím jazykem byla čeština. Dr. Folprecht uvádí mezi prvními patnácti českými školami na Volyni ve své knize "Čechoslováci polští" také Huleč.

O učitele měla Huleč hned ve svých počátcích dobře postaráno. Mezi prvními přistěhovalci byli učitelští mládenci Josef Rychna a Antonín Šedivý /dle Anny Gončarové a Kolo-
vrátníka ze Zálesí/ a v roce 1873 nebo 74 se přistěhoval farář František Kašpar.

Nevíme přesně, zda se ihned v prvních třech až čtyřech letech vyučovalo, když ještě nebyla vhodná školní budova a kolonisté neměli vlastní domovy a bydleli všichni pohromadě v zámku, ale již asi za rok po příjezdu Františka Kašpara, jakmile byla opravena fara a zároveň školní budova v Hájku, přistěhovali se tam František Kašpar a učitel Rychna a zača-

lo se vyučovat. Učitelé byli Josef Rychna a František Kašpar. Antonín Šedivý se odstěhoval do Zálesí. Neobešlo se to bez sporu mezi Rychnou a Šedivým. Ti občané, kteří se museli vystěhovat do Zálesí, pokládali se totiž za postižené /osídlení Zálesí bylo losováno/.

V začátcích žádné školní pomůcky ani knihy nebyly, a tak učitelé sami vytvářeli osnovy vyučování. Protože však styk se starou vlastí nikdy neustal, byly v krátkém čase získány potřebné pomůcky a knihy touto cestou. Manželky učitele Josefa Rychny a duchovního Františka Kašpara vyučovaly bezplatně dívky ručním pracem.

Toto období bylo pro české školství na Volyni nejúspěšnější, ale netrvalo dlouho. Za vlády Alexandra III. nastal naprostý obrat, který postihl české školy i život kulturní a společenský. O těchto událostech bude pojednáno níže.

OD ZAČÁTKU VLÁDY ALEXANDRA III. DO ZAČÁTKU PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY

Politické, náboženské a sociální poměry obecně

Po nastoupení Alexandra III. na trůn roku 1881 došlo k mnohým změnám v oblasti hospodářské a kulturní. Na jedné straně výrazný hospodářský rozvoj a vzrůst blahobytu, na druhé straně omezování svobod kulturních, náboženských a národnostních v rozporu se sliby, které byly prvním kolonistům dány. Tvrdá ruka ruského samoděržaví dolehla zvláště citelně na obyvatelstvo Volyňské gubernie, která stále ještě podléhala správě generálního gubernátora. Ruská vláda se zde necítila dost pevná, nejistotu zvyšovalo sousedství s Rakouskem, a proto byla podniknuta opatření k pevnějšímu připoutání gubernie k Rusku. Dělo se to několikerým způsobem:

- 1/ Povoleny byly jen ruské školy, ostatní byly zavřeny.
- 2/ I do nejnižších úřadů, kde dosud vládla polština, jsou dosazeni ruští úředníci a zavedena ruština.
- 3/ V jihozápadních guberniích jsou rozmístěny silné posádky z hloubi Ruska. J. Martínek starší se o tom zmiňuje: "Mohutnost Ruska přihnala k nám asi 200 000 vojáků, vystavěla pevnost prvního řádu v Dubně a opevnila Rovno".
- 4/ Určitou úlohu sehrála pravoslavná církev, jejíž vyšší hierarchie byla ruská a značně závislá na sovětské moci. Příslušnost k pravoslavné církvi se začala ztotožňovat s věrností ruskému státu. Svědčí o tom např. slova českého pravoslavného duchovního Manuela Němečka pronesená v roce 1896 při příležitosti svěcení pravoslavného chrámu v české obci Kvasilově:

"Kdo jest proti pravoslaví, ten jest proti Rusi".

Pravoslavné duchovenstvo na Volyni ve své většině vědomě nebo nevědomě této myšlence sloužilo a to mělo především značný vliv na původní pravoslavné obyvatelstvo. V souvislosti s tím se musíme zmínit, že do třicátých let 19. století převládajícím náboženským vyznáním na Volyni i v jiných částech východního Polska, kde převládalo ukrajinské obyvatelstvo /např. východní Halič, Podkarpatská Rus/ bylo uniátství /církve řecko-katolická/. Rozšířilo se v těchto zemích za vlády polských králů pod vlivem katolické církve koncem 16. století a bylo déle než dvě století převládajícím náboženstvím. Ruská vláda nikdy toto náboženství neuznávala, a proto jakmile po rozdělení Polska získala Volyň, činnost uniátské církve zakázala. Ukrajinskému obyvatelstvu nezbývalo než se vrátit k pravoslaví. Důsledky tohoto úsilí se dostavily brzo. J. Martínek starší o tom napsal: "Náš kraj, Volyňská gubernie, zdál se popoštěný, ale v krátkých dvaceti až pětadvaceti létech zase se úplně porušil".

Jak se mohl stát takový obrat? Nebylo na tom nic překvapujícího. Ukrajinský lid, který tvořil na Volyni 70% obyvatelstva a v jiných guberniích snad ještě větší procento, byl v té době národnostně neuvědomělý, v naprosté většině negramotný a chudý. Neměl s výjimkou nečetných jednotlivců žádnou svoji inteligenci, žádnou vrstvu obchodníků nebo řemeslníků. Byl to lid venkovský a zemědělský. Ve městech byl v menšině a tvořil tam jen nejnižší a nejchudší vrstvu /nádeníci, sluhové, dělníci/. Města tvořila doslova cizorodé enklávy. Nejpočetnější skupinou městského obyvatelstva byli Židé, kteří soustřeďovali ve svých rukou řemeslo a obchod. Nečetné úřednictvo a inteligence byly polské, později ruské.

"Města nebyla středisky národního, kulturního a společenského života jako v Čechách, ale jen středisky vojenské a občanské správy a středisky obchodu, který byl v rukách

židovských". /K. Kramář: Ruská krize/.

Ukrajinský lid neměl ani svoje národnostně uvědomělé kněžstvo. Pravoslavné vyznání stejné jako u Rusů při používání stejného církevně slovanského bohoslužebního jazyka a při závislosti pravoslavné hierarchie na režimu záměry ruské vlády usnadňovalo.

Svoji úlohu sehrály také školy. Ačkoliv nebyly početné a školní docházka nebyla povinná, byly školy výhradně ruské. Ať to byly "cerkovno-prichodskije" nebo "MNP" /ministrstva narodnogo prosvěščenija/ nebo od roku 1907 - 1910 zemské obecní školy, jež měly přibližně úroveň našich obecných škol. Žádné menšinové školy s jiným než ruským vyučovacím jazykem nebyly povolovány. /J. Martínek mladší/ Úspěch rusifikačních snah carské vlády byl na Volyni předem zaručen.

Nejlépe pochopili Židé, kam směřuje vývoj. J. Martínek starší: "Židé také ihned postihli, že nová síla vládne, učili se pilně rusky a nyní /psáno roku 1908/ mimo ještě několika starých neumí již žádný z nich polsky".

Po nastoupení Alexandra III. na trůn se na Volyni velice změnil vztah vládních činitelů k činnosti českobratrských kněží. V administrativě a pravoslavné hierarchii nabývaly vrchu názory, které jejich činnost posuzovaly nepříznivě a objevila se snaha přivést české kolonisty do lůna pravoslavné církve. Tyto snahy se daly snadno zdůvodnit - - čeští faráři poskytli k tomu sami záminku. Již delší dobu trvaly mezi nimi rozpory o náboženských otázkách. O jejich podstatě není sice mnoho známo, týkalo se to pravděpodobně obřadů - tedy druhořadých problémů formálních. Nelze vyloučit, že prapříčinou rozporů byla náboženská nejednotnost emigrantů. Daly se mezi nimi rozlišit tři výrazné skupiny:

- 1/ ortodoxní katolíci
- 2/ vlašští a kritičtí katolíci tíhnoucí spíše k evangelíkům

- těch byla většina

3/ ortodoxní evangelíci různých směrů; mezi nimi tvořili zvláštní skupinu baptisté, potomci pobělohorských exulantů - přistěhovalci ze středního Polska a Zelova.

Další závažnou okolností bylo, že ačkoliv Čechům byla povolena náboženská svoboda, nebyla nikdy žádná samostatná českobratrská církev úředně uznána; nemáme o tom alespoň žádný přesvědčivý důkaz. Čeští faráři pravděpodobně o takové uznání ani neusilovali spoléhající na zaručenou náboženskou svobodu. Konalo se sice několik církevních sněmů a na posledním v roce 1881 v Kvasilově bylo rozhodnuto, že se má vycházet z ustanovení českobratrské církve z roku 1535, prosadit se to však nepodařilo pro pokračující rozpory mezi kněžími. Zejména část Čechů vedená Saskou se tomu nepodřídila. /Dr. Folprecht: Čechoslováci polští/ Rozpory se šířily i mezi farníky a nabývaly neobyčejně ostrých forem. V mnoha obcích se české obyvatelstvo rozdělilo na skupiny nevražící na sebe, vzájemně se nestýkalo a ani sňatky mezi skupinami nebyly možné. V Hulči zůstali Češi jednotní, autorita Františka Kašpara byla příliš silná, takže žádné jiné hnutí tam nemohlo zakotvit.

Náboženská nejednotnost Čechů nabývala stále větších rozměrů. V nové obtížné situaci mohla snad obstát jen dobře organizovaná a svorná církev. Rozpory mezi českými faráři svědčí o tom, že nepochopili vážnost situace. Ruská vláda dospěla k názoru, že dohoda mezi Čechy není možná a činnost českých kněží roku 1888 zakázala. Čechům bylo doporučeno přejít na pravoslaví. Mohli ale zvolit i jiná v Rusku uznávaná náboženství. Ti, kteří by se nechtěli českobratrského náboženství vzdát, měli se vystěhovat do vnitřních oblastí Ruska, bylo jim zakázáno nabývat půdu a nebyla jim udělována povolení k sňatku /J. Martínek mladší/.

Pro kulturní a náboženské snahy volyňských Čechů a pro

jejich školství byla doba Alexandra III. a Mikuláše II. zvláště nepříznivá, snad nejhorší vůbec. Byla vydána řada zákonů a nařízení namířených proti všem neruským národnostem a jiným vyznáním než pravoslavným. Např.: V roce 1888 byla zakázána činnost českých kněží na Volyni Sasky, Hrdličky a Kašpara. V roce 1891 byly zrušeny české volosti. Zrušeny byly české školy a veřejné knihovny. V roce 1892 byl vydán zákaz cizincům a občanům nepravoslavného náboženství nabývat pozemky a zakládat osady.

V těchto chmurných dobách nebyla nouze ani o živelní pohromy, epidemie, požáry. Dvě události jakoby ohlašovaly začátek zlých dob. Byla to epidemie černých neštovic v roce 1886, která zachvátila celou Volyň a v Hulči si vyžádala mnoho obětí a požár fary a školy v roce 1887.

Významné události

Epidemie černých neštovic

V roce 1886 stihla Huleč a také celé území široko daleko těžká pohroma, epidemie černých neštovic. Tyto události vylíčila Anna Gončarová.

Lékařů bylo v těch dobách málo, jen ojediněle ve větších městech. Úroveň medicíny byla nízká, léčebné metody primitivní, takže proti jakýmkoliv vážnějším onemocněním byli lékaři bezmocní. Mezi lidem nebyla jednak žádná důvěra v jejich schopnosti a nebylo také zvykem doktory navštěvovat a léčit se u nich. Spoléhalo se nejvíce na modlitbu a pomoc boží. Věřilo se také umění různých zaříkávačů nebo bab bylinkářek. Nutno konstatovat, že jejich léčebné metody byly často účinnější než metody diplomovaných doktorů. Avšak v tomto případě byly i bylinkářky bezmocné. Když propukla epidemie, obraceli se lidé nejčastěji o pomoc k známému falčaru - ranhojiči ze sousední obce. Ten měl dvě léčebné metody.

Buď předepisoval nějakou mastičku, kterou se měly strupy natírat, nebo dával nemocnému obklady ze syrových zelných listů.

Nebylo tehdy v Hulči domu, kde nebylo pacientů a nebylo skoro dne, aby duchovní František Kašpar nemusel někoho pohřbívat. Během sedmnácti dnů pochoval také tři vlastní děti - devítiletého Otakara, který ještě nedávno hrál v dětském divadle, sedmiletého Oldřicha a pětiletou Annu. Další dvě děti ležely nemocné - jedno doma a desetiletý Vladimír u Balladů, kam ho vzali, aby se doma nenakazil. Přestože se všechny dosud užívané prostředky ukázaly jako neúčinné, lidé se nevzdávali a zkoušeli jiné metody. Rozšířily se zábaly nemocných do vlažných prstěradel a podle dochovaných vzpomínek to mělo nejlepší účinek. Možná, že byla už epidemie na ústupu. Tuto metodu snad jako první vyzkoušela manželka Františka Kašpara Terezie na svých dvou nemocných dětech. Přesný počet nemocných a zemřelých není znám. Očkování známé už od roku 1796 se ještě běžně nepoužívalo. Začalo se zavádět teprve po této epidemii.

V souvislosti s epidemií černých neštovic se dochovala vzpomínka na jednu událost. Při pohřebním průvodu nesl kříž asi dvanácti až čtrnáctiletý chlapec Tomeš Brda, který při tom upadl a kříž se přelomil. Od těch dob již nikdo na neštovice nezemřel ani jimi neonemocněl. Sám Tomeš se nenakazil, ačkoliv v rodině Brdových nemocní také byli.

Stojí ještě za zmínku, že o necelých sto let později byla zveřejněna zpráva, že ve dvou posledních známých místech výskytu této nemoci v Habeši a Senegalů byly již neštovice vymýceny.

Požár fary a školy

Další událostí, která zasáhla do života obce, byl po-

žár fary a školy v Hájku v roce 1887. Bydlely tam rodiny faráře Františka Kašpara a učitele Josefa Rychny. Stalo se to v době žní, kdy již značná část úrody byla svezena do stodol. Delší dobu nepršelo, vše bylo vyprahlé. Ten den bylo velké vedro, vál při tom silný západní vítr. Lidé byli na polích, vesnice prázdná. Farské obilí svezené u Balladů Na dráze se toho dne mlátilo a vypomáhali při tom syn Františka Kašpara Vladimír a služka. Duchovní Kašpar se také odebral odpoledne k Balladům, aby dohlédl a pomohl při mlácení. Když již sestupoval polní cestou z výšiny a blížil se k Dráze, uviděl, jak proti němu běží dav lidí a mávají na něho. Ohlédnuv se, uviděl oblaka kouře vystupující za pahorkem v Hájku. Požár vznikl ve stodole u sousedů Zajíců, jež byla již plná obilí. Vítr vál od nich směrem k faře. Nejdříve se vzňaly chlév a konírna, pak fara. Manželka duchovního byla v té době doma a stloukala máslo, když náhle uviděla, jak se okno zatemnilo a dvorem se valil dým. Vyběhla na dvůr a stačila jen odvázat a vypustit z chléva dobytek, vyhnat ven drůbež a již se chlév a konírna vzňaly. Pak ještě zachránila svoji malou dcerku, odnesla ji ke kostelu a uložila pod lipou. To již začala hořet fara. S Koldou přispěchavším na pomoc vynesli ještě oknem skříň s matrikami a uložili ji do keřů v parčíku. Vzápětí se hořící střecha propadla a nic se již nezachránilo. Ani vynesená skříň s matrikami se nezachránila - žářem se vzňala. Požár byl větrem zanášen dále a tak během dvou hodin hořelo již půl ukrajinské Hulče. Zbytek obce se zachránil jen díky tomu, že obec nebyla ve stejném směru jako vanoucí vítr. O síle požáru a větru svědčí okolnost, že se ohořelé došky našly čtyři až pět kilometrů daleko od místa požáru. Vše nasvědčovalo tomu, že požár byl úmyslně založen.

Rodina učitele Rychny také přišla o všechno, zbylo jim jen to, co měli na sobě.

Po požáru fary poskytli ubytování faráři Františku Kašparovi Ballardovi a Rychna s rodinou se nastěhoval ke svému tchánovi a brzy se pak odstěhoval do Zdolbunova.

Požár fary a školy byl událostí téměř symbolickou pro vývoj obce. Zanikla tím samostatná česká škola v Hulči a nebyla již nikdy až na krátkou dobu po vzniku Polska obnovena(25). Od požáru do roku 1892 se v Hulči vůbec nevyučovalo - školní budova nebyla, učitel se odstěhoval, i farář František Kašpar brzo opustil Huleč. Češi ale pociťovali velice silně potřebu školy, podařilo se jim dosáhnout od úřadů souhlas k vybudování nové. Postavena byla uprostřed obce u Dráhy na pozemku darovaném Josefem Kovandou a otevřena byla v roce 1892. Vznikla již za změněných politických poměrů v době největšího národnostního a náboženského útlaku. Byla to již škola ruská - MNP - a český jazyk se tam nevyučoval.

Místo vyhořelé fary postavili hulečští občané zakrátko jinou budovu o něco dál od cesty v místech, kde dříve stál chlív. Všichni pamětníci /Jindřich Brda, Rostislav Krejčí, Josef Hovorka, Antonín Vaněk starší/ tvrdí, že budova byla sice menší a byla určena jen pro faráře a nikoliv pro školu, ale přesto byla velice pěkná a prostorná - jedna z nejhezčích budov v Hulči. Nejpřesněji ji popsal Antonín Vaněk - byla přízemní, částečně zděná a zčásti dřevěná, krytá šindelem. Tato druhá fara sloužila svému účelu až do roku 1915, kdy také vyhořela. Nová farní budova nebyla již určena pro českobratrského faráře. Přistěhoval se pravoslavný kněz Gervasij.

Vystěhovalectví

Výše popsany tlak samoděržaví umrtvil na dlouhou dobu veškerý svobodnější projev myšlení, ale neodstranil příčiny nespokojenosti lidu, z nichž vyjímáme: Nespokojenost mužiků

trvala v důsledku nespravedlivého rozdělení půdy v roce 1861. Polofeudální systém vlády byl překážkou pro rozvoj kapitalistického způsobu hospodářství. To vedlo k prohlubování siciálních rozporů. Inteligence byla nespokojena s násilnými metodami vlády a prohnílostí s úplatkářstvím ruské byrokracie. Neruské národy byly násilně rusifikovány a nuceny přijímat pravoslavné náboženství.

Neschopnost režimu se projevila názorně na výsledku rusko - japonské války v roce 1904, v níž bylo Rusko poraženo. Nahromaděná nespokojenost propukla s takovou silou, že otřásla vládnoucím systémem v základech. Politický tlak se zmírnil, režim se přece jen udržel.

Bojů s Japonci se zúčastnilo několik hulečských občanů - Jan Bureš zvaný Sotský /poselák/, Antonín Toušek z Hájků a Jan Bartík. Jan Bureš rád o své účasti ve válce vyprávěl, jakmile se hovor stočil na toto téma, byl schopen vykládat celé hodiny, ale dnes už nikdo není schopen z toho reprodukovat. Jan Bartík sloužil před rusko-japonskou válkou u těžkého pevnostního dělostřelectva v Port Arturu /nyní Lü-šun/. Vyprávěl, že po každém výstřelu se musely hlavně děl chladit. K tomu byl u každého děla připraven větší škoppek s vodou a hadry, které se ve vodě namáčely a jimi se hlavně chladily. Po vypuknutí války byl Jan Bartík znovu povolán ke svému útvaru. Říkal, že se velice bál smrti.

V tomto období odešli někteří Češi z Hulče jinam do ciziny - hlavně do USA např. Vladimír a Otta Regentíkovi roku 1906, Jaroslav Regentík, Olga a Milada Regentíkovy, Anna Brdová roku 1909, Františka Regentíková roku 1911, Václav Urban roku 1913. Celkem v různých obdobích odešlo do USA, Austrálie, Argentiny a Kanady třicet jedna občanů /výše jmenovaní jsou v tomto počtu zahrnuti/.

O b e c n í s p r á v a - viz první desetiletí.

Zemědělství, stavebnictví, obchod a řemesla

Těžkosti a pohromy, které dolehly na české školy na Volyni, na českobratrskou církev a celý kulturní život neovlivnily a nezabrdily hmotný rozvoj českých osad. Hospodářský vývoj se nedal zastavit ani v zaostalém Rusku. Češi vyzbrojeni z vlasti dostatečnými znalostmi a zkušenostmi a svojí houževnatostí byli dobře připraveni k využití stávajících i měnících se hospodářských poměrů ve svůj prospěch. Nejvíce přispěla k hospodářskému rozvoji výstavba železničních tratí uskutečněná ještě v sedmdesátých letech. Byly to významné tratě křižující se v Rovně a Zdolbunově:

- 1/ Kyjev, Zdolbunov, Rovno, Varšava
- 2/ Vilno, Rovno, Zdolbunov, Dubno, Radzivilov a dále navazovala na rakouskou trať Brody - Lvov.

Napojením na rakouské a pruské tratě byl usnadněn výkup a prodej zemědělských produktů hlavně obilí, jehož ceny značně stouply, do zahraničí. Zemědělská produkce byla zaměřena na pěstování obilí především pšenice, později také jetelovin, pro něž tam byly velmi dobré podmínky. Jetele se pěstovaly na krmění. Sel se jednoroční /švédský/ a dvouletý /červený/. Češi často uzavírali dohody se statkáři a seli jetele na jejich poli do obilí /ovsa/.

Pole řadu let dobře obdělávaná a hnojená dávala dobrou úrodu. Snaha o zvýšení výnosu způsobila skoro přehnojování polí. Byl rozšířen zvyk hnojit pole pod pšenici, což bylo neekonomické. Hnojilo se chlévskou mrvou, umělá hnojiva /superfosfát/ se do první světové války používala velmi málo.

Strojová vybavenost zemědělských usedlostí se značně zlepšila. Stroje se většinou kupovaly z Čech s výjimkou pluhu. Ten se používal místní výroby; byl lehčí a lépe vyhovovo-

val půdním podmínkám na Volyni. Koncem 19. století se rozšířilo v Hulči obecně používání těchto strojů: mlátičky se žentourem, žací stroje - hrstovky, secí stroje a sekačky na trávu poháněné koňmi.

Koncem 19. a začátkem 20. století se začíná pěstovat chmel. V roce 1907 vznikl na Volyni chmelařský spolek, jehož členové byli výhradně Češi. Se schválením stanov byly nějaké průtahy, takže až třetí sjezd byl ustavující a konal se 3. ledna 1908. Ve výboru byli dva nebo tři členové z Hulče. Dle časopisu Ruský Čech z roku 1907 to byli: Antonín Ballada, Josef Kovanda, Antonín Zajíček. Údaj není spolehlivý - - snad to byl Antonín Zajíc.

První chmelnice v Hulči založil Josef Vaněk. Chmelnice byly původně tyčkové.

O cenách zemědělských produktů z té doby víme, že se jeden pud /16 kg/ pšenice prodával za osmdesát kopejek až jeden rubl.

Zlepšené hospodářské podmínky se projevily především na výstavbě budov. Dřevěné obytné domy i hospodářské stavení, která vznikla v prvním desetiletí, jsou postupně nahrazována prostornějšími a pohodlnějšími zděnými. Pro cihly nemuseli hulečští nikam jezdit a kupovat je, protože surovinu měli přímo v místě. Cihly si občané vyráběli sami nebo si najímali odborníky - řemeslníky - byli to většinou Židé.

Postupovalo se tak, že v místě výstavby byly vykopány dvě jámy takových rozměrů, aby vykopaná hlína stačila na výrobu požadovaného množství cihel. V menší jámě se hlína namáčela vodou a hnětla nohama, aby získala potřebnou konzistenci. Připravila se tam zásoba na jeden den výroby. Prohnětená hlína se nechala stát v jámě do druhého dne a teprve potom se vyráběly cihly. K tomu účelu měl řemeslník stůl postavený ihned u jámy. Hlínu pěchoval do dřevěné formy, ob-

vykle dvoudílné, někdy třídílné. Z formy ihned vyklápěl hotový polotovár na předem připravené místo, kde se nechaly cihly proschnout, což za příznivých okolností trvalo asi jeden den. Pak se cihly ukládaly pod přístřešek nebo do kůlny, která neměla stěny, ale jen střechu. Cihly se rovnaly na sebe, ale tak, aby mezi nimi zůstaly průduchy pro proudění vzduchu. Zde se dosušovaly a skladovaly než se všechny cihly vyrobily. Za jeden den byl řemeslník se dvěma pomocníky schopen vyrobit až 1 500 cihel. Když byla spotřebována hlína z první jámy, vykopala se vedle druhá - větší - jáma, ze které se brala surovina na další cihly. Obě jámy byly od sebe odděleny přepážkou o síle asi padesát až šedesát centimetrů. V druhé jámě se hlína nehnětla, sloužila později k vypalování. Usušené cihly se pak narovnaly do větší jámy do tvaru milíře většinou se základnou obdélníkového tvaru. Cihly se rovnaly nastojato a mezi nimi se ponechávaly průduchy. Vnitřek milíře zůstal dutý, takže z toho vznikla jakási pec. Užší stranou byl milíř přistaven těsně k hliněné přepážce. Pak se celý milíř dokola i nahoře obezdil, spáry zatřely hlínou, jen v hořejší části se ponechalo několik průduchů o šíři poloviny cihly pro odchod spalin. Bylo-li cihel více, postavilo se do téže jámy několik milířů vedle sebe. Nad povrch vyčnívaly z jámy až jeden a půl metru. Pak se prokopal v hliněné přepážce oddělující obě jámy dostatečně velký otvor určený pro příkládání. Topilo se dřevem v dutině milíře - nepřetržitě ve dne i v noci, ale na začátku mírně, aby cihly doschly a nepopraskaly. Když byly podle názoru řemeslníka dostatečně suché, topilo se naplno. Stav vypálení se kontroloval přiložením suché slámy k některému hornímu průduchu. Když se sláma vzňala, průduch se cihlou zaklopil. Nakonec, když byly všechny průduchy uzavřeny, přestalo se topit, otvory v přepážce pro příkládání se zazdily, průduchy

se zamazaly hlínou a milíř se nechal asi týden v klidu chladnout. Pak se pece rozbouraly a cihly byly hotové. Byly velmi dobré jakosti.

První zděnou stavbu - obytný dům - postavil prý Efemberg. K prvním cihlovým stavbám patřil již zmíněný hostinec U hvězdy. Zděné domy měly samostatnou kuchyň a jeden až tři pokoje. Hospodářské budovy se převážně stavěly samostatně. Kámen na základy byl lámán v Kravčuku /dalo se z něho také pálit vápno/. /Josef Hovorka/

Obchod a řemesla

K existujícímu obchodu Zajícovu přibyly další - na druhém konci Hulče blízko rozcestí do Urven - obchod smíšeným zbožím Emanuela Červenky. Ten se přistěhoval do Hulče v roce 1911 z české obce Hlinsko na Volyni a v Hulči si zakoupil usedlost od Jahody. Obchod existoval až do druhé světové války. Obchod Rychnův viz dále v kapitole Školy.

Řemesla

Kolářství: Hrabaň, Kalousek

Kovárny: Boučkovu kovárnu, která stála na rozcestí z Hulče do Urven proti zájezdnímu hostinci koupil Procházka. Další kovárny založili - Toušek /také v blízkosti rozcestí do Urven nedaleko osady Adamov/, Hlaváč a Vašata na opačném konci Hulče.

Krejčovství: Emanuel Červenka, Václav Danda, Hrabaň, Vladimír Kutílek, Mařátko, Viktor Odstrčil, František Volenec

Obuvnictví: Josef Brda v Hájku, Bureš, Hamáček, Antonín Nouza, Roller, Václav Urban /syn přistěhovalce Václava Urbana: v roce 1913 odjel do USA/

Řeznictví: Jan Pluhař, Antonín Prušek

Tesařství: Pravděpodobně jako v prvním období do roku 1881

Tkalcovství: Jako v prvním období do roku 1881

Truhlářství: Ditrich otec a syn

Zednictví: Trnka

Hostinec: Kromě zájezdního hostince a hostince U hvězdy byl v Hájku v domě u Čižíka státní prodej lihovin zvaný "škalňa". Další hostinec stál na východním konci Hulče Na dráze a patřil Vozákovi. Kdy byl založen, nevíme. Kolem roku 1910 koupil tuto dřevěnou hospodu Bohumil Němec ze Zálesí a přitom zakoupil pole a usedlost Pohorelých, jež patřila do katastru Hulče ukrajinské. Než si přestěhoval dům a hospodářské budovy, bydleli Němcovi v hospodě, kde se také vařilo pro stavbaře. Nakonec Bohumil Němec prodal hospodu i s kouskem pozemku Židovi Chaskelovi a ten tam zařídil olejnu. Dělal tam také řezanku ze slámy, jáhly z prosa a kroupy z pohanky a ječmene. Zájezdní hostinec Václava Kučery později zdědil jeho zeť Teodor Karro.

Průmyslové podniky: Mezi nejstarší patřila slévárna a větrný mlýn na výrobu jahel, oba podniky v Hájku.

Větrný mlýn postavil Leonard Regentík, vyučený mlynář. Přistěhoval se do Hulče v roce 1876 jako svobodný a zde si vzal za manželku Františku Cilcovou, která tu dostala dvacet morgů pole. Postavený větrák měl nevýhody, protože jeho práce byla závislá na stálém příznivém větru, což na Volyni nebyl jev vždy běžný. Proto ho Leonard Regentík brzo prodal a postavil Na dráze "jahelku" na koňský pohon. Kromě jahel se tam vyráběly kroupy z pohanky a ječmene. Ačkoliv měl Regentík devět dětí /čtyři syny a pět dcer/, nikdo z nich se živnosti neujal, a tak smrtí zakladatele 14. září 1908 vše zaniklo. Větrák v Hájku také brzy po prodeji zanikl.

Podstatně delší život měla slévárna. Po smrti zakladatele Maršíka vzala si vdova po něm za manžela Josefa Eliáše a ten místo kolářské dílny založil slévárnu. Zaměstnával ja-

ko vedoucího Michala Brdu a dalšími pracovníky byli jeho synové - Franz a Tomeš Brdové. Slévárna ale neprosperovala, a proto ji Eliáš prodal Václavu Stárkovi staršímu. Po smrti Václava Stárka pronajala vdova Antonie podnik na sedm až osm let Hynkovi Bečvářovi. Smlouva byla uzavřena v roce 1900 na sv. Václava. První rok stagnace pokračovala, nájemce uvažoval, že činnosti zanechá a odejde. Majitelka však měla pro jeho špatnou situaci pochopení a slevila mu z nájmu. Pak se výroba rozběhla. Když smlouva vypršela, převzal slévárnu starší syn Václava a Antonie Stárkových - Josef. Asi v roce 1910 zakoupil motor na naftový pohon, který poháněl transmissi a odtud hnací síla převáděná plochými řemeny poháněla všechny stroje. Slévárna byla vylepšena ventilátorem u pece na tavení litiny, truhlárna dostala pásovou pilu a venku přibyla okružní pila; v montovně soustruh na protáčení velkých ozubených kol a křížů k žentourům a jedna sloupová vrtačka.

V době největší prosperity bylo v dílně zaměstnáno třicet lidí, průměrně však deset až patnáct lidí. Oficiální název dílny byl: "Čугунно-литѣjnyj механическиj завод земѣдѣльческих орудий Josifa Stareka". Slévárna i dílna byly stavěny z cihel, slévárna kryta šindelem a dílna černým plechem natíraným asfaltem. Ve slévárně byly odlévány různé součásti a v dílnách se opravovaly zemědělské stroje např. menší žentourové mlátičky, bukovníky na výmlat jetele, ruční a žentourové bubínkové řezačky na píci, ruční bubínkové krouhačky na řepu, ruční mlýnky na čišťení obilí, žentoury a pastorky různých druhů, transmise do mlýna a olejárny.

Kultura, škola, náboženství, společenské organizace

Zákaz činnosti českobratrských kněží. Přestup na pravoslaví.

František Kašpar byl zavolán do zdolbické volosti, kde mu bylo oznámeno úřední rozhodnutí o zákazu církve českobratrské a o zastavení jeho kněžského platu. Po návratu domů se rozhodl pro přestup na pravoslaví a své rozhodnutí oznámil farníkům. Převážná většina, ač neochotně, ho provázela, jen asi tři rodiny se vrátily ke katolictví. Ti, kteří se nechtěli podříditi, byli pronásledováni. Pro odpor k přestupu byli zatčeni a několik dní vězněný Josef Hovorka starší, Josef Plajer, Antonín Zajíc. Další odpůrci přestupu Metelka, Hanzlík a Juren se museli odstěhovat do Kyjeva a nesměli se asi po dobu čtyř měsíců vrátit domů. Aby se užívali, dělali drožkáře. Nejhůře byla postižena rodina Ditrichova - musela se vystěhovat na Sibiř. Do Hulče se vrátili až po první světové válce asi v roce 1925. Některé rodiny zůstaly katolické - např. rodina Johana Touška, která se přistěhovala až v roce 1879 a další rodiny, které se přistěhovaly později - koncem 19. a začátkem 20. století - Hovorkové ze mlýna, matka Vladimíra Kučery.

Jak probíhal přestup na katolictví, nevíme. Je jen známo, že byl hromadný a konal se v Zdobici v kostele sv. Vladimíra. František Kašpar přijal při přestupu jméno Vladimír a jeho manželka Terezie jméno Olga.

Po zákazu činnosti českých kněží většina Čechů přestoupila na pravoslaví, značná část se vrátila k církvi katolické nebo přešla k evangelíkům.

Zrušením českobratrské církve ztratil František Kašpar v Hulči existenci. Obrátil se snad prostřednictvím Sasky na ředitele 5. gymnázia v Kyjevě, českého krajana Petra, a jeho prostřednictvím tam byl přijat jako učitel. Vyučoval snad

latinu, kreslení a krasopis. Odstěhováním Kašparovy rodiny do Kyjeva v roce 1888 nebo 89 končí první období jeho činnosti v Hulči.

Prvním pravoslavným farářem v Hulči byl podle Anny Gončarové kněz Gervasij. Po krátkém působení byl povýšen a přeložen do Hulče ukrajinské. Na jeho místo nastoupil Grigorij Stefanovič a působil zde devatenáct let /do roku 1907/, kdy ho vystřídal český pravoslavný kněz Alexej Vaněk. Josef Hovorka se domníval, že prvním knězem byl až Grigorij Stefanovič. Ten se vyznačoval ve věcech náboženských velkou tolerancí. Při bohoslužbách směli farníci nadále používat české a dokonce katolické zpěvníky a dále se udržovaly mnohé náboženské zvyky přinesené přistěhovalci ještě z vlasti. Proto byl Stefanovič velice oblíben, a když odcházel na nové působiště do Hulče ukrajinské, vyprovodili ho Češi s hudbou v neděli po bohoslužbách až na nové místo. /Josef Hovorka/

Na začátku tohoto období se z Hulče vystěhovali dva nejvýznamnější kulturní pracovníci - František Kašpar a Josef Rychna, jak bylo uvedeno výše. Josef Rychna se sice v roce 1892 do Hulče vrátil a vyučoval v rodinách, ale neodvažoval se organizovat žádnou kulturní činnost. Život Františka Kašpara nebyl jednoduchý - v pátém nebo šestém roce působení v Kyjevě onemocněl oční chorobou - pravděpodobně šedým očním zákalem - a musel se podrobit operaci. Prováděl ji profesor M. /Anna Gončarová přesnější údaje nevedla/, a protože nezbudil u Františka Kašpara důvěru, nechal si operovat jen jedno oko. Spolu s ním tam byl operován František Kovanda z Hulče na obě oči. Obě operace dopadly špatně. František Kovanda neviděl již nic, rozlišoval jen světlo a tmu, František Kašpar byl na tom jen o to lépe, že měl zničené jen jedno oko. Musel proto zanechat vyučování a odejít do důchodu, který pro nevelký počet odpracovaných let byl

malý /200 rublů ročně/. Početná rodina se ocitla v těžké životní situaci. Přestěhovali se na Šuljavku /čtvrť Kyjeva/, kde byla blízko slévárna - "Belgicko - česká továrna Greter a Křivánek" a kde pracoval jako kreslič jejich nejstarší syn Viktor vrátivší se ze studií v Čechách. Manželka Františka Kašpara si zařídila soukromou jídelnu, kde se stravovali většinou úředníci od firmy Greter a Křivánek, ale tato činnost netrvala dlouho, pro silné revma v nohou musela Terezie Kašparová jídelnu zrušit. Za této situace nabídl Kašparovým ubytování Jan Martínek starší v Hulči - Urvenách. V té době se chystala svatba Viktora Kašpara s dcerou Jana Martínka staršího. Tak se*po devítiletém pobytu v Kyjevě Kašparovi znovu přistěhovali do Hulče /roku 1897 - 8/ a ubytovali se v oficíně v prvním poschodí. František Kašpar přestal vidět i na druhé oko, a proto se na radu přátel rozhodl pro operaci u prof. Šelby v Praze. Jel sám vlakem, našli se ale všude ochotní lidé, kteří ho dopravili až na místo. Operace se zdařila a František Kašpar znovu viděl alespoň na jedno oko a s brýlemi mohl číst i psát. Přidružila se ale další nemoc - pravděpodobně ledvin. Tentokrát ho léčil prof. Janovský, snad Polák z Kyjeva. Celou tu dobu se pochopitelně veřejného života neúčastnil. Jediným projevem společenského života byly občasné taneční zábavy pořádané v hostinci U hvězdy. Změna nastala teprve po roce 1905, kdy došlo k částečnému uvolnění politického tlaku. V té době se Kašparův zdravotní stav zlepšil, a tak se znovu ujal organizace společenského a kulturního života. Shledával, že nastává vhodná doba pro osvětovou práci a nemoha nečinně přihlížet, jak kulturní a společenský život dříme, začal nabádat své spoluobčany k činnosti. S těmi, kteří měli dobré hlasy, začal nacvičovat národní i umělé písně a znovu vzkřísil k činnosti pěvecký sbor, pod jeho vedením se začala oživovat divadelní činnost. Jediný vhodný sál byl v hostinci U hvězdy. Nejdříve tam byl uspořá-

dán koncert pro dobročinné účely /asi v roce 1907/. Koncert pečlivě nacvičil a vedl se svojí kapelou Antonín Zajíc, syn prvního hulečského obchodníka Václava Zajíce. Antonín Zajíc uspořádal vystoupení tak, že nejprve vystoupil jeden člen kapely a hrál sólo. K němu se připojil druhý a postupně další až hrála celá kapela. Koncert měl veliký úspěch, sál byl plný a z pěkného finančního výsledku byly pořízeny některé naléhavé opravy - kostel dostal nový nátěr, hřbitov byl oplocen atd.

Začátek byl velice povzbudivý, ale sál U hvězdy podobným představením příliš nevyhovoval, jeviště tvořilo jen dřevěné pódium přistavěné k jedné zdi sálu. Uvažovalo se proto o výstavbě vhodnějšího sálu. Protože majitelem zájezdního hostince na druhém konci Hulče byl v té době Václav Kučera, z podnětu Františka Kašpara odebrala se delegace hulečských k němu a vyjednala s ním přistavení sálu u hostince. S výstavbou se začalo ještě v roce 1907 a na podzim byla stavba dokončena. Její součástí bylo také pěkné jeviště. Ještě téhož podzimu byl v sále uspořádán společenský ples. Výnos z plesu byl určen na vylepšení sálu a divadla, chyběly dekorace. V té době pobývali v Lucku bratří Parolkové z Moravy. Starší Klement byl akademický malíř a mladší František Stanislav ještě studoval na akademii. František Kašpar jim napsal a nabídl vymalování dekorací. Byla uzavřena dohoda a během několika letních sezón vymalovali bratří Parolkové oponu, portály s obrazy Záboje a Lumíra a mnoho kulis. Z nich si Anna Gončarová pamatovala park, les, jeskyni Morany, rytířskou síň na hradě Zvíkově, pražské náměstí s panoramatem Hradčan v pozadí. Divadelní kroužek si vše platil sám, ale později mu to Václav Kučera proplatil. Bratří Parolkové namalovali do kostela obrazy sv. Václava a Ludmily. Tyto obrazy byly po druhé světové válce převezeny do Čech a

umístěny v pravoslavné církvi(26) v Hořovičkách na Rakovnic-ku.

První divadlo se hrálo až po dokončení úprav - za dva roky. Celá obec se připravovala na slavnostní představení. František Kašpar se rozhodl vystoupit se svým pěveckým kroužkem a nacvičil píseň od Beethovena se sólovým výstupem pro soprán. Na ten byla povolána z Čech Kašparova dcera Anna, která tam tehdy studovala. Měla krásný hlas, a když ji slyšel šlechtic Nehrebecký, doporučoval, aby jí otec umožnil hudební vzdělání.

Divadlo bylo zahájeno vystoupením pěveckého kroužku. Pro představení byl zvolen lehčí kus, protože všichni herci byli začátečníci. Hrál se "Bratr honák" /autora se nepodařilo zjistit/, v hlavní roli vystoupil Jan Hovorka. Pak následoval společenský ples. Tak se v roce 1909 po více než dvaceti letech znovu začalo hrát v Hulči divadlo. V následujících letech byly sehrány další hry - Klicperův Jan za chrta dán, Stroupežnického Zvíkovský rarášek, Štolbova Závěť, Tylova Paličova dcera a Paní Marjánka matka pluku, Bendlovy Tatínkovy juchty /původně povídka/, a několik dalších, u nichž se nepodařilo zjistit autora - byly to hry - Černý kříž v lese, Na dušičky, Treperendy; Bodrý venkovan, Zmatek nad zmatek, zpěvohra Marie, dcera pluku, aktovka Damoklův meč, Pan baron. Účinkovali - Antonín Cilc, Antonín Ballada, Viktor Cilc, Anna Kašparová, Regentíková, Jan Hovorka, Anna Kovandová, Slavěna Kovandová, Červenka, Václav Kašpar, Rudolf Hovorka, Marie Cilcová, Albín Metelka, Adolf Sahulka. Ve hře Marie, dcera pluku hrál Jan Hovorka plukovníka a to mu přineslo přezdívku.

Každé divadelní představení se muselo předem nechat schválit cenzurou v Petrohradě a předložit ve dvou exempláři. Hra Černý kříž v lese se pravděpodobně nehrála, protože došel dopis: "Cenzura hru povoluje, ale k představení ne-

doporučuje". Hra Na dušičky se prý pro velký úspěch hrála dvakrát. Po divadelních představeních často následoval ples, kde vyhrávala Zajícova kapela. V době přistěhování bylo Antonínu Zajícovi patnáct nebo šestnáct let. Když dospěl, předal mu otec pozemky, ale bez budov a zemědělského nářadí /požár roku 1887/. Proto Antonín Zajíc pole pronajal a odjel do hloubi Ruska, kde založil kapelu, se kterou vydělával velké peníze. Jak se naučil Antonín Zajíc hrát, nevíme, snad od svého tchána - prvního hulečského kapelníka Antonína Dvořáka. Kde působil v Rusku, také nevíme, Josef Bečvář se domnívá, že u želeniční kapely v Kozatíně. Po návratu domů postavil hospodářské budovy, nakoupil potřebné nářadí a věnoval se hospodářství. Hudba však zůstala jeho koníčkem, proto založil kapelu. Přesnou dobu jejího vzniku se nepodařilo zjistit. Zachovaly se dvě fotografie - starší snad z roku 1893, mladší z roku 1910. Na této je pravděpodobně kapela, o které se zmiňuje Anna Gončarová v souvislosti s jejím prvním vystoupením na koncertu pro dobročinné účely v roce 1907 v hostinci U hvězdy. Muzikanti jsou převážně mladí chlapci v počtu deseti. Druhá fotografie zachycuje třináct starších muzikantů a praporečníka. Na praporu byla vyšívaná lyra.

Období kulturní obrody bylo přerušováno některými politováníhodnými jevy. Tak se stalo, že roku 1911 byl František Kašpar pro svou činnost udán úřadům. Příčinou asi byla divadelní hra "Na dušičky", která, jak bylo vzpomenuto, měla mimořádný úspěch, ale na scéně byl znázorněn kus hřbitova, což někteří lidé pokládali za nemorální. František Kašpar byl předvolán do volostě do Zdolbice, vyšetřován a obviněn, že svou činností kazí a demoralizuje mládež. Po návratu domů ranila Františka Kašpara z rozčilení mrtvice, takže nemohl mluvit. Teprve k ránu přivezl Kašparův zeť vojenského lékaře, protože nebylo možné dostihnout lékaře v Rovně /20-25km/

ani ve Zdobunově. Lékař nařídil klid a dobrou náladu. O tu se starali hulečští občané, kteří ho často navštěvovali a rozveselovali vyprávěním. V té době byl starostou obce Antonín Cilc, který byl také předvolán do Zdobice ohledně činnosti Františka Kašpara. Zde se dověděl, že František Kašpar má snad být vyslán na Sibiř. Po návratu domů svolal představenstvo obce a všichni jeli do volostě, aby se zaručili za Františka Kašpara a tím zabránili nejhoršímu. Ten se časem uzdravil a věnoval se ještě nějaký čas veřejné činnosti. Měl velkou soukromou knihovnu a knihy za poplatek půjčoval. /Josef Hovorka/ Další soukromou knihovnu měl Antonín Zajíc - knihy objednával z Čech, jiné sám vázal z vystřižených románových příloh časopisu Národní politika. Půjčoval za tři až pět kopejek.

František Kašpar dbal velice na čistotu jazyka a snažil se, aby spoluobčané nepoužívali cizích slov. Každé pokutoval jednou kopejkou a dával na to stvrzenky. Nejvíce prý platili Hovorkové ze mlýna. Takto sebrané peníze ukládal do zvláštní pokladničky a pak posílal Matici školské do Prahy.

Dr. Auerhan se ve své knize "České osady na Volyni" zmiňuje, že při své návštěvě Volyně v roce 1913 se setkal s Františkem Kašparem. Vysoce hodnotil jeho společenskou a osvětovou činnost a vyslovil politování, že takových mužů nemá Volyně více. Po vypuknutí první světové války odjeli manželé Kašparovi /roku 1915/ do Kyjeva, kde bydleli u své dcery Anděly Kovandové, učitelky ve škole J. A. Komenského. Rok na to oba zemřeli - Terezie Kašparová 25. 9. 1916 a František Kašpar 26. 10. 1916.

Školy

Školství v tomto období nejlépe charakterizoval V. J. Petr v článku "K volbě Drbohlava do státní dumy". Píše:

"Školní nadřízené orgány hleděly nepříznivě jak na školy, tak na knihovny a nakonec je zavřely jako protistátní instituce. Postupně se otvíraly v některých obcích ministerské národní školy, ale český jazyk z nich byl úplně vypuzen". Dr. Folprecht "Čechoslováci polští": "Nejtrudnější doba pro školství české v Rusku byla od roku 1892 do roku 1905". Ani potom nesvítalo českým školám, protože vyučovací jazyk byl stále jenom ruský. O ruském charakteru hulečské školy Na dráze svědčí ruská jména prvních učitelů, kteří od roku 1892 na škole vyučovali, a předepsané učebnice. Jako prvního učitele jmenovala Anna Gončarová Jevgenije Gerasimoviče Kantorovského. Jeho manželka byla Češka rozená Altmanová. Byl prý vynikající pedagog a ihned obohatil prázdnou školní knihovnu studijními pomůckami. Byly to však knihy ruské - - např. Pravidla pravopisu Někrasova I. - IV. díl. Zanedlouho byl pro své schopnosti přeložen na měšťanskou školu do města Rovna. Po jeho odchodu nastoupil učitel Kovalsky, člověk již starší, hodný, ale jako učitel naprosto neschopný. Nejen, že neměl ve třídě žádnou autoritu, ale i jeho pedagogické zásady byly podivné. O pravopisu a počtech říkával: "Vy, děti z vesnice to potřebovat nebudete, to potřebují děti ve městě". Podle toho vypadala úroveň znalostí. Kovalsky učil až do roku 1911.

Školní vyučování začínalo modlitbou "Otče náš" a modlitbou také končilo.

Jediným světlým bodem byla činnost učitele Josefa Rychny, který se vrátil roku 1892. O jeho životě po odchodu z Hulče víme velice málo. Snad působil jako učitel ve Zdobnově, také snad byl učitelem hudby a vychovatelem v polské šlechtické rodině knížete Četvertinského v Plosce u Ostroga. Spolehlivě víme, že důvodem návratu bylo manželčino věno - - dům se stodolou a menším pozemkem, které zakoupili její

rodiče ve středu obce Na dráze. Od Solnického Josef Rychna přikoupil ještě šest morgů pole. V domku zřídili Rychnovi obchod se smíšeným zbožím, kterému se říkalo kvelb. Prodávala v něm Rychnova manželka. Josef Rychna měl při svém návratu v úmyslu učit na drážecké škole MNP, to se mu nezdařilo, i když podle tvrzení Jindřicha /Ondřeje/ Brdy tam prý krátkou dobu skutečně učil. Nevíme přesně, kdy a za jakých okolností. Nelze vyloučit, že to mohlo být až po roce 1905, ale spíše až 1907, kdy čeští učitelé na Volyni absolvovali zvláštní učitelské školení v Ostrogu pořádané ruskou vládou. Podle dalšího názoru Rychna Na dráze po roce 1907 nevyučoval. Josef Rychna se věnoval soukromému vyučování v rodinách, způsobu vyučování za stávajících poměrů jedině možnému a vládou tolerovanému. Tak aspoň některým dětem mohli dopřát rodiče trochu více základních znalostí v českém jazyce. Na všechny děti se pochopitelně nedostalo, protože při tomto způsobu vyučování nemohl i při nejlepší vůli obsáhnout učitel všechny děti a všichni rodiče neměli pro jeho práci pochopení. Dle jiného názoru směl učit pouze děti předškolní a absolventy školní docházky. V soukromé tříleté škole učil česky čtení, psaní a počtům a rusky čtení a psaní. Podle přání rodičů učil hře na housle. Za školu se platil jeden rubl měsíčně. Na konci školního roku dostávaly děti krasopisně psaná vysvědčení.

Drážecká školní budova přečkala beze změn i dobu působení učitele Kovalského. Byla to přízemní budova rozdělená dlouhou chodbou na dvě poloviny. Na jedné straně byla umístěna jedna velká třída s velkými kamny "hrubkou" v rohu. Ve druhé polovině budovy se nacházely dva byty, každý o dvou místnostech, také oddělené od sebe chodbou. Jeden byt byl určen pro učitele, druhý pro školníka. V roce 1895 měla škola tři ročníky umístěné v jedné místnosti, jen lavice byly oddělené. Vyučovalo se čtení, psaní, počtům a náboženství,

vše rusky. /Libuše Brdová, Josef Toušek/

V článku "Školy na Volyni" v časopise Hlas pravoslaví z roku 1970 napsal Josef Foitík, že v Hulči byla jednotřídní škola se čtyřiceti pěti žáky. Nepochybně se to týká tohoto období.

Další soukromou školu měl František Kašpar v Urvenách v zámku. Jako penzionovaný gymnaziální profesor měl k tomu souhlas nadřízených orgánů. Vyučoval česky čtení, psaní, počtům, českému dějepisu, zeměpisu, přírodopisu. Snad měl povoleno vyučovat ruštině. Náboženství směli vyučovat jediné faráři. Nejdříve Stefanovič a později Alexej Vaněk. Anna Kašparová po svém návratu ze studií v Čechách pomáhala ve vyučování svému otci. Měla i ruské školy, a proto mohla vyučovat ruštině a ruskému dějepisu. František Kašpar používal učebnice z Čech, původní slabikáře byly bez obrázků, další už byly ilustrované /Josef Hovorka/.

Po příchodu faráře Alexeje Vaňka po roce 1907 do Hulče vzniklo další soukromé středisko vyučování v Hájku. Vedl ho sám Alexej Vaněk /původně Václav, při přestupu na pravoslaví Alexej/. Jako pravoslavný kněz měl pro to nejvyšší kvalifikaci a naprostou důvěru úřadů. Farář Vaněk pocházel z Čech, narodil se roku 1878 v Domažlicích a byl původně katolickým knězem. S katolickou církví se rozešel a odjel tajně se svou milou do Ruska, kde si ji vzal za manželku. Jakým způsobem byl vysvěcen na pravoslavného kněze, nevíme. V Hulči působil do roku 1919 a pak se vrátil do vlasti.

Ve své soukromé škole na faře učil česky čtení, psaní, počty, náboženství, dějepis, zeměpis, ruštinu. Jeho manželka učila nižší ročníky. Škola byla tří nebo čtyřletá. Názory na jeho činnost i povahu se různí, jak vyplývá z následujícího. Jako kněz se vyznačoval velkou náboženskou přísností a horlivostí, byl úplným opakem Stefanoviče. Vyžadoval důsledné dodržování pravoslavných obřadů a zvyklostí a potíral všech-

ny pozůstatky katolických zvyků. To se neseťkávalo s dostatečným porozuměním u jeho farníků. Češi neměli dostatečné pochopení pro přísné pravoslavné pústy, pro dlouhé bohoslužby a jejich složitý rituál i jiné pravoslavné zvyky a obyčej. Vnější obřadní stránce nepřikládali zdaleka takový význam, jaký v ní vidělo pravoslavné kněžstvo nebo místní ukrajinský lid. Z tohoto postoje Čechů a požadavků faráře Vaňka vznikly rozpory a třenice. Na druhé straně jeho velkou zásluhou bylo zavedení českého jazyka do bohoslužeb. Předtím se používal církevně slovanský jazyk. Vaněk z něj přeložil do češtiny bohoslužebné texty a písně. Snad byl prvním českým pravoslavným knězem, který tyto překlady pořídil.

Přísností a velkou snahou vychovávat a vzdělávat vyznačoval se jeho vztah k dětem, jak vyplývá z následujících příhod. Dětem vyprávěl pohádky, četl jim Karafiátovy Broučky, cvičil s nimi zpěv. Založil pěvecký sbor, který měl vysokou úroveň. Vystupoval s ním často v jiných obcích a všude měl velký úspěch. /Libuše Ballardová/ Byl velký národovec a "slavjanofil", k Němcům choval velkou nevraživost.

Jan Novák uspořádal dětský ples. Hráli tam dva nebo tři muzikanti, z toho jeden na harmoniku, jeden na housle. Hlavní atrakcí byla nadílka bonbónů, které rozdával J. Novák. Farář neměl pro tento podnik žádné pochopení. Druhý den od něj děti vyslechly přísné mravoučné kázání a těm, které byly na plese, začal vyplácet rákoskou třikrát přes zadek, ale trestná akce ztroskotala na druhém nebo třetím provinilci, protože se zlomila rákoska.

Po odchodu učitele Kovalského do penze roku 1911 nastoupil na školu MNP učitel Kolos. Byl to velmi dobrý učitel, zavedl kázeň a zvýšil úroveň vyučování. Čeština se za jeho působení nevyučovala. Kolos rozšířil školu ještě o jeden ročník, ale všechny byly stále v jedné místnosti. Působil na škole do první světové války, kdy byl mobilizován a

vystřídal ho Ušakov.

Zdá se překvapující, že v poměrně nevelké obci byla až čtyři školní střediska. Příčiny jsou prosté - na škole MNP byla nízká úroveň vyučování, někteří rodiče se snažili dát dětem základní znalosti v českém jazyce, což na státní škole nebylo možné, při značné rozloze obce bylo výhodné, byla-li škola blízko a nakonec proto, že v Rusku, kde nebyla zavedena povinná školní docházka, nezáleželo na způsobu, jakým dítě nabylo základních vědomostí, proto bylo soukromé vyučování velice rozšířené.

Žádná z uvedených škol nepřežila první světovou válku. Nejprve zanikla Kašparova škola jeho odchodem do Kyjeva, o něco déle učil Rychna, Vaňkova škola trvala až do jeho odjezdu do ČSR. Státní škola MNP přestala existovat za revoluce, kdy zmizelo ministerstvo, které ji vydržovalo.

Začátkem 20. století se objevila v Hulči snaha dát dětem lepší vzdělání, než mohla zajistit trojtřídní škola. Rodiče převděpodobně nemínili dát svým dětem úplné odborné vzdělání, šlo jim spíše o to, aby získaly širší rozhled a lepší znalost ruského jazyka. Víme, že gymnázium v Ostrogu navštěvovali: Blažej Hovorka, Josef Kučera /sedm tříd, pak vstoupil do legií/, Václav Kašpar; duchovní učiliště - Vladimír Krejčí, Antonín Odstrčil, Mikuláš Loskot, Antonín Rubek, Leonid Bondarčuk /občan Hulče české, ale ukrajinské národnosti/. Jmenovaní studovali na doporučení faráře Vaňka. "Vyššuju načalnuju školu" v Ostrogu navštěvovali Václav Kučera a Jůza Kovanda. Vladimír Pavlíček pobýval tři roky na gymnáziu v Kyjevě a rok na železničním gymnáziu ve Zdobunově. Dívčí školu zřízenou hraběnkou Bludovou /fungovala do roku 1917/ navštěvovala děvčata - Žofie Krejčová rozená Rubková, Žofie Hovorková rozená Loskotová, Olga Hovorková rozená Hovorková z Dráhy.

Hasiči

V roce 1908 vznikl v Hulči "Sbor dobrovolných hasičů". O jeho založení se uvažovalo již dlouho. Bezprostřední příčinou byl velký požár v ukrajinské obci Hlupanině vzdálené od Hulče asi pět km, při němž lehla popelem velká část obce. Ukrajinci žádné hasičské sbory neměli, o hášení neměli ani představy. Požáry "zaříkávali" modlitbami a ikonami. Vypukli někde požár, šířil se nezadržitelně od jednoho stavení ke druhému a při nepříznivém větru shořela často celá ves, protože všechny stavby byly ze dřeva, kryty slamou a stavěny hustě vedle sebe.

Velitelem hasičského sboru byl zvolen Antonín Ballada /dle jiných pamětníků Jan Hovorka nebo Gustav Vilímek/. Praporečnickem Josef Pařez. Prapor byl ze sukna oboustranně vyšítoho hedvábím. Na jedné straně byl nápis v červeném poli: "Sbor dobrovolných hasičů v Hulči 1908", na druhé straně v bílém poli mezi lipovými ratolestmi přilba, žebřík, hák a sekyra. Po celém obvodu na obou stranách byly vyšity šlehaající plameny. Vše vyšila dcera Františka Kašpara, Anděla provdaná Kovandová. Žerď praporu byla použita z původního praporu pěveckého kroužku. Kmotrami hasičského sboru byly - Slavěna Olga Kovandová rozená Macková, manželka Josefa Kovandy známého "Kostopráva", syna Františka Kovandy a Anna Hovorková za katolíky. Pro potřeby sboru byla postavena na hranici školního pozemku západně od školy dřevěná hasičská zbrojnice. Byl na ní ruský nápis "Požarnyj oboz" a pod ním český nápis "Hasičské náčiní". Sbor byl při svém vzniku vybaven ruční stříkačkou, dvěma velkými sudy na vodu na kolo-ovém podvozku, hadicemi, háky, žebříky a vědry. Každý hasič měl vlastní sekyrku, kterou nosil na opasku. Desátníci byli vybaveni trubkou, velitel měl dvoutónovou povelku a každý hasič dvoutónovou píšťalku. Vincenc Čižík ušil pracovní uni-

formy z bílého plátna s červenými stojatými límci, na nichž bylo označeno zařazení k družstvům. Družstva byla - stříkač-níci, hákaři, lezci, bečkaři.

Prvními instruktory byli Ledvina a Dus z české obce Volkova na Volyni, kde byl hasičský sbor založen dříve. Dře-věná zbrojnice sloužila až do roku 1925.

Nakonec se zmíníme o jednom z hulečských občanů, který nevynikl sice jako kulturní pracovník ani jako podnikatel nebo mimořádně úspěšný zemědělec, byl však široko daleko znám svou neobyčejnou schopností, uměním napravovat zlome-niny lidských kostí. Byl to Josef Kovanda a Ukrajinci mu ří-kali "Kostoprav" /zmínka byla výše v jiné souvislosti/. Ne-byl vůbec lékařem, ale sám se to naučil a postupně se v tom neobyčejně zdokonalil. Koncem 19. století se ještě nepouží- valy rentgenové přístroje, o charakteru zlomeniny se nemohli přesvědčit ani lékaři, museli spoléhat na svůj cit a ten ne-měl každý. Proto nebyly jejich zákroky vždy úspěšné. Jeden příklad pro ilustraci: Jednou přivezl nějaký Ukrajinec svoji sedmnáctiletou dceru na voze z vesnice vzdálené asi devade-sát kilometrů. Měla zlomenou nohu mezi kolenem a kotníkem a v nemocnici ji spravili tak, že nemohla vůbec chodit. Po ohmatání zlomeniny zjistil Kovanda, že se to napravit dá, ale po novém zlomení. Operaci provedl úspěšně. Po čase při-jela dívka se svým ženichem poděkovat zachránci a předvedla mu, že může nejen chodit, ale i tancovat.

Při práci měl Josef Kovanda vždy pomocníka, nejčastěji mu pomáhal nevlastní syn nebo synovec Václav. Zlomené konče-

tiny nedával do sádry, ale do dlah, které si sám připravoval. Uměl končetiny tak znehybnět, že zlomenina bezpečně a spolehlivě srostla.

OD ZAČÁTKU PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY DO ZAČÁTKU DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

Politické poměry - jejich odraz v Hulči, hospodářské, sociální a kulturní poměry obecně

Zmíníme se zde jen o těch událostech z první světové války, které se buď bezprostředně týkaly Hulče nebo ovlivnily její život, případně jsou méně známé a v zájmu srozumitelnosti je nezbytné je uvést.

Rusko vyhlásilo mobilizaci 31. července 1914. Dne 1. srpna vypovědělo Rusku válku Německo a 6. srpna Rakousko-Uhersko.

Dle mobilizace byli povoláni záložníci do čtyřiceti tří let. I z Hulče bylo odvedeno několik mužů. Pak byly vyhlášeny odvody koní. Koně museli být předvedeni, platilo se za ně v hotovosti, ale již papírovými rubly, nikoliv zlatem, ačkoliv před válkou byly zlaté mince běžně v oběhu. Lze odhadnout, že v Hulči bylo vzato asi čtyřicet až padesát párů koní. Hovorkům z Dráhy byli ze čtyř předvedených odvedeni tři.

Brzo po vypuknutí války vyzvaly československé spolky na Rusi Čechy a Slováky tam usedlé, aby se zúčastnili boje proti Rakousku-Uhersku. Na základě jednání s ruskou vládou měl být z českých a slovenských dobrovolníků ruské státní příslušnosti vytvořen samostatný vojenský útvar - Družina. Ta se brzo utvořila a počet jejích příslušníků dosáhl asi osmi set lidí. Družina byla rozdělena do čtyř rot a již několik týdnů po začátku války přísahali její příslušníci na kyjevském náměstí. Ještě koncem roku 1914 byly jednotlivé skupiny dobrovolníků nasazeny jako průzkumníci na různé úse-

ky fronty, kde vykonali velice cenné služby. Do řad těchto družiníků zvaných starodružiníky se přihlásili hulečtí občané - Václav Kovanda, Jan Novák, František Volenec /druhá rota/ a Jan Houdek. Tito dva v té době pracovali v Petrohradě. Další legionáři: Josef Kučera, Bohumil Němec /první rota/, Josef Sahulka, Antonín Kozák, Václav Pluhař, Antonín Toušek, Emil Čížík, Josef Kudrna, Otakar Kutílek, Gustav Hurt, Josef Eliáš, Vladimír Vaněk, Antonín Cilc, Viktor Cilc, Josef Toušek /narozen 1896/, Josef Toušek /narozen 1894/, Albín Metelka, Josef Semerád, Václav Pavlíček, Jan Martínek mladší, Jan Křivka /druhý střelecký pluk/(27).

Koncem srpna byla druhá ruská armáda v bojích u Tannenbergu obklíčena a zničena. Začátkem září Hindenburg porazil a zatlačil na sever od Mazurských jezer 1. ruskou armádu. Do zajetí se zde dostal hulečský občan podplukovník dělostřelectva Alois Kovanda. V roce 1915 postoupila vojska centrálních mocností daleko na východ, Rusko ztratilo Halič, celé Polsko, Litvu, část Lotyšska a Bílé Rusi /První světová válka/. Ústup ruské armády ovlivnil i život v Hulči, protože ležela na důležité cestě. V srpnu 1915 se objevili uprchlíci - "běženci". Jeli na vozech ve třech až pěti řadách a byli doprovázeni kozáky a policajty. Z obcí určených k evakuaci kozáci obyvatelstvo vyháněli a usedlosti zapalovali. Hulečští občané žili v tyto dny ve strachu a úzkosti a připravovali se také na evakuaci. Na vozy se zhotovovaly plachty, balily se nejdůležitější věci a šatstvo i potraviny - mouka, maso, brambory. Prasata se zabíjela a maso se zalévalo do sádla.

Uprchlíci procházeli obcí asi čtrnáct dní a působili obrovské škody. K tomu se přidružovali ustupující vojenské jednotky - kozáci. Všichni požadovali potraviny. Pole byla zničena, obilí sekáno na krmení, ovoce a zelenina na za-

hrádkách otrhána a snědena nebo zničena. Ploty rozebrány a spáleny při vaření. Např. u kostela v Hájku byl rozebrán a spálen mohutný dřevěný plot z fošen asi pět centimetrů silných, kterým celý prostor i s přilehlým parkem byl obehnán. U Rubků padla za oběť část staré dřevěné stodoly. Lidé potřebovali tak velké množství vody, že studny byly vyčerpány. Obec měla nařízenou povinnost stavět most přes Horyň u Ostroga a kopat zákopy u "Kuňova", což bylo asi patnáct kilometrů jihozápadně od Ostroga a asi čtyřicet až padesát kilometrů od Hulče. K evakuaci Hulče nedošlo, fronta se ustálila u Dubna. Přesto se někteří občané z Hulče vystěhovali /Kašparovi, Martínkovi, Brdovi a Červenkoví do Kyjeva/. Od března nebo dubna do 22. května roku 1916 stál v Hulči bělgorodský hulánský pluk. Patřil k 12. jezdecké divizi císaře Františka Josefa /Bělgorodskaja 12. divizia imperatora Franca Josifa/. Kromě toho procházely Hulčí stále nějaké vojenské oddíly a transporty. V tomto roce bylo povoleno v důsledku nedostatku pracovních sil v zemědělství dostávat na výpomoc do rolnických usedlostí rakousko-uherské zajatce slovanského původu. Přivezl je z Kyjeva Josef Stárek. Pracovali jako řemeslníci i zemědělci.

V roce 1916 se pokusili Rusové o novou ofenzívu. Značného úspěchu dosáhli na jihozápadní frontě, kde se generálu Brusilovovi podařil velký průlom a Rusové postoupili o 80 až 150 kilometrů. Dobyli Dubno, Luck, Brody a přiblížili se na dvacet až třicet kilometrů k Vladimíru Volyňskému. V roce 1917 došlo v Rusku k únorové revoluci a svržení carismu. Vytvořila se buržoazně demokratická vláda. Ta zaujala o něco příznivější stanovisko k organizování československých legií, byl povolen, i když se značnými potížemi, nábor dobrovolníků z řad rakousko-uherských zajatců a z doposud rozptýlených oddílů se začala organizovat samostatná vojenská

jednotka. Při reorganizaci se vrátili na odpočinek do Hulče legionáři - družiníci a při té příležitosti byla hrána divadelní hra "Pražská švadlenka". V létě roku 1917 dosahují československé legie velkého vítězství v bitvě u Zborova. Naše legie svedly další boje u Jezerné, Volosůvky, Domomoryče, Velkých Hájů a Bachmače, byly však nuceny ustupovat dále na východ, aby se nedostaly do obklíčení. Následující poměrný klid na frontě umožnil legiím stáhnout se z bojové linie a doplňovat už bez překážek ze strany úřadů své stavy z řad rakouských zajatců. Hulčiči procházeli dezertující ruští vojáci buď se zbraní nebo beze zbraně a ubírali se domů. Huleč zůstala zatím ušetřena válečných hrůz a rakousko-uherské okupace.

Vývoj událostí v roce 1918 /protahování jednání o Brestlitevském míru/ ovlivnil rozhodnutí mnohých legionářů - starodružiníků, ruských státních příslušníků, odejít z legií a vrátit se domů. Legie měly být převezeny do Francie a tam pokračovat v boji proti Němcům. Starodružiníci předpokládali, že na východě se již válka proti Němcům neobnoví. Působily na ně i obavy z budoucího vývoje v Rusku. Do Hulče se vrátila většina starodružiníků např. František Volenec z nemocnice v Polonném, kde se léčil ze zranění u Zborova /průstřel plic a nohou/. Někteří pokračovali s legiemi dále, prodělali celou sibiřskou anabázi a zůstali v Československu. Byl to Josef Kučera, který sloužil v československé armádě a dosáhl hodnosti podplukovníka, Jan Houdek sloužil u hradní stráže v hodnosti štábního rotmistra, Jan Martínek se vrátil jako kapitán dělostřelectva a přešel do služeb ministerstva zahraničí, pak se stal tajemníkem na československém konzulátě v Lublani a nakonec Josef Eliáš.

Německou okupací, které se Huleč, i když se zpožděním, nevyhnula, problémy neskončily, i když německá posádka uby-

tovaná ve škole později odešla do Ostroga a pak v únoru 1919 Hulčí jen procházela německá armáda odcházející z Ukrajiny. Obec měla nařízeno dodat koně a saně k odvozu různého vojenského materiálu z německých skladů. Někteří občané při tom přišli k menšímu majetku. Tak se Václavu Pluhařovi zlomila oj u saní, takže ho Němci zanechali s plnými saněmi cigaret na místě. Čižíkovi se zase saně s nákladem mýdla rozpadly. Voják, doprovázející transport, saně prohlédl, a když zjistil, že se nedají opravit, nechal Čižíka na místě a pokračoval s ostatními dále.

Po odchodu Němců se dostala Huleč pod nadvládu petljurovců(28). Toto období se vyznačovalo trvalým neklidem, nepokoji, revolučním vřením, takže mnohdy nebylo jasné, zda nějaká vláda vůbec existuje. Různé skupiny pod pláštíkem ideologií prosazovaly buď své lokální nebo soukromé cíle dobrodružných jedinců. Když se jim podařilo získat dost stoupců, zakládaly místní republiky, např. v Dermáni - ukrajinské obci nedaleko od Hulče pod vlivem komunistické agitace vznikla větší ozbrojená skupina o síle asi jednoho pluku. O skutečné povaze a cílech této skupiny se názory rozcházejí. V prvním střetnutí s petljurovci měla dermánská skupina úspěch a získala zajatce, které uzavřela v dermánském klášteře a chtěla je později postřílet. Vítězní Dermáňci se vydali přes Huleč dobýt Zdolbunov. Petljurovci, probravší se z překvapení, se vzchopili a Dermáňce před Zdolbunovem porazili. Pak zase táhli petljurovci na Dermáň. S sebou měli jedno dělo a vystřelili z něj na dermáňský klášter. Tam v té době zasedal štáb dermáňského pluku a zřejmě ani netušil, že jeho "armáda" je již poražena. Když střela dopadla vedle kláštera, štáb se rozprchl a zajatci byli zachráněni.

V té době se začaly objevovat čistě loupežné tlupy,

které po nocích přepadávaly své spoluobčany. Na ochranu životů a majetku občanů vznikla proto v Hulči domobrana z bývalých vojáků.

O pouti 22. května sbírali petljurovci v Hulči proviant a vezli ho pak na frontu k Ostrogu. Tam byla pro ně situace mnohem vážnější, byli poraženi. Postupně byli petljurovci téměř z celé Ukrajiny vytlačeni, udržovali se jen v jihozápadních částech země. Petljura uzavřel koncem roku 1919 spolenectví s Polskem a účastnil se sovětsko-polské války v roce 1920 na straně Polska. Poláci se setkali s poměrně slabým odporem a rychle postupovali kupředu, dosáhli Dněpru. Tak se Huleč dostala na krátkou dobu pod polskou správu. Sovětská armáda pod vedením Buďonného zaútočila ze severu a od východu ve snaze Poláky obklíčit. Současně armáda Tuchačevského zahájila útok ze severovýchodu směrem na Varšavu. Polské vojenské jednotky na Ukrajině se dostaly do velmi svízelné situace a hrozilo jim zničení. Podařilo se jim sice uniknout, ale musely ustupovat až k řekám Visla a Wieprz. Hulčí procházely v červenci jednotky Buďonného pronásledující Poláky. Velitel sovětské jednotky vyhlásil ihned mobilizaci muzikantů. Proč měl zájem jen o muzikanty, je dost nevysvětlitelné. Muzikanti již dávno pozbyli veškerého nadšení pro válečná dobrodružství, měli šest let trvající válčení plné zuby, postupně utíkali a vraceli se domů. Za armádou jely trény a napájely v rybníce koně. U jednoho kočáru se při tom zlomila oj. Voják koně vypřáhl, jel dál a kočár s nákladem nechal v rybníce. To neušlo pozornosti žen. Když zjistily, že tam jsou kůže, snažily se společnými silami kočár z rybníka vytáhnout. Konečně se jim to podařilo, přijela však další skupina vojáků, kočár i s nákladem sebrali, opravili oj a odjeli. Později ustupující sovětská jednotka zapálila při odchodu mosty v ukrajinské Hulči přes řeku Usťju. Do

Hulče přišli Poláci v září. Nejdříve projela obcí jizdní četa "ulánů", pak procházela pěchota, nakonec stála v Hulči dvě těžká děla. Petljurovci začali hned po příchodu Poláků budovat svoji administrativu - především nižší stupně, převzali školy, dráhy a pod. Netrvalo dlouho, již v druhé polovině roku 1921, všechny instituce převzali Poláci. Dne 12. října 1920 bylo sjednáno příměří a definitivní hranice Polska byla stanovena mírem v Rize 18. března 1921. Na jeho základě byla Volyň rozdělena na východní sovětskou a západní polskou. Huleč připadla Polsku, hranice s SSSR probíhaly dvacet pět kilometrů východně od Hulče za městem Ostrogem, který připadl Polsku. Řižským mírem přestala existovat petljurovská ukrajinská republika.

Kromě výše popsaných útrap, které válka přinesla, padli tito hulečtí občané: Josef Staněk, Antonín Barák, za revoluce zahynul v Rusku Josef Krejčí. Z německého zajetí se vrátili: Jan Bureš, Josef Roller, podplukovník dělostřelectva Alois Kovanda.

Někteří rakousko-uherští zajatci zůstali v Hulči: Štefan Porazik /nábytkář/, Josef Loskot /tesař/, Josef Šimek Vodička /sklenář/.

První roky po válce se ještě nedalo mluvit o nějakém klidném mírovém životě. Státní správa byla v době revoluce rozvrácena, ruská armáda se rozpadla a v zemi bylo plno ozbrojených vojáků - dezertérů. Vytvořily se loupeživé bandy beztrestně loupící a vraždící své spoluobčany. Obětí té doby byli mezi jinými mlynář Hora ze sousední vesnice Hlupanina a majitel hostince U hvězdy Čižík. Ten byl zavražděn v lesích u Píšťanky /asi deset kilometrů od Hulče/, když se vracel z nákupu z Ostroga domů. S menším zpožděním za ním z Ostroga vyjeli Semerád z Hulče s Ukrajincem Omelčukem Hricem, Čižíka však nedohonili. Čižíkův kůň se vrátil sám s

prázdným vozem domů. Po dvoudenním pátrání byla Čižíkova mrtvola nalezena v lese. Podezření bylo na jednoho občana z ukrajinské Hulče řečeného Pilipuška, ale nebylo důkazů. Brzy došlo k dalšímu přepadení Žida Davida Melcera zvaného Zejda, drobného obchodníka obilím bydlícího v ukrajinské Hulči. Rodina Melcerova brávala k sobě na noc souseda Ukrajince pro ochranu. Tu noc se spolunocležník na něco vymluvil a nepřišel. Je podezření, že o přepadení věděl. Lupičů bylo více. Když se pokoušeli vylomit dveře, střelil Zejdův syn z pušky, prostřelil dveře a zranil jednoho z lupičů, přezdívkou Barabuna, do nohy. Nyní měli lupiči plno starostí, co se zraněným, protože silně krvácel. Uložili ho nejdříve ve stodole na slámu, pak přivedli od souseda koně se saněmi a odvezli zraněného k němu domů. Kone se k svému majiteli vrátili sami. Zraněný bydlel za vsí na samotě. Většina místního ukrajinského obyvatelstva také žila ve strachu před lupiči a mnozí se snažili vypátrat nebezpečnou tlupu. Ukrajinec Nadachovský řečený Havrilko, dozvěděl se o přepadení, odebral se na místo činu a pak se vydal po stopě saní a krve a zjistil, že Barabun leží doma na peci, že prý je nemocný. Nadachovský se vrátil do vsi, svolal své přátele a známé a vydali se pro zraněného. Lupiče sebrali a přivedli ho ke kostelu v ukrajinské Hulči, kde ho podrobili mučení. Na mučení vydal Barabun své spolupachatele a velitele Pilipušku. Všichni byli přivedeni ke kostelu a zde lynčování klacky. Každý kolemjdoucí nebo jedoucí se musel zúčastnit a lupiče uhodit. Celkem bylo ubito sedm nebo devět lupičů. Dvě nebo tři další tlupy se zachránily jen tím, že byly ze vzdálených vesnic, takže se včas skryly. Když byli lupiči mrtvi, uložili je do řady vedle sebe, přikryli plátnem a nechali tam do druhého dne. Pak byl případ oznámen polské policii do Zdolbunova. Ta jen sepsala protokol.

Začátkem dubna roku 1919 byl přepaden obchodník Žid na polní cestě mezi Hulčí a Urvenou. Byl dvěma pachateli obrán o peníze a zraněn, podařilo se mu však uprchnout a doběhnout ke Kovandům do Urven - zámku. Oba pachatelé se mezitím ukryli ve slámě v opuštěné staré kůlně u Balladů, byli ale viděni. Okamžitě bylo zalarmováno několik demobilizovaných hulečských vojáků a ti pro ně šli. Lupiči neměli střelné zbraně, jen nože, jimiž se pokoušeli bránit, ale byli přemoženi, po výslechu odvedeni ke hřbitovu a tam zastřeleni.

Ke zvláštnostem poválečného období patří pronikání ozbrojených pašeráckých tlup přes hranice ze Sovětského svazu hluboko na území Polska. Podobnou invazi zažila Huleč v roce 1924. Tlupa čítající sto a snad i více lidí, procházela v noci Hulčí. Někteří zvědaví občané, probuzení nezvyklým pohybem na "šlachu", vyšli ven, byli však ihned zahrnání ozbrojenými muži domů. Tlupa pronikla až do obce Ćurkova /dvanáct až čtrnáct kilometrů západně od Hulče, kde byl na statku chov koní. Statek vypálili, koně sebrali a vydali se přes Huleč zpět k hranicím. Majitelka statku se zachránila - - utekla oknem.

Podobných případů bylo více, proto polská vláda utvořila speciální vojenskou jednotku KOP /Korpus ochrany pohraničí/ pro ochranu východních hranic. Pak podobné nájězdy přestaly. Polská vláda se snažila co nejrychleji po válce s SSSR zkonzolidovat a upevnit své postavení. Zavedla proto znovu pravidelné odvody do armády. Poprvé byly provedeny 29. října 1921, odvedeny byly ročníky 1899 a 1900; v roce 1922 v dubnu byl povolán ročník 1901.

Podobně bylo rozvráceno válkou a revolucí hospodářství. Mnoho vlád, které se na Volyni po revoluci vystřídaly, žádalo jen potraviny, koně, dopravu, práci pro vojenské účely. Někdy za to platili, častěji ne. Za peníze, které tyto vlády vydávaly v době svého krátkého působení, stejně nebylo možno

nic koupit. Jen zlato a zlaté carské rubly neztratily nic na své kupní síle. Život se vrátil k naturálnímu hospodaření a ke směně zboží. Situace se dlouho nelepšila ani když Volyň připadla definitivně Polsku. Polská válečná měna - marky - ztrácela v důsledku inflace hodnotu, takže se brzo platilo v desítkách tisíc až milionech marek. Zrodili se papíroví milionáři, ale nemohli si nic koupit, nikdo o marky nestál. Teprve měnová reforma, při níž se vrátil zlotý, udělala chaosu přítrž a hospodářství se začalo zotavovat. Projevilo se to stoupaním cen některých zemědělských produktů - např. chmele. Roky 1925 - 30 jsou významným obdobím hospodářského rozkvětu, který zacelil rány způsobené válkou a revolucí.

Období hospodářských úspěchů posilovalo v lidech přesvědčení vzniklé ještě za carského Ruska, že práce, hospodářská zdatnost a úspěch jsou jedinou významnou hodnotou. Toto přesvědčení odsouvalo postupně do pozadí význam vzdělání, které bylo za carského Ruska podceňováno a omezováno. Podezíravý a nepřející vztah režimu ke každému kulturnímu snažení se nemínil cíle v myšlení lidí. Postupně narůstala pochybnost o smyslu a účelnosti kulturního dění vůbec. Výrazem takového přesvědčení bylo úsloví, že nejlepší školou je vyoraná brázda od meze k mezi, podporované ještě zkušeností, že žádný režim nezabrzdil ani nezastavil hospodářský úspěch. Byl to názor nejen krátkozraký, ale pro budoucnost nebezpečný vzhledem k vývoji, který probíhal mezi ukrajinským lidem. Docházelo u něho k pronikavým změnám, které vyústily ve zrychlující se vzestup nejen hospodářský, ale i kulturní.

V době, kdy se Češi přistěhovali, bylo jediným zaměstnáním ukrajinského obyvatelstva zemědělství. S přibývajícím počtem obyvatelstva půda původně přidělená mužikům se stále dělila mezi členy rodiny, takže nakonec vznikala hospodář-

ství stěží schopná při extenzivním způsobu hospodaření užit rodinu. Přitom nemohli Ukrajinci nevidět, že Češi na svých usedlostech při stejné nebo menší výměře polí žili lépe. Proto postupně upustili Ukrajinci od svého zastaralého trojpolního systému, zaváděli pokrokovější způsob hospodaření s lepší agrotechnikou a nakonec po vzoru Čechů začali pěstovat i technické plodiny, např. chmel. Tento proces začal již před první světovou válkou nejdříve v okolí českých osad a za Polska se rozšířil a zrychlil. Výsledek se brzo dostavil, ale nevyřešilo to všechny problémy. Určitý nadbytek pracovních sil stále trval a půdy bylo přece jen málo.

I Češi stáli před stejným problémem, vyhýbali se pokud možno dělení hospodářství. Bylo-li půdy málo, musely děti na řemeslo. O tom se zmínil už Jan Martínek starší, že hned po přistěhování se někteří věnovali řemeslu, obchodu nebo se uchýlili ve státní službě. Tito lidé odcházeli většinou do měst, kde nacházeli příznivější podmínky. Tak postupně vznikaly ve městech dost početné české menšiny složené převážně ze řemeslníků a obchodníků a udělaly průlom do oblasti doposud bez výhrad ovládané Židy. Velmi početnou českou menšinu měl např. Zdolbunov. Za Polska tam Češi z vlastních prostředků postavili moderní sedmitřídní dvoupatrovou školu a také ji sami vydržovali.

Na Ukrajince problém s přebytkem pracovních sil dolehl mnohem tíživěji. Museli ho nakonec řešit také podobným způsobem, i když se to dělo mnohem pomaleji a váhavěji než u Čechů. Teprve za Polska se objevují mezi ukrajinským obyvatelstvem řemeslníci, nejčastěji vyučení u svých sousedů, Čechů. Nejdříve ve vsích, ojediněle i ve městech se objevují první drobní obchodníci. Ve třicátých letech si například otevřel malý obchod se smíšeným zbožím v ukrajinské Urveně Kuleša. Brzo prokázal velké schopnosti a obchod mu dobře

prosperoval.

Průmysl byl na Volyni vyvinut málo, takže nebyl schopen zaměstnat větší počet lidí. Kromě hospodářských proměn probíhal i vývoj kulturní, protože Ukrajinci byli ve svém snažení Poláky velmi omezováni. Na polské Volyni, kde bylo dle polské statistické ročenky v roce 1939 - 1.400 000 Ukrajinců, měli jen dvě nejvíce snad tři střední ukrajinské školy. Na celé polské západní Ukrajině, kde bylo 3.200 000 úředně evidovaných Ukrajinců a 1.200 000 Rusínů, což byli také Ukrajinci jen polskou statistikou záměrně rozlišovaní, neměli žádnou vysokou školu. Na základních školách byla situace o něco lepší, nebylo však řídkým jevem, že v ukrajinské vsi byla škola polská a ukrajinský jazyk se vyučoval jen jako předmět. Zavedení povinné školní docházky ihned po vzniku polského státu bylo však událostí doslova převratnou a ve svých důsledcích dalekosáhlou. Otevíralo to konečně i Ukrajincům možnost dostat se ze své zaostalosti a oni jako celek se té možnosti opravdu chopili. Počet studujících na všech stupních škol vzrůstal a tento proces se zrychloval. Rozšiřovaly se řady stále sice ještě málo početné, ale svým významem již vůbec nezanedbatelné ukrajinské inteligence. Pro velké potíže ze strany Poláků mnozí vystudovali na vysokých školách v ČSR. Doma se uplatňovali především ve svobodných povoláních /např. soukromý stavitel/, protože do státních služeb je Poláci nepřijímali. Významnou kulturní a buditelskou roli sehrála osvětová organizace "Prosvita" /divadla, knihy/.

Tento podivuhodný a všestranný pohyb mezi ukrajinským obyvatelstvem měl být Čechům varováním a pobídkou k intenzivnější práci na kulturním poli. Dalo se předpokládat, že Ukrajinci během dalších dvaceti let dostihnou Čechy. Z těch jen nemnozí si to uvědomovali. Ti, kteří pochopili a tušili nebezpečí kulturního zaostávání české menšiny, se soustřeďo-

vali kolem České matice školské. /Viz níže/

Politická a obecní správa
za první světové války a za polského státu

V roce 1917 končí období mnohaletého starostování, jehož posledním představitelem byl Antonín Cilc, který starostoval skoro celých deset let. Poté se střídali již každý rok. Pořadí starostů dle Josefa Hovorky a Jaroslava Efemberga bylo následující:

- 1917 - Gustav Vilímek
- 1918 - Josef Procházka
- 1919 - Jan Pluhař
- 1920 - Stanislav Toušek - kovář
- 1921 - Václav Pavlíček
- 1922 - Josef Efemberg
- 1923 - snad Viktor Cilc

Od roku 1923 do druhé světové války je pořadí nejisté. Starostovali v té době Jan Novák, Adolf Sahulka, Vladimír Houdek, Vladimír /Franz/ Krejčí /Urvenský/, Augustin Mozler snad v roce 1928. Dvakrát snad Bohumil Němec. Od roku 1930 do roku 1937 Antonín Toušek a do začátku války Josef Kovanda.

Okresní správa /újezd, polsky powiat/ byla přenesena v roce 1926 z Ostroga do Zdolbunova, což bylo pro hulečské občany podstatně blíže a usnadnilo styk starosty s nadřízenými orgány. Úřední řečí byla po připojení k Polsku polština.

V ý z n a m n ě j š í u d á l o s t i

Koncem dvacátých a začátkem třicátých let byla Huleč

postižena živelními pohromami.

1929: Krutá zima napáchala škody, zmrzly téměř všechny ovocné stromy. Na velikonoce na bílou sobotu se přihnala pozdě odpoledne průtrž mračen. Na polích a zahradách v ukrajinské Urveně vystoupila voda až do výše jednoho metru. Vznikly velké škody na polích a lukách. Ve mlýně u Hovorků příval vody protrhl zdi a odplavil palivové dříví pro pohon parního stroje. Hovorkové mívali uskladněno až 700m³ dřeva. Za nalezené a přivezené dřevo Hovorkové platili. Na řece Usťje u Hlupanina protrhla průtrž mračen hráze rybníka a poškodila most.

1930: Bylo provedeno přeměření hulečských pozemků. Prováděli zeměměřiči Husák, Kotelník, Kadeřábek.

1931: Na jaře přišly velké deště, pak sucha a ve žních vichřice a krupobití.

1935-6 září: Rozhodlo po předběžných poradách na společné schůzi představenstvo tří nejbližších obcí Hulče, Zálesí, Závidova vybudovat novou farní budovu. Pro ten účel byl stanoven poplatek. Z každé desjatiny polností jeden a půl zlotého a z domovního čísla pět zlotých. Byla postavena jen hrubá stavba, protože vypukla druhá světová válka.

1937 v říjnu: Přeměřil hulečský katastr ing. Zarusinský a doposud platná ruská soustava měr /desjatin/ byla převedena na hektarovou.

1937 nebo 1938: Poláci postavili silnici z čedičových kostek přes českou a ukrajinskou Urvenu. Vedle mlýna Hovorkových postavili jeden most a druhý mezi Urvenou ukrajinskou a českou poblíž "mořských panen". Mosty měly jen překlenout terénní prohlubeň, kde se na jaře, na podzim a po deštích zdržovala voda, a usnadnit tak její odtok. Jeden metr krychlový čediče lámaného na kostky stál padesát šest zlotých. Čedič se na Volyni vyskytoval snad jen v jediném místě, v Janově

dolině od Hulče vzdálené sedmdesát kilometrů na sever. Polovina třicátých let: Byla provedena bonitace půdy. Václav Stárek jako student ji prováděl předběžně.

Celkový výsledek: bonita 1 cca 15 % půdy
2 25 % půdy
3 60 % půdy

Založení pošty

Zřízení poštovního úřadu mělo pro obec velký význam. Jeho počátky spadají do doby první světové války. Před válkou byly poštovní zásilky adresované na některou osobu v Hulči posílány na volost do Zdolbice, odkud je příležitostně brali hulečští občané, když se tam cestou domů náhodou stávali, a pak je předávali adresátovi. Stávalo se však, že dopis byl zapomenut ve svrchníku a doručen třeba až za půl roku. Teprve v době války byla zřízena pošta u Balladů a úřadoval tam zvláštní ruský úředník. Poštu dovážel na koni Antonín Ballada. Za revoluce poštovní úřad zanikl. Ve dvacátých letech měli jedině Stárkovi na zdolbunovském poštovním úřadě schránku číslo třicet čtyři. František Kašpar měl knížku, na kterou zásilky na poště odebíral a proti podpisu v knížce vydával adresátovi. Pošta byla znovu zřízena po válce roku 1929, ale musely být splněny určité podmínky. Místnost musela být zajištěna proti vloupání a požáru - - okna s mřížemi, dveře oplechované, uvnitř pevně přišroubovaná železná skříň na cenné věci. Pošta byla zřízena v nově postavené budově zvané Klub. Poštovní zásilky vozili ze Zdolbunova Josef Roller a později Josef Bureš. K tomu měli povoleno vozit cestující za poplatek. Doručovatelem byl nejdříve František Klazar, kterému bylo již sedmdesát pět let, když začal roznášet poštu, práci konal úspěšně několik let a celá obec slavila jeho osmdesátiny. Podle do-

chované fotografie to bylo dne 4. dubna 1934. Po něm nastoupil jako doručovatel Václav Kudrna. Na žádost obce byl na poště zařízen veřejný telefon. Další byl u starosty Josefa Kovandy a svůj telefon měli Hovorkovi ve mlýně. Posledním poštovním úředníkem před druhou světovou válkou byl Polák Zbigniew Tracewski. S Čechy vycházel dobře, zapojoval se do života obce a nakonec se oženil s Valerií Židolovičovou, po matce vnučkou Jana Martínka staršího, a s ní se později odstěhoval do Polska.

Příroda

Josef Bečvář vzpomíná na přírodu, jak ji poznal v době svého dětství a mládí:

"Pole, luka, lesy, množství vod, to vše dávalo možnost života zvířeně. Přirozeně, že dobré podmínky skýtaly i dobrou možnost k rozšíření chovu veškerých domácích a užitkových zvířat. V polích byl zajíc, méně už divoký králík, ten se držel podobně jako liška spíše u lesních okrajů. Dále tu byli jezevci, syslové, tchoři, krtci, hraboši a další. Tchoři a lasičky se rádi zdržovali poblíž usedlostí. Z ptactva oživovali pole a luka koroptev, křepelka, čápi, rackové a mnoho dalších menších ptáků včele se skřivánky, kterých tu bylo mnoho a provázeli rolníka při práci svým zpěvem od jara do podzimu. Skřivan, koroptev, křepelka potřebují k hnízdění meze a příkopy, kterých tu hned po příjezdu Čechů na Volyň vzniklo při odvodňování polí mnoho. V polích a lesích scházel bažant, snad proto, že tu nebyl nikdy vysazen. Zajisté i jemu by se tu bývalo dobře dařilo, když koroptve a křepelky v tak hojném počtu se zdarem přečkávaly poměrně tuhé zimy. Domnívám se, že se jim dařilo i proto, že měly přes zimu možnost dobrého úkrytu i obživy. Každý hospodář totiž

vyvážel po celou zimu hnůj na pole, kopky hnoje byly rozhazovány až na jaře. Kopek bylo rozvezeno mnoho, a když ty dřívější sníh úplně zakryl, objevovaly se stále nové a nové. Tyto kopky právě skýtaly koroptvím úkryt i obživu. Při mláčením přece jen proklouzl přes mlátící buben sem tam špatně vymlácený klas, který se s hnojem dostal na pole, ale i jinak se v hnoji nacházelo zrní a to skýtalo ptákům potravu. Další výhodou a pomocí pro přečkání zimy bylo to, že za každou stodolou býval stoh slámy, mnohdy ještě stoh nevymláceného obilí, obvykle ovsa nebo směsky, které se nestačilo vymlátit na podzim a s kterým se čekalo až pominou silné mrazy. To byl další zdroj úkrytu a obživy nejen pro koroptve, ale i pro jiné ptáky - vrány, vrabce.

Oproti sedmdesátým létům 19. století vymizeli z našeho kraje i širokého okolí vlci a medvědi. Medvěd vymizel asi mnohem dříve, o něm se vyskytovalo jen málo zvěstí ve vyprávění starých usedlíků. Zato o vlcích je od dob prvního českého osídlení Volyně hojně zpráv. Ovšem za našich časů, t.j. od počátku 20. století nebylo tu už po nich žádné stopy. Jenom my, kluci, když jsme chodili do lesa na houby, objevovali jsme tu polozavalené jámy, které kdysi sloužily jako pasti na vlky a medvědy. Je přirozené, že vlci byli kdysi pro první osídlence metlou, když byly hospodářské budovy stavěny narychlo ze dřeva, jen tak, aby bylo možné ochránit zvířectvo před deštěm, zimou a větrem. A tehdy potulující se smečky vlků dokázaly dostat se do těchto nepříliš pevných chlévů a udělat v nich paseku(29).

Za našich dob bývalo u nás mnoho čápů. Byl tu pro ně skutečný ráj. Snad díky pověře, že čápi přinášejí štěstí tomu domu, kde se usídlí, nikdo jim neubližoval. Naopak, lidé si je hleděli přilákat a dávali jim na střechy na plochu položená stará kola od vozů, aby se jim hnízda dobře stavěla, což čápi rádi přijímali. Potravu tu měli dostatek, žab na

lukách i na polích byla hojnost, ale i myši rádi jedli a pro zpestření jídelníčku sbírali při orbě za pluhem žížaly. Ve žních chodili vytrvale za žacím strojem a sbírali žáby, myši i velké zelené kobylky. Byli velmi krotcí, snad vědomi si svého privilegovaného postavení. Jako malí kluci jsme je často chtěli chytit, když tak majestátně a v bezprostřední blízkosti kráčeli za strojem a zdálo se, že stačí jen sevřít ruce. Ale kdepak! Buď udělali rychlejší krok, nebo na svých vysokých červených nohách rychle uskočili do značné vzdálenosti, případně uletěli o kus dál, kde ve svém sběru potravy nebyli rušeni.

Ve vodách byla hojnost ryb všeho druhu. U nás hlavně štiky, bělice, okouni, kapři, "miňky" /válcovité ryby jako úhoř/(30). I když se o jejich rozmnožení nikdo nestaral, bylo jich dost a zvláště velké řeky oplývaly množstvím ryb. Vody tu byly čisté, protože průmyslu bylo málo. Rovněž i raci byli v těchto vodách domovem.

Rybníky, zátočiny řek a potoků často vytvářely plochy bažin a jezírka obrostlá rákosím. To skýtalo dobré podmínky pro mnoho druhů vodního ptactva. Převládaly divoké husy, kachny, lysky, volavek už bylo méně, raci luční i polní a čápi, ti už byli ptáky spíše domácími. Nejlépe se to poznalo na podzim, co různých druhů ptactva tu žilo.

Čápi měli zvláštní zvyk, že na podzim se shromažďovali na lukách, lidově se říkalo, že konají sněmy. Některý rok se jich slétlo kolem stovky i více. Někdy jich bývalo jen několik desítek a vylučovali ty jedince, kteří neměli partnera či partnerku. Po jejich hromadném odletu do zimovišť se tito vyloučení jedinci dlouho toulávali po lukách, až snad mrazy je přinutily odletět dál. Byl to krutý úděl, ale lidé jej nemohli ovlivnit. Na Zálesí měl jeden občan takového čápa - vydědence asi po tři roky.

Odlet veškerého vodního ptactva se konal obyčejně k večeru, když slunce bývalo nízko nad obzorem. Odlétali jihozápadním směrem v typických formacích a některá tato šípovitá formace čítala až sto a více jedinců. Některý den odlétalo i čtyři až pět těchto šípů. To se dalo tenkrát uvidět jen u nás. Byla to jedinečná podívaná, doprovázená husím neb kachním skřekem. Přílet na jaře už býval v mnohem menším množství a obyčejně kolem deváté hodiny ráno. Snad aby jim nebylo horko, proto odlétali večer a přilétali ráno.

V našich českých lesích nebyli vidět ani jeleni, ani srny. Ti se ponejvíce nacházeli ve velkých panských lesích ve zvláštních oborách pro ně zřízených. Také tetřev a tetřívek byli doménou panských obor. Zato ale hnízdilo ve všech lesích mnoho různých ptačích druhů počínaje menšími orly, sokoly, jestřáby, lesními káňaty a konče sovami a kukačkami. Samozřejmě, že vrány, straky, špačci a mnoho různých drobnějších ptáků naplňovalo lesy v přehojné míře. Jakýmsi normálním jevem u nás bylo, že čas od času se objevovali v usedlostech co nevítaní hosté ptačí dravci, aby si odnesli slepičku, kachnu, ba i husu, ti menší aspoň kuře nebo holuba. To býval na dvoře vždy ohromný poprask se spoustou křiku a rámusu vší drůbeže a to vyburcovalo hospodyni, případně i další členy rodiny, byli-li náhodou doma a ne na poli. Všichni vyběhli ochránit tu přerozmanitou drůbeží chásku, ovšem ve většině případů už jen zahlédli, jak král ptáků odnáší oběť ve svých drápech.

V každé usedlosti bývalo mnoho různé drůbeže, nejvíce slepic, pak kachen, krůt a u Rubkových, Hovorkových a Stárkových měli drůbež okrasnou - perličky, u Rubkových a Hovorkových /ve mlýně/ dokonce pávy.

Když se naši předci přistěhovali na Volyň, nebyly nikde žádné zahrady. Když po těžkých začátcích bylo konečně

docíleno scelení pozemků a začalo se s výstavbou obce, začal ihned každý náš občan s výsadbou zahrady na svém dílu. Tehdy nebylo v našem okolí žádných ovocných školek, ale zato byly lesy bohaté na různé druhy třešní, višní, jabloní, hrušní, samozřejmě že všelijaké jakosti, ale s mnohými mladými pláňaty. Prostě byl tu velký výběr různých druhů stromů až do našich časů a každý občan si bez potíží sehnal podnože k roubování. Třešně tu byly dobré jakosti i bez roubování. Ostatní rouby si obstarávali ve staré vlasti a objednávali je od zahradníků - štěpařů. Tak se ve velmi krátkém čase naše obec i mnoho dalších ocitlo v zahradách. Z dálky bylo možno ihned rozeznat českou obec od ukrajinské. Tam bývala zástavba velmi hustá, neboť jejich statky se stále dělily, na zahrady nebylo místo. Naši předkové vysazovali vysokokmeny. Stromy byly mohutného vzrůstu a měly rozsáhlé bohaté koruny. Pod nimi bez potíží projížděli koně. Měli jsme jabloň - výjimečně polokmen - která dokázala dát dvanáct metrických centů jablek a rodila každý rok. Nejmohutnějšího vzrůstu dosahovaly třešně. Třešňové stromy v aleji u Roubků bylo možno přirovnat k velkým dubům. Měly tak velké množství ovoce, že se nikdy žádná z těchto třešní nedočkala, že by ji někdo očesal. I když špačků, vran a vrabců bylo u nás dost, ukončily sklizeň zpravidla až deště, když plody byly přezrálé. Bylo jich pak rozbředlých plná zem.

My jako kluci jsme byli v lese jako doma, a tak jsme hlavně v Roubkově lese věděli o každé třešni, která má nejlepší plody; jablka a hrušky jsme nesháněli, ty jsme měli doma. Za našich časů, to je mezi první a druhou světovou válkou, byly naše zahrady plné plodů a ovoce z českých obcí putovalo do všech velkých polských měst. Tuto transakci prováděli obchodníci - Židé".

Zemědělství

Zemědělství bylo zaměřené jako před válkou především na produkci obilovin. Zmenšily se jen plochy určené pro pěstování pšenice. Přesto se jí pěstovalo nejvíce, následovalo žito, ječmen /na krmení a na kroupy - Hanácký/, pozdní oves /Zlatý déšť/, raný oves /Niemierčanský/. Kromě ovsa byly tyto plodiny produkovány také na prodej. Pro vlastní potřebu se v menším množství sela pohanka, ale jen na horších půdách. Ojedinele na vymýcených lesních plochách /korčunkách/ se sela proso. Po válce se rozšířilo pěstování nové odrůdy pšenice "Poznaňka". Nové odrůdy žita se neujaly. Čočka se nesela. Asi v třicátých letech se začala pěstovat krmná kukuřice "Koňsky zub". Prvními pěstiteli byli Stárkovi, dalšími Hovorkové a Vladimír Krejčí, v menším množství i jiní. Kukuřici silážovali za zelena. Na krmení se sely směsky - oves s příměsí vikve, vojtěšky a jetele. Jetel byl set také na semeno. To se vyváželo do skandinávských zemí. Z okopanin pro vlastní potřebu krmná řepa odrůdy "Mamuty" a později "Eckendorfy". Cukrovka jen v malém množství, ačkoliv v Mizoči /osm kilometrů od Hulče/ byl cukrovar. Výkupní podmínky byly málo příznivé a doprava po špatné cestě obtížná. Z brambor se pěstovaly rané /pospěchy/, "Krmné modré" a "Voltmany", na jídlo "Žlutomasé", později "Deodary".

Z technických plodin, olejnin se sela řepka /řepák/ a lníčka setá /lenka/. Řepka se sela většinou zimní. Největšího rozvoje doznalo chmelařství hlavně v letech 1923 až 1926. Chmel se pěstoval již před válkou, ale v menším měřítku. Lze odhadnout, že chmelnice zabíraly po válce asi 5% orné půdy. V počátcích pěstovaný "zelenák" byl postupně nahrazen "červenákem". Původní tyčkové chmelnice byly nahrazeny drátěnkami. První sušárna na chmel vznikla již před válkou, posta-

vil ji Ignác Bečvář v roce 1907 dle patentu Linhartova z Rakovníka a další sušárny byly stavěny dle tohoto vzoru. Nejvíce jich vzniklo v létech 1923 až 1926 v době největšího rozvoje chmelařství. V době konjunktury se platilo 450 zlotých za půl metrického centu chmele. Když vypukla krize, klesly ceny a často ani za sníženou cenu nebylo možno chmel prodat. Chmelnice nebyly zrušeny, jen ojediněle se zmenšily plochy pěstování. Ve třicátých letech v době krize se rozšířilo skoro všeobecně pěstování tabáku. Později zaniklo s výjimkou několika pěstitelů - Teodor Karro /sušil v sále hostince/, František a Josef Brdovi, Štefan Porazik, Alexandr Krejčí, Stárkovi, Alexandr Zajíc. Pěstované odrůdy: "Pomorská machorka", později "Virginský" a "Kentucký"/ ten se musil v sušárnách sušit otevřeným ohněm - udit, ostatní druhy se sušily volně na vzduchu ve stínu zavěšeny na drátech/.

Zelenina byla pěstována jen pro vlastní potřebu - rajčata, okurky, fazole, hrách, zelí, kapusta, salát, celer, petržel, mrkev, červená řepa, cibule, česnek, ředkvička, melouny, pórek.

Pěstování ovocných stromů bylo hodně rozšířené, ale extenzivní, jen vysokokmeny, později polokmeny. Nejvíce byly pěstovány jabloně, pro něž tam byly mimořádně dobré podmínky. Nejrozšířenější "Zlatá parmena, Cikánky, Průsvitné letní, Zora, Parkerovo, Ryrolky, Antonovky, Pepina litevská, později Croncelské, Baumannova reneta, Boyken, Malinové hornokrajské, Ribstonova reneta". Z hrušní "Solanky, Varšavianky" a místní odrůdy "Luntovky a Šuláky". Dále bylo rozšířené pěstování švestek. Tyto druhy ovoce se také prodávaly většinou Židům - obchodníkům, a to dle odhadu - na stojato. Kupci si úrodu před sklizní sami hlídali. Pro vlastní potřebu se pěstovaly višně, třešně, ryngle, maliny, rybíz /hodně

byl rozšířen černý rybíz/, jahody. V menším množství ořechy, ty často pomrzly, víno jen ojediněle v chráněných místech u zdí domů. Klimatické podmínky těmto druhům ovoce nevyhovovaly. Broskve a meruňky se nepěstovaly.

Mimořádně příznivé podmínky byly pro chov včel, takže včelařství mělo někdy rozsah skoro průmyslový, počet včelstev přesahoval i sto úlů. Průměrné výnosy byly až padesát kilogramů z včelstva, což je množství pro poměry v Čechách nesrovnatelné /za příznivých okolností deset kilogramů na včelstvo/. Hlavní snůšku měly včely z lip, z velkého množství přírodních luk, pastvin, lesů. Dalším zdrojem nektaru bylo pěstování pohanky, která kvetla pozdě - až v době, kdy již jiné druhy rostlin odkvétaly. Největšími včelaři byli Adolf Sahulka /dvacet včelstev/, Antonín Zajíc a jeho syn Alexandr, August Mozler, Bohumil Němec, Vladimír Dlouhý, Václav Pavlíček /deset včelstev/, Hovorkové ze mlýna. Původní úly byly dupláky /dvojité/, pak se rozšířily americké Dadany s medníkem nahoře a v menší míře úly s medníkem ze strany.

Z hovězího dobytka se chovala jednak místní plemena - "Kostromský bělohřbetý" a také holanské "Černé straky". Za Polska se rozšířil červený polský skot dvou typů - masitý a mléčný. Hovězí dobytek se prodával jen vyřazený dle odhadu, ne dle váhy. Na chov hovězího dobytka měla vliv hulečská mlékárna, do které občané prodávali přebytky mléka. V dobách krize to byl nejlepší příjem z hospodářství.

Z vepřového dobytka se nejdříve chovala místní plemena - především sádelnaté typy. Po založení bakoárny v Dubně se rozšířilo chování bílých anglických prasat na maso. Původně se cena prasat při prodeji odhadovala, později se prasata prodávala podle váhy.

Drůbež se chovala jen pro vlastní potřebu - místní plemena slepic, kachny, krůty, husy. Vajec se prodávalo

jen menší množství. Králíci se chovali také jen pro vlastní potřebu. V obci se maso kupovalo v malém množství, byl dostatek vlastního, hlavně vepřového a drůbežího.

Umělá hnojiva používal před válkou jen Eliáš. Po válce se jejich používání rozšířilo, nikdy však nenabylo velkých rozměrů. Nejdříve to byl superfosfát, pak dusíkaté vápno polské výroby zvané azotniak /azot - polsky dusík/.

Určitý pokrok zaznamenalo strojové vybavení zemědělských podniků. Začaly se používat kultivátory tovární výroby a rádla domácí výroby na kultivování brambor. V letech 1933 až 34 se objevily vyorávače brambor tovární výroby - "čerty" Měli je např. Ballada, Bečvář, Viktor Cilc. Objevily se první benzinové motory k pohonu velkých mlátiček obilí s čističkou. Němci měli mlátičku cepovou. Už v roce 1917 koupil Jan Hovorka parní stroj od Jevgenije Grigorjevice Ďačuka za 2 400 rublů.

Ještě jedna zvláštnost patřila k technickému vybavení zemědělských usedlostí - byly to saně zvané půlsáňky. Vzhledem k dlouhým zimám s velkým množstvím sněhu byla doprava v zimním období možná jedině saněmi. Češi téměř výhradně používali půlsáňky. Měly vynikající jízdní vlastnosti i na špatných cestách a jejich největší předností bylo, že se na nich dala přepravovat těžká a dlouhá břemena - klády, sloupy, kmeny pokácených stromů a pod. Byly sestaveny ze dvojích krátkých /šířka stejná jako délka/ saní spojených vzájemně křížem dvěma řetězy s mezerou asi jeden až jeden a půl metru. K saním byly nahoře upevněny klánice otočné na čepu, na které se pokládala podlaha ze dvou prken a ze stran postranice. Tím byl umožněn otočný pohyb saní vůči horní části. Ta se v případě potřeby sňala, řetězy se mohly prodloužit na dva až tři metry a dal se na takto upravených půlsáňkách převážet dlouhý náklad. Skluznice byly obvykle okované a opatřeny po celé délce zvláštní úzkou, ale dostatečně vysokou

páskovou ocelí zabraňující smyku. Původ těchto saní se nepodařilo vypátrat. Z Čech si je emigranti nepřivezli, Ukrajinci je neznali, začali je ojediněle používat až ve třicátých letech. Poláci ani Rusové je neměli. Ojediněle je používali němečtí osadníci.

Luka a lesy

Do hulečského katastru patřily rozsáhlé louky, takže zemědělci měli dostatek sena. Luční tráva byla původní, většinou kyselá, louky se nesely, jen odvodňovaly.

O hulečských lesích zmínka již byla a také o plánovaném lesním hospodářství zavedeném Poláky. Nadměrná a svévolná těžba byla zakázána. Před druhou světovou válkou byla cena jednoho hektaru zemědělské půdy lepší bonity 350 - 375 rublů ve zlatě /1 rubl - 5 zlotých/. Půdu si Češi také pronajímali. Dochovala se notářsky ověřená smlouva mezi Janem Hovorkou a Trofimem Ignaťjevem Kušnirčukem. Byl to pronájem 3 869 m² za čtyřicet pět zlotých ročně na dobu třiceti šesti let. Hovorka zaplatil na celé období předem. Zajímavá jsou práva a povinnosti vyplývající ze smlouvy - např. nájemce může na pozemku stavět budovy, zakládat ovocný sad, kopat studně, dolovat, převést užívání na jiného nájemce bez povolení majitele. Naopak majitel nesmí po určenou dobu prodat ani pronajmout jinému. Při jiné změně majitele zůstávají nájemcova práva zachována. Nájemce bude platit všechny daně. Při nedodržení smlouvy ze strany nájemce, ztrácí, co doposud zaplatil. Ze strany majitele - předá nájemci tisíc pudů pšenice /1q - 6 pudů/. Smlouva byla podepsána roku 1930.

Obchod, řemesla, průmysl

Po první světové válce zanikly některé řemeslnické díl-

ny a řemesla např. tkalcovství.

Nové vzniklé dílny: po zániku obchodu u Rychnů roku 1921, syn Josefa Rychny Vladimír, který se vyučil ve slévárně u Stárků soustružníkem, zřídil za spoluúčasti slévače Františka Brdy zámečnickou dílnu se slévárnou na opravu zemědělských strojů. Dílna přetrvala až do druhé světové války. Na západním konci obce Na dráze si zřídil truhlářství Štefan Parazik, zajatec z rakousko-uherské armády. Zůstal v Hulči, oženil se s Annou Ballardovou, postavil si pěkný zděný dům, věnoval se však spíše zemědělství než řemeslu. Na Adamově vznikla asi roku 1925 truhlářská dílna, založil ji Zinert, roku 1930 převzal tovaryš Mašek a v polovině třicátých let Vladimír Dlouhý, který se věnoval především řemeslu /polí měl málo/. Jeho dílna přetrvala až do druhé světové války.

Řemesla

Kolářství: Josef Čechák, Josef Ditrich /syn/, Hrabaň, Kaloušek

Kovárny: Hlaváč, Bohumil Hrabaň, Josef Procházka, Stanislav Toušek, Vašata

Krejčovství: Emanuel Červenka, Václav Danda, Vladimír Kutílek, Viktor Odstrčil, Pfeifer, Ráža, František Volenec

Obuvnictví: Josef Brda, Bureš, Hamáček, Hrouda, Roller, Tyrek

Řeznictví: Václav Pfeifer, Jan Pluhař, Antonín Prušek

Sedlářství: Josef Lhotský /přistěhoval se do Hulče po první světové válce, zakoupil pozemek v Urvenách a postavil si domek/

Sklenářství: Josef Vodička - Šimek /zajatec z první světové války/

Tesařství: Alexandr Cilc, Kolodinský, Josef Loskot /zajatec z první světové války/

Truhlářství: Josef Buda, Ditrich /otec/, Vladimír Dlouhý,
Štefan Porazik

Zámečnictví: František Brda, Vladimír Rychna

Zednictví: Trnka

Nějaký čas fungoval fotoatelier Rusa Flora Nikolajeviče, druhá Emilie Kodešové. Nově vzniklé obchody - v létech 1928-30 vedli výčep v budově Klubu manželé Křivkovi, pak Pruškovi a nakonec Emil Nouza. Ostatní hostince zůstaly stejné jako v minulém období. Krátkou dobu byl otevřen textilní obchod Vladimíra Krejčího Na dráze. Při Pluhařově řeznictví vznikl šenk. Zajícův obchod převzal asi v roce 1924 Jan Křivka, který se oženil s Annou Zajícovou. Křivkové pocházeli z české obce Ivaniče na Volyni, ale za první světové války museli obec opustit, byli "v běžencích". Křivkovi pak postavili dům, založili obchod a Zajícův obchod převzal Teodor /Fjodor/ Zajíc. Smíšené zboží Emanuela Červenky u rozcestí do Urven naproti Hovorkovu mlýnu zůstává.

Slévárna, opravna a výroba zemědělských strojů
bratří Josefa a Teofila Stárkových,
mlýn Hovorkových, mlékárna

Název dílny za Polska zněl: "Fabrika maszyn rolniczych i odlewnia br. Josef a Teofil Stárek". V té době došlo k doplnění některými stroji, především obráběcími. Byl to nový větší naftový motor, dynamo na stálý elektrický proud, takže celá dílna a oba byty měly elektrické osvětlení, ovšem jen v době, kdy se v dílně pracovalo. Dále přibyl jeden malý a jeden velký soustruh - oba poháněné transmisí, jedna kotoučová smirková bruska, stroj na nařezávání šroubů. Truhlárna byla vybavena hoblovkou a dlabacím strojkem. Venku pod přístřeškem stála malá pila /katr/ s jednou horizontální pilou na řezání fošen a prken, ta byla koupená od lesní správy jako

vyřazená. V kovárně byl nainstalován ventilátor na dvě výhně místo měchu.

Parní mlýn Hovorkových vznikl v roce 1920 až 1921. Tito Hovorkové nebyli v žádném příbuzenském svazku s rodinou původního přistěhovalce Josefa Hovorky. Pro rozlišení se původním začalo říkat Drázečtí. Mlýnští Hovorkové se přistěhovali do Hulče mnohem později, koncem devatenáctého nebo začátkem dvacátého století. Byla to početná rodina, měli devět dětí; v Čechách byl Jan Hovorka drobným obchodníkem - vykupoval a prodával zvěřinu.

Nejdříve si pronajali vodní mlýn na Chutorách, o němž je pravděpodobně zmínka v kupní smlouvě z roku 1877. V tomto mlýně se jen šrotovalo a snad se tam mohla mlít i celozrnná tmavá takzvaná rázová mouka. Takový mlýn mohl jen stěží užitvit početnou rodinu, proto Hovorka uzavřel s Nehrebeckým smlouvu a zasel mu na jeho polích do obilí jetelové semeno. Pak sklizený jetel vymlátil a semínko dobře prodal. Prodávalo se do Švédska, kde v tamějších klimatických podmínkách jetel nedozrával. Z pěstování a prodeje semínka měl brzo tak pěkné příjmy, že mohl mlýn modernizovat. V přistavěném přístřešku postavili motor a jedny válce, takže se tam dala mlít i bílá mouka. Po první světové válce koupili Hovorkové v Hulči na rozcestí do Urven pozemek od kováře Josefa Procházky a postavili tam mlýn, dům a kolem vysázeli zahradu. Mlýn byl jednoposchoďový, zděný s podkrovím, cihly na stavbu byly vyrobeny výše popsaným způsobem. V přízemí byly tři místnosti, v první výkup a příjem obilí na mletí. Za mletí se platilo "mírkou" - určitým procentem z přivezeného obilí. Ve druhé místnosti byla šrotovna, ve třetí stroje a filtry na čištění obilí před zpracováním. První poschodí mělo také tři místnosti. V první byly tři oboustranné mlýnské stolice od firmy Prokop z Pardubic, v druhé sklad a výdej mouky, ve třetí stroje na výrobu ječných krup. V podkroví byly pomocné

provozy - boxy nad mlýnskými stolicemi, dopravníky, třídiče mouky a prostory na ruční míchání mouky. V letech 1929 až 1930 byl na severní straně u strojovny přistavěn takzvaný malý mlýn vybavený dvěma stolicemi, kde si zákazníci mohli za dozoru mlynáře mlít vlastní obilí. V Přístavku v čele budovy na západní straně se zpracovávalo proso na jáhly a pohanka na kroupy. Za druhé světové války se tam lisoval ze lníčky a řepky olej.

K existujícím dílnám přibyla po první světové válce družstevní mlékárna. Nejdříve vznikla soukromá mlékárna Poláka Krasuly v Hájku v pronajatých místnostech bývalého hostince u Čížíků. Zařízení koupil Krasula od firmy Alfa - - Laval, ale podnik mu nevydržel a nabídl ho obci na prodej. Obec zařízení koupila, povolala instruktora a dle jeho pokynů adaptovala budovu starého špýcharu Josefa Hovorky Drázecského uprostřed obce a přizpůsobila ji požadovaným účelům. Budova byla pronajata za 200 zlotých ročně i s přilehlým pozemkem a samostatným vjezdem, přičemž mlékárna měla právo používat studnu Josefa Hovorky. V budově byly celkem tři místnosti, v první byl příjem mléka, ohřívací kotel, odstředivka a chladič smetany, ve druhé výroba másla, ve třetí sklad hotových výrobků. Všechny stroje byly na ruční pohon. Ze dvou zaměstnanců jeden dělal vedoucího. Nejdříve jím byl Krasula, později Jan Kutílek - povoláním pekař. Při výrobě měl celý den dohled vždy jeden člen družstva.

Tvaroh se nevyráběl, odstředěné mléko bylo ihned vráceno majitelům. Z dodaného mléka se denně braly vzorky tučnosti. Rozbor vzorků se prováděl na přístroji Gerbera. V zimě třikrát měsíčně, v létě častěji. Vyplácelo se dle tučnosti v litru mléka. Podmáslí bylo volně prodáváno jeden litr za groš. Výrobu a účty kontroloval občas přijíždějící lustrátor. Máslo se nejdříve prodávalo volně na trhu a různým

překupníkům nebo majitelům obchodů. Později se posílalo nějaké firmě do Sosnowce a exportní firmě Malčevski do Gdyně. Docházelo však k různým potížím, firma vyplácela za máslo nepravdělně, až nakonec zůstala dlužna. Proto byla uzavřena dohoda s Družstevním svazem mléčných a vaječných výrobků /Zwiazek spółdzielni mleczarskiej i jajczarskiej/, kterému se pak máslo k oboustranné spokojenosti dodávalo.

Členy družstva byla velká většina hulečských občanů, později se jimi stali i mnozí Ukrajinci z okolních vesnic.

Prodané máslo poskytovalo družstevníkům hlavně v dobách krize ve třicátých letech nejstálější a nejlepší finanční příjem.

Kultura, škola, náboženství, společenské organizace

V době první světové války byla veškerá kulturní činnost omezena. Víme jen, že bylo sehráno divadlo při příležitosti pobytu legionářů /uvedeno výše/. Teprve po válce došlo k oživení divadelní činnosti. Hlavními organizátory byli Václav Kašpar a Štefan Porazik. Zisk býval využíván např. k nákupu knih do knihovny. Kniha Poslední paní Hlohovská /viz obrazová příloha/ byla koupena z výtěžku ze hry Zázračný elixír. Divadlo se hrálo každoročně vždy v zimním období v sále v zájezdním hostinci, ve třicátých letech v novém sále zvaném Klub. Ihned po válce nechal majitel zájezdního hostince Václav Kučera sál vyzdobit a vymalovat. Tohoto úkolu se ujal insolvent umělecko-průmyslové školy Vedral, který byl rakousko-uherským zajatcem, po válce se nevrátil do ČSR a v té době maloval nějaké obrazy u Hovorků ve mlýně. V sále zájezdního hostince vymaloval strop a stěny výjevy z Prodané nevěsty. Tato výzdoba včetně Parolkových kulis zůstala zachována i po druhé světové válce, když se tam již hrála jen

ukrajinská divadla /viděl je tam Jindřich Ondřej Brda/.
Herci: Anna Karrová, Antonín Ballada, Bohumil Němec, Regentíková, Libuše Procházková, Marie Pfeiferová, Olga Kovandová, Helena Dandová, Antonín Odstrčil, Mikuláš Loskot, Josef Hovorka a další.

Kapela

Po válce skončila svou činnost kapela Antonína Zajíce, vznikla však ihned další s kapelníkem Rudolfem Hovorkou ze mlýna. Hrála např. při svěcení hasičské zbrojnice v roce 1925. Po několikaleté činnosti vystřídal Rudolfa Hovorku ve funkci kapelníka Vladimír Kutílek a pod jeho vedením hrála do roku 1944.

Český klub

Myšlenka postavit nový český sál a budovu pro různé společenské záležitosti, kulturní a zábavní pořady se rodila zvolna. Vznikla původně z potřeby postavit novou hasičskou zbrojnici, protože původní byla malá a provizorní. V té době patřil hulečský hasičský sbor do Svazu polských hasičů /Zwiazek straży pożarnych/.

Osud hulečské školy byl ještě v živé paměti /viz níže/, a tak se Češi obávali, že by podobný osud mohl stihnout i novou hasičskou zbrojnici a Svaz polských hasičů by si později na ni mohl činit nároky. Proto byl ustaven zvláštní spolek zvaný Český klub, který stavbu financoval a vlastnil. Členové klubu brzy dospěli k názoru, že by se stavba neměla omezovat jen na hasičskou zbrojnici, ale sloužit i ostatním společenským potřebám obce. Hotových peněz na stavbu nebylo, a tak si členové Klubu Jan Novák, Rudolf Hovorka /ze mlýna/, Josef Hovorka /z Dráhy/ a Viktor Cilc vypůjčili u majitele mizočského pivovaru Jaroslava Macka na bezúročnou půjčku 3 000 zlotých /1 zlotý - 5,20 Kčs předválečných/ s podmínkou, že se v nové budově bude čepovat pivo z jeho pi-

vovaru. Mimo toho se pořádaly na stavební fond sbírky při křtinách, svatbách a byly na něj určeny výnosy ze zábav a divadelních představení. Mnozí občané přispívali dobrovolnými dary - stavebním materiálem, zlatem apod. Např. Balladovi věnovali cihly připravené na stavbu sušárny chmele. Pozemek pro stavbu daroval Josef Kovanda /Kostoprav/. Pozemek byl uprostřed obce, což mělo oproti sálu U hvězdy a zájezdnímu hostinci výhodu.

Se stavbou Klubu se začalo 21. března 1925 a do podzimu bylo postaveno přízemí a hasičská zbrojnice. V přízemí byl byt pro správce budova a místnost pro schůze. V roce 1928 byl přistavěn sál s jevištěm a budova byla zvednuta o jedno patro. V prvním patře bylo pět místností - vestibul s kulečnickem, schůzovní místnost, veřejná knihovna sem byla přemístěna od Bečvářů /viz níže/ a ve dvou místnostech se samostatným vchodem z venku pošta. V přízemí, v bývalé místnosti pro schůze bylo otevřeno občerstvení, kde dělal vedoucího správce budovy. K patrové budově byl vzadu přistaven sál s prostorným jevištěm, největším v širokém okolí. Přibližné rozměry sálu: 26 m x 6,8 m a výška 6,3 m. Po obou stranách sálu a proti jevišti byl ochoz vyvýšený o jeden schod a široký tři až čtyři metry, od sálu oddělený po stranách dřevěnými sloupy. Jeviště bylo větší než v zájezdním hostinci, proto se musely pořídit nové kulisy. Maloval je absolvent umělecko průmyslové školy Stránský, rodák z Kvasilova /české obce na Volyni/.

V jednom z dopisů Václava Kovandy ze 7. 4. 1970 je zajímavý popis výstavby: "Jelikož neměli povolení na výškovou stavbu, tak když potom zvyšovali předek, tak to zvedali heavy vždy asi na čtyři cihly. Když to podezdili, začali znova. Když to bylo hotovo, tak se toho přec jen všimli polští četníci a velmi se prý divili, že je to průčelí tak vysoké. Prý dříve to takové snad nebylo. No, ale už bylo pozdě".

Vzadu za budovou bylo na severní straně zřízeno sportovní hřiště a kolem vysázen park. Na hřišti se v létě konala sokolská cvičení, často se tam hrála odbíjená - sport velmi oblíbený ve třicátých letech mezi mládeží. Sokol našel svůj útulek i v budově. Uchovávalo se tam tělocvičné nářadí a za špatného počasí a v zimě se v sále cvičilo. Sál v zájezdním hostinci byl opuštěn, protože vše se konalo v klubu. Zájezdní hostinec začali pro své akce používat Ukrajinci z Urveny.

Hostinec U hvězdy měl po smrti svého majitele Čižíka pestrý osud, vystřídalo se tam několik nájemců. V první době po válce se tam ještě občas konaly taneční zábavy, později se tam už jen šenkovalo.

Veřejná knihovna

Významnou kulturní událostí byl vznik veřejné knihovny. Před první světovou válkou tato potřeba nebyla pocítována, protože půjčovali ze svých knihoven František Kašpar a Antonín Zajíc. Myšlenka na veřejnou knihovnu se zrodila v hlavách mladých lidí Josefa Bečváře a Arsenije Zajíce. K nim se ihned přidali stejně mladí a nezkušení muži - Antonín Bečvář a Antonín Rubek, kteří z vlastních prostředků složili peněžní fond na nákup knih. Dopsali pak na kancelář prezidenta ČSR žádost o knihy. Za nějaký čas přišla zásilka, bedna knih snad od Zahraničního ústavu. Tak vznikl základ knihovny. Bez řádného úředního ohlášení a registrace začali mladí nadšenci knihy za poplatek půjčovat. To pochopitelně skončilo neslavně, nejdříve vyšetřováním, pak soudem. Soud se spokojil jen napomenutím, aby si nechali knihovnu úředně zaregistrovat. K registraci museli předložit seznam knih. Knihovna nesla oficiální název: "Občanská knihovna paměti Františka Kašpara". /Josef Bečvář, Antonín Bečvář/

Josef Volenec vzpomíná: "Počet svazků předválečné knihovny

si nepamatuji, ale odhaduji na 800 až 1000 kusů. Byly to většinou knížky české od českých klasiků a spisy zaměřené na národní uvědomění, ale také hodně knížek Červené knihovny. Z polských knih spisy Sienkiewicze, Mickiewicze, Konopnickej... V originálu i překladu spisy ruských klasiků Dostojevského, Tolstého, Puškina. Z ukrajinštiny spisy Tarase Ševčenka".

Škola

V době první světové války zanikla postupně všechna čtyři vyučovací střediska /viz výše/. Ze školy MNP byl mobilizován učitel Kolos, místo něho přišel Ušakov, který učil až do revoluce roku 1917. V době svého krátkého působení uskutečnil Ušakov některé prospěšné změny: třetí a čtvrtou třídu umístil do samostatných místností, zřejmě do nevyužívaného bytu určeného původně pro školníka. Po říjnové revoluci se prakticky přestalo v Hulči učit, ačkoliv pokusy o obnovení vyučování se občas opakovaly. Josef Hovorka vzpomíná na učitele Kovalského, Chanjakova a Rusa Lipenka. Chronologické seřazení je nemožné. Pravděpodobně ještě před vpádem Němců na Ukrajinu se podařilo představenstvu obce získat jako učitele Emila Brabence. Byl to volyňský Čech, ruský důstojník původem od Dubna. Chodil vždy v uniformě a pistoli nosil i při vyučování. Učil na drážecké škole česky. Za vlády Němců a Pavla Skoropadského se neučilo vůbec nebo jen krátkou dobu tam působil Josef Rychna /dle Jindřicha Ondřeje Brdy/. Po odchodu Němců za vlády petljurovců učil zase ukrajinský učitel Trofimčuk nebo Trofimluk, pro změnu zase ukrajinsky. Jeho působení skončilo pravděpodobně na jaře roku 1919. Nepodařilo se zjistit, že by se do podzimu roku 1920 někde v Hulči vyučovalo. Asi v roce 1919 vyhořela drážecká škola.

Obnovení řádného vyučování je spjaté se jménem Václava Kašpara, syna Františka Kašpara, který se toho úkolu ujal na

podzim roku 1921. S jeho jménem souvisí pokus o obnovení veřejné české školy v Hulči zaniklé v osmdesátých letech 19. století. Po podepsání míru v Rize se rozhodli bratři Viktor se synem a Václav s manželkou a dcerou, že se vrátí z Kyjeva do Hulče, ale legální odjezd nebyl možný, museli přejít nově stanovenou polsko-sovětskou hranici ilegálně. Po mnoha dobrodružných příhodách se jim to podařilo a Václav Kašpar se v srpnu roku 1921 nastěhoval do původního bytu v oficíně v Urvenách. Jeho bratr odjel ihned do ČSR a ostatní členové odjeli později z Kyjeva do ČSR legálně.

První školní rok 1921/22 se vyučovalo v Urvenách v zámku, protože školní budova Na dráze nebyla ještě po požáru opravena. Provizorní učební místnost byla zřízena v rohovém pokoji v prvním poschodí. V příštím roce se již učilo v drážecké škole. Nad Hlavními dveřmi byl umístěn velký nápis v polštině "Czeska publiczna szkola", pod ním český "Česká škola". Drážecká škola měla za působení Václava Kašpara poněkud jiné půdorysné uspořádání než původní škola MNP. Toto uspořádání vzniklo při obnově školy po požáru a přetrvalo s malými změnami do druhé světové války.

Velká vyučovací místnost byla přepažena a rozdělena ve dvě. V nové zdi byla umístěna velká kamna /hrubka/ pro vytápění obou místností. Široká chodba, rozdělující budovu, byla také přepažena, takže vznikly dvě různě velké předsíně. Menší se stala součástí učitelova bytu. Nevyužívaný byt pro školníka byl pravděpodobně také upraven, příčka mezi pokoji byla zbourána, takže vznikla jedna velká místnost. Zůstala však delší dobu nevyužita, vyučovat se tam začalo teprve v roce 1934.

Ve své funkci byl Václav Kašpar potvrzen polským nadřazeným orgánem, zřejmě školním kuratoriem v Rovně. Učilo se česky těmto předmětům: český jazyk, počty, geometrie, přírodopis, zeměpis, dějepis český a polský, kreslení, ruční práce,

tělocvik, polský jazyk. Náboženství vyučoval farář Antonín Zajíc /působil 1919 až 1947 dle Jindřicha Ondřeje Brdy/. Učilo se v jedné místnosti na dvě směny. V té době navštěvovaly školu jen děti z české Hulče.

Při jedné školní inspekci /rok 1924/ vytkl šovinistický inspektor Václavu Kašparovi, že ve školní místnosti kromě portrétu prezidenta Polské republiky visí také portrét prezidenta ČSR a že se tam nachází velká nástěnná mapa Československa. Z trestu byl Václav Kašpar přeložen na školu do pohraniční obce Moščenice, ale tam vůbec nenastoupil, protože si ho česká obec Hlinsko vyžádala na polském kuratoriu jako učitele pro svoji školu /byl také účetním ve mlýně u Pánků v Rovně/. Po několika letech působení v Hlinsku se vrátil do Hulče, kde dostal lépe placené místo účetního u Hovorků ve mlýně.

Po odchodu Václava Kašpara došlo na drážecké škole k významným změnám. Nastoupily dvě učitelské síly: řídící učitel Josef Macháček, Čech z Teremna u Lucka, a polská učitelka Jadwiga Grzibowska. Škola byla rozšířena na pět ročníků a např. ve čtvrtém ročníku se vyučovalo: náboženství, polský jazyk, český jazyk, geometrie, přírodopis, dějepis, rýsování, zpěv, tělocvik a ruční práce. Nejvýznamnější změnou bylo výše zmíněné zavedení povinné školní docházky. Polské nadřízené školní orgány, vycházejí z toho, že škola byla původně zřízena ruským ministerstvem školství, ji prostě jako bývalý majetek ruského státu zabavily, českou školu zrušily a měly v úmyslu zřídit zde obecnou školu polskou. To vzbudilo v obci velké pobouření. Představenstvo psalo na různé úřady protestní rezoluce, podnikaly se osobní intervence, protože škola byla postavena z prostředků obce a ruským majetkem se nikdy právně stát nemohla. Rozhořčení se obrátilo i proti Ukrajincům, Češi se nemohli smířit s myšlenkou, že by jejich školu navštěvovaly také ukrajinské dě-

ti, když Ukrajinci nikdy ničím ani na stavbu ani na vydržování školy nepřispěli. Nutno přiznat, že se místní Ukrajinci v tomto sporu chovali naprosto pasívně, takže výtky na jejich adresu byly nespravedlivé. Právní nejasnost celé záležitosti Polákům pomohla a Češi nakonec svůj spor prohráli. Příchodem ukrajinských dětí se stala škola národnostně smíšenou, to byl další argument pro zavedení polštiny jako jazyka vyučovacího a Poláci toho pochopitelně využili.

Ještě za působení Josefa Macháczka začaly do školy docházet děti z ukrajinské Urveny, Lidavy a z českého Zálesí. Byl to značný počet dětí, na který nebyla škola stavěna. Výrazem uvedených změn byl nový nápis na škole: "Dwuklasowa Publiczna Szkoła Powszechna". Čeština se již nevyučovala jen jako předmět ve vyšších třídách dvě hodiny týdně.

Josef Macháczek a Jadwiga Grzibowska působila na škole ještě ve školním roce 1927/8 a pak nastoupila v roce 1929/30 další dvojice učitelů Ignacy Bielawski a jeho manželka Zofia. Jejich éra zůstala zapsána nesmazatelně v paměti každého žáka, protože Bielawski, vyznačující se velkou národnostní nesnášenlivostí, zavedl ve škole režim doslova kasárenský. Zakázal dětem i učitelům i o přestávkách mluvit česky a ukrajinsky. Neuposlechnutí trestal dokonce i tělesně. Když v roce 1930 vznikl v Hulči Sokol, zakazoval tam dětem chodit. Svými zákazy však mnoho nedocílil, jen si znepřátelil v obci mnoho lidí. Zofia Bielawska odešla roku 1933 a v příštím školním roce přišla učitelka Marie Antosiewiczowna. Po skončení tohoto školního roku obec uvítala, že odešel i Bielawski. Nastoupil nový řídící učitel Stefan Koci a učitelka Janina Jarocka. Vysvědčení ze školního roku 1936/7 dokazuje, že tam tato dvojice ještě působila. Stefan Koci se naučil česky a byl pravým opakem Bielawského. Byl snášenlivý, s hulečskými občany vycházel dobře. Pocházel z Haliče od Sambora a za války byl jako rakouský důstojník na srbské frontě.

V době působení Bielawskich nastoupil 1. 9. 1931 na školu třetí učitel Čech Edmund Engl. Byl evangelík a pocházel z exulantské rodiny ze Zelova. Tak se zase mohlo vyučovat češtině /vyučování češtině skončilo odchodem Josefa Macháčzka/. Edmund Engl vyučoval češtině ve vyšších třídách dvě hodiny týdně. Učitel Engl vzpomíná, že v roce 1931 se podařilo vyžádat na kuratoriu v Rovně povolení, že žáci prvního ročníku, neznající vůbec polštinu, budou se učit současně s polštinou číst a psát česky - v prvním ročníku šest hodin týdně, od druhého ročníku čtyři hodiny týdně.

V roce 1934 byla najata u Balladů místnost pro jednu třídu, o kterou byla škola rozšířena. Byly v ní zřízeny kurisy A a B, které měly nahradit sedmý ročník.

Z vysvědčení ze školního roku 1936/7 vyplývá, že ve druhém ročníku se vyučovalo: náboženství, polský jazyk, český jazyk, počty, rýsování, praktické práce, zpěv, tělocvik. Ve školním roce 1938/9 ve čtvrtém ročníku: náboženství, polský jazyk, český jazyk, zeměpis, přírodopis, matematika, rýsování, praktické práce, zpěv, tělocvik. Náboženství vyučoval farář Antonín Zajíc. V roce 1939 vystřídala učitele Engla Ludmila Sochorová, rozená Pichrtová a její manžel Vladimír Sochor.

Česká matice školská

Smutné osudy hulečské školy byly typické pro stav českých škol na Volyni vůbec. Situace Čechů byla nesnadná jednak pro jejich malý počet v poměru k ostatnímu obyvatelstvu /tvořili jen asi 1%/ a pro jejich rozptýlenost. V žádném okrese nedosahovali dvaceti procent, takže se na ně nevztahovala mezinárodní ochrana menšin. Bylo na libovůli státu, bude-li se v české škole vyučovat také česky. Jako mnohokrát v minulosti si museli Češi pomoci sami - spoléhat jen na své vlastní síly. Otázka českého vyučování byla stále naléhavěj-

ší, a tak se zrodila myšlenka založit Matici školskou.

Česká matice školská byla založena v roce 1923 v Lucku a úředně schválená 4. října 1923 vojevodou Sidleckým. Na základě tohoto schválení bylo povoleno vyučování českého jazyka v těch obcích, kde byla Matice založena, proto vznikaly odbočky /kola/ jako houby po dešti.

Matice sledovala dva cíle:

- 1/ získávat a vydržovat české učitele na obecných školách v českých osadách a umožnit tak pravidelné vyučování českému jazyku
- 2/ zřizovat vlastní matiční školy s českým vyučovacím jazykem

Původně si české učitele vydržovaly obce samy, ale byly s tím potíže, a proto bylo v roce 1931 rozhodnuto, že každá obec, kde byla Matice založena, bude platit příspěvek ve prospěch Matice a ta bude s takto získanými prostředky hospodařit a vyplácet učitele. Tak se učitelé češtiny v obcích stali úplnými nebo částečnými zaměstnanci Matice. Českých učitelů byl nedostatek, proto Matice získala asi šest dalších z Čech. Ve významnějších obcích zřídila a vydržovala Matice vlastní školy, jejichž počet dosáhl dvanácti. Uvažovalo se také o zřízení střední zemědělské školy, ale vypukla druhá světová válka a k realizaci nedošlo. V Hulči vznikla odbočka Matice školské poměrně pozdě - až 9. ledna 1931.

Hasičský sbor

Při požáru fary na jaře roku 1915 se skoro opakovala událost z roku 1887. Požár vypukl ve stodole u Zajíců, kde si Zajícovy děti Vašík, Ljuba a Feđa hrály na zabíjačku a založily ohýnek. Shořela Touškova stodola, fara, Koldův dům, který dostala jeho dcera Hermína Hroudová věnem, Stárkova stodola a samozřejmě stodola a chlév Zajícových. Fara již obnovena nebyla pro válečné události. Farář Vaněk se nastě-

hoval k Čižíkům a pak do menší farské budovy poblíž /Češi ji zakoupili po přistěhování/. Bydlel tam původně po přestupu Čechů na pravoslaví "psalomščik" /žalmista/ Bondarčuk, který budovu uvolnil a odstěhoval se do svého domku v ulici Pucavka v ukrajinské Hulči. Farská budova sloužila až do reemigrace roku 1947.

Činnost hasičského sboru se po první svět. válce úspěšně rozvíjela, přibýlo nových mladých členů, celkem kolem roku 1925 čítal sbor třicet šest lidí. Až do druhé světové války byl nejvýznamnější společenskou organizací v Hulči.

Sbor postrádal svůj prapor, protože v době války, když hrozila evakuace a někteří lidé obec opustili, vzal ho František Kašpar s sebou do Kyjeva, kde byl uložen u jeho dcery - učitelky Anděly Kašparové - po celou válku. Říšský mír oddělil novou polsko-sovětskou hranicí Kyjev od Hulče. Za tehdejších poměrů bylo nemyslitelné řádné odeslání např. poštou do místa určení. Musel se tedy převézt tajně. Šťastný návrat praporu měl v Hulči velký ohlas a tak, když se přede žněmi v roce 1925 konala slavnost svěcení nové zbrojnice, bylo to chápáno i jako svěcení navráceného praporu. O svěcení zbrojnice svědčí fotografie s vlastnoruční poznámkou od Václava Kašpara: "Slavnost svěcení zbrojnice 1925". Oslav se zúčastnilo velké množství hasičských sborů z okolních obcí českých i ukrajinských. Mnohé přijely i s vlastními kapelami. Přijíždějící očekával již před obcí na černém hřebci Alexandr Krejčí a doprovodil je na seřadiště, kde je vítala hulečská kapela a bylo připravené občerstvení. Seřadiště bylo na zahradách Josefa Pařeza a Josefa Hovorky, ploty byly mezi nimi odstraněny. Byly tam nastaveny stoly a lavice a hosty obsluhovala hulečská děvčata. Když se všichni sjeli, odebral se praporečnick Josef Pařez v doprovodu dvou hasičů ke kmotře praporu Olze Kovandové a vyzvedli prapor. Pak se seřadil asi

jeden kilometr dlouhý průvod a odebral se k slavnostním bohoslužbám do kostela sv. Cyrila a Metoděje do Hájku. Při této příležitosti předstoupil hulečský hasičský sbor před veřejnost v nových slavnostních stejnokrojích. Před touto památnou událostí šili hulečští krejčí, především František Volenec a Emanuel Červenka hasičské uniformy - modré čamary s knoflíky, na ramenou nárameníky stříbrné a zlaté - dle hodností - a pro nával práce odmítali jakékoliv jiné zakázky. František Volenec, vyhlášený krejčí, musel dokonce zaměstnat určitý počet pomocných sil, krejčích z ukrajinských obcí. Čepice byly objednány ve Zdobunově.

Několik poznámek k odbornosti Františka Volence - řemeslu se naučil doma, po vyučení se odebral na praxi do Petrohradu a byl tam zaměstnán u nejznámějších odborníků svého řemesla. Přihlásil se do České družiny, v bitvě u Zborova byl těžce raněn /jak je uvedeno výše/ a po revoluci se vrátil z nemocnice domů a věnoval se řemeslu.

Původní hasičská zbrojnice, jež stála u školy, byla později přestěhována do Hájku, kde vznikla odbočka hulečského hasičského sboru. Bylo to nutné pro značnou vzdálenost Hájku od vlastní obce. Zbrojnice byla postavena na menším volném prostoru před usedlostí Františka Josefa Stárka. Bratří Stárkové opravili jakousi starší stříkačku a opatřilo se také nějaké nářadí.

Velitelem odbočky se stal Teofil Stárek.

Velitelem celého sboru byl Václav Kašpar ve dvacátých letech, po něm Viktor Cilc a pak dlouhá léta, snad až do roku 1939 Josef Hovorka Drážecký. Praporečnickem přibližně v letech 1934 až 1939 byl Josef Procházka. Hasičský sbor se zúčastnil mnoha sjezdů, cvičení, soutěží a nejednou soutěž vyhrál. Úspěšně se např. zúčastnil hasičských závodů v Rovně 7. září 1930. Alexandr Němec vzpomíná, že hulečští hasiči

zvítězili čtyřikrát a vyhráli: šest sekyrek, žebřík systému Ščerbovského, peněžní odměnu a stříbrný erb se stuhami a diplom. Dokázali zvítězit i nad sbory první kategorie. /Kategorie hasičských sborů: 1/placení - např. ve Zdobunově

2/hasiči z cementárny -"-

3/venkov

4/slabší venkovští

24. září roku 1933 bylo slaveno 25. jubileum trvání hasičského sboru v Hulči. Těchto oslav se zúčastnily také jiné sbory a při té příležitosti věnoval sbor z české obce Závídova hulečským stuhu. Za úspěšnou činnost byl Josef Hovorka jako velitel vyznamenán v krajském /vojevodském/ městě Lucku Svazem polských hasičů.

Hlavní náplní činnosti sboru nebyla jen cvičení a soutěže, ale tvrdá obětavá práce při hašení požárů, zachraňování majetku a někdy i lidských životů. /Požáry - fary, u Toušků od školy, v Mirotíně u Martínků, v Urvenách u Bajurů, požár od blesku - ukrajinská Karpjukova stodola - rozšířený dál na část domů v ulici, než se podařilo ho uhasit/.

Sokol

Podnětem k založení Sokola byl všesokolský slet v Praze v roce 1927. Z Volyně na něj byl uspořádán zájezd, mnozí hulečští občané se ho zúčastnili a v roce 1930 založili Sokol v Hulči. Byl součástí Sokola v Čechách a cvičenci byli úrazově pojištěni. Zakladateli byli: Viktor Cilc, Rudolf Hovorka ze mlýna, Antonín Ballada, Jan Novák, Vladimír Krejčí. Prvním náčelníkem byl Mikuláš Loskot, první náčelnicí Anna Cilcová - Červenková.

Hulečský Sokol vystupoval často na veřejných cvičeních v jiných obcích např. v Kvasilově cvičili asi třikrát, jednou v Mirohošti, kde Emil Cilc získal první místo a Jaroslav Hovorka druhé /dorost/, jednou v Hlinsku. V Kvasilově za ú-

části rozhodčích Fridricha a Maxy z ČSR obsadilo čtyřčlenné družstvo druhé místo /Petr Odstrčil, Josef Toušek, Vladimír Prušek, Jaroslav Novák/. Na posledním předválečném sletu v Praze cvičilo družstvo prostná cvičení pod vedením Anny Cilcové - Červenkové a další hulečští jeli jako diváci.

Se vznikem Sokola se rozšířil mezi mládeží sport - výše zmíněná odbíjená, v níž dosahovalo hulečské družstvo vysoké úrovně a většinu zápasů vyhrávalo. Dorostenci vyhráli krajský turnaj v Hlinsku ve složení Josef Toušek, Josef Vodička, Emil Cilc, Vladimír Prušek, Jaroslav Novák, Jiří Hrouda. Pěstovala se také lehká atletika a fotbal. Úspěšná činnost byla bohužel brzo po svém vzniku narušována vnitřními třenicemi a rozpory, jejichž příčiny byly osobní, generační, sociální. To odradilo část členstva a někteří ze Sokola vystoupili /Emil Cilc, Jaroslav Hovorka/.

DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA A REEMIGRACE

Politické poměry a jejich odraz v Hulči; obecní správa

Koncem třicátých let lidé s obavami sledovali vývoj v Evropě. Tamara Lenzová - Křivková vzpomíná, jak s děvčaty oplakaly vyhlášení mobilizace v Československu v roce 1938. Po obsazení Československa německou armádou v roce 1939 Emil Cilc shromáždil dorostence za oponou Klubu a řekl asi toto: "Vlast obsadili Němci, uděláme vše, aby byla opět svobodná. Tak přísaháme". Všichni odpověděli: "Tak přísaháme". /Josef Toušek/

Po vypuknutí německo - polské války 1. září 1939 byli v polské armádě: Josef Čechák, Alexandr Pfeifer, Ladislav Procházka, Josef Petráněk, Arsenij Zajíc. Čechák padl, Procházka se vrátil domů po porážce Polska, Pfeifer prožil druhou světovou válku v německém zajetí a Zajíc zůstal v Anglii.

Sovětská armáda obsadila 17. září 1939 západní Ukrajinu, postoupila až k řece Bug, tím vstoupila na území Polska a celá Volyň se tím dostala pod sovětskou nadvládu.

V Hulči se objevila sovětská tanková divize v neděli 17. září v sedm hodin.

Za této situace emigrovala část rodiny Hovorkových Mlýnských do Chelmu. Majetek jim byl konfiskován. Dělníci ve mlýně museli na pokyn sovětského okresního důvěrníka odhlasovat "rozkulačení" majetku Hovorkových a pak držet hlídky, aby si rodina při odchodu nic neodnesla.

V roce 1941 povolali Sověti do zbraně ročníky 1917 - Teodora Červenku, Vladimíra Kovandu, 1918 - Petra Odstrčila /padl/, 1919 - Jana Semeráda, Josefa Touška, Viktora

Odstrčila a Václava Loskota. Červenka a Kovanda se vrátili od Charkova, Toušek a Semerád byli zařazeni do armády k dělostřelectvu, později staženi pro nedůvěru k obyvatelstvu západní Ukrajiny a posláni na Sibiř. Odtud se Semerád vrátil až po osvobození západní Ukrajiny od německých fašistů a přihlásil se do naší zahraniční jednotky, Toušek byl odvelen do Buzuluku na základě československo-sovětské smlouvy. Viktor Odstrčil a Václav Loskot byli zařazeni jako pomocná stráž a určeni do politické školy, ale absolvoval ji v Moskvě jen Viktor Odstrčil, zůstal v SSSR a byl politickým pracovníkem při evakuaci Němců za Volhu.

Při stavbě opevnění kolem Bugu měla každá obec povinnost posílat pracovní síly. Měli to být kulačtí synové, ale úplatkářství způsobilo, že se tam dostali i jiní. Z Hulče šli: Václav Vaněk z Dráhy, Josef Petráněk, Alexandr Cilc, Josef Jancik, Mikuláš Zajíc, Václav Filip, Josef Volenec a Jiří Semerád, účetní Fischmann ze mlýna. U Lucku ve vesnici Četvrtňa je zastihl začátek války, maskovali letiště, pak postupovali na východ /jako nespolehliví ze západní Ukrajiny beze zbraně/, přišli až k Olevsku. Při náletu využili chaosu Volenec a Cilc a snažili se vrátit domů. Živili se polní a lesní úrodou, dva dny bloudili bažinami v dešti, světové strany určovali dle stromů, většinou postupovali v noci mimo obydlená místa. Malé zdržení u řeky jim zachránilo život, protože se tak vyhnuli setkání s oddílem sovětských pohraničnicků, který by jinak potkali. Jancik a Petráněk se nevrátili - nikdy se nezjistilo, co se s nimi stalo /Josef Volenec/.

V roce 1944 narukoval Polák Kolodinský do polské armády, pak zůstal v Polsku. Jiří Semerád sloužil v ženijním praporu 417. batalionu, zprvu stavěli mosty ve Voroněžské oblasti, dva měsíce prožili na letišti, pak byli odsunuti na

Sibiř, kam byla evakuovaná letecká továrna z Moskvy. V Omsku pracovali v továrně na střelivo.

Mezitím přichází po porážce Polska na Volyň do Kvasilova skupina vojáků z Bronovic pod vedením nadporučíka Nekvasila. Jednotliví vojáci byli rozmístěni do okolních vesnic k místním českým obyvatelům /v Hulči byli čtyři vojáci/. Do skupiny se přihlašovali další - např. Jaroslav a Alois Hovorkovi, Václav Kovanda(31), učitel Vladimír Sochor. Ještě v roce 1939 nebo 1940 odchází tato praviceově zaměřená skupina do SSSR, kde je asi rok internována v Kamenci Podolském, Orankách a Suzdolu. Poté byli odesláni na Střední východ, prodělali boje v Africe a sedmiměsíční obklíčení u Tobruku. Jaroslav Hovorka bojoval v Sýrii a Libanonu. U 11. praporu na Středním východě byli ještě Václav Kovanda a Vladimír Sochor.

Po skončení bojů byla jednotka odvelena do Anglie. Po jednoročním výcviku byli vyloďeni ve třetím invazním sledu ve Francii, nasazeni do bojů tam a v Belgii, kde Jaroslava Hovorku zastihl konec války. Při návratu domů byl po překročení našich hranic povýšen na kapitána.

Po napadení SSSR fašistickým Německem byla i Huleč obsazena Němci. Na nucené práce do Německa museli odejít Ladislav Hamáček, Ladislav Hrouda a Jaroslava Voženílková, Vladimír Krejčí s manželkou a Vladimír Jancik, protože obec měla povinnost poslat určitý počet pracovních sil.

Do koncentračního tábora byla poslána Naďa Odstrčilová. Mnozí Ukrajinci zběhli do lesů a zorganizovali tam Ukrajinskou povstaleckou armádu vedenou Štěpánem Banderou /1942/. Banderovci se zaměřovali hlavně na boj proti polskému obyvatelstvu pod heslem: "Očistit Ukrajinu od Poláků a Židů!" , pak i proti Němcům.

Hulečští získali rozhlasový přijímač ze sovětského tanku, který po ústupu Sovětů zůstal nedaleko. Elektřina byla zís-

skávána z baterie nabíjené různým způsobem, dokonce i pomocí žentouru přes dynamo. Přijímač byl skrýván nějaký čas v křesle staré paní Hovorkové ve mlýně. Schůzky prvních organizátorů Blaníka se konaly u Volenců - přijížděl Vladimír Knop a přivedl na ubytování uprchlíka z protektorátu - ing. Jiřího Lizálka. Jinde se ho báli ubytovat a starší lidé se báli spolupracovat na rozdíl od mládeže.

Od druhé poloviny roku 1942 se Blaník zaměřil na ničení a přestřihování telefonních spojů. Zvláště bylo neustále přerušováno tzv. letecké telefonní spojení, které spojovalo frontu s letišti v zázemí a vedlo kolem Hulče. Němci byli posléze nuceni vybudovat podél vedení opěrné body, ze kterých vyjížděly silně ozbrojené konvoje na hlídkovou činnost a také na opravy přerušového vedení. Opěrné body byly vybrojeny minomety a děly. Vedle přestřihování vedení byly ještě podřezávány sloupy, proto byl jeden z opěrných bodů posléze vybudován v Hulči na východní straně obce. Němci vystěhovali rodinu Rychnovu z domu, který stál na přehledném místě. Opevnili ho zátarasy, ve kterých byly střílny.

S německou posádkou opěrného bodu došlo postupně ke čtyřem střetnutím, a to jak s hlídkami, tak s oddíly, které vyjížděly na poškozená místa. Pro tyto sabotážní a bojové akce byli vybíráni nejschopnější jednotlivci. Akcím většinou velel Emil Cilc, Emil Sahulka, Josef Volenec a Antonín Stárek.

K prvnímu střetnutí s Němci došlo při provádění výcviku ostrých střelb. K dalšímu při likvidaci cisternového vozu s benzinem, který uvázl pro nesjízdnost cest na okraji obce. K dalším dvěma při provádění sabotážních akcí, kdy bylo nutno zablokovat posádku opěrného bodu a zamezit volnému pohybu Němců v nočních hodinách. Další střetnutí proběhlo v obvodu Urveny české, kde došlo k přestřelce mezi naší hlídkou a

hlídkou Maďarů z lidavské posádky. Do Urveny byl okamžitě vyslán silný ozbrojený oddíl. Po prudkém boji byl Blaník nucen ustoupit. Maďarské jednotky podnikly ostrý útok na naši obec a ostřelovaly ji z pušek a kulometů. Mezi německou a maďarskou posádkou Blaník přerušil spojení, a tak nakonec došlo ke střetnutí mezi těmito posádkami. Došlo k vzájemnému ostřelování minomety a děly.

31. ledna při ústupu maďarských jednotek došlo k dalšímu střetu. V tu dobu byli všichni ozbrojení muži již v sousední obci Zálesí, kam se na pokyn vedení Blaníka přemístili. Hulčí vedla hlavní komunikace Ostrog - Dubno, kterou ustupovaly německé a maďarské jednotky. Úderná skupina vedená Emilem Cilcem sledovala ústup Maďarů, a když se přiblížil dělostřelecký konvoj na dostřel, zahájila na něj palbu z pušek a kulometů. Maďaři byli nuceni zaujmout palebné postavení a zahájili dělostřeleckou palbu na obec Huleč.

Z Hulče byla také poskytována ozbrojená pomoc sousedním obcím /Mirotín, Zálesí, Závidov.../.

Na dráze byl velitelem Emil Cilc, v Hájku Antonín Stárek. Hlídky byly trojčleonné a v rámci utajení nevěděli jednotlivci o dalších. První hlídka Emil Cilc, Emil Sahulka, Antonín Stárek, druhá: Emil Horák, Emil Nouza, Josef Vole nec, v dalších byli: Jiří Bonek, Vladislav Krejčí, Václav Loskot, Alexandr Němec, Václav Kovanda mladší z Urven(32), Alexandr Krejčí, Viktor Kašpar mladší..., Děvčata hlídkovala u Balladů na půdě ve dvojicích, jedna bděla do půlnoci, druhá od půlnoci a sledovaly dění Na dráze.

V průběhu roku 1942 bylo bandami vyvražděno mnoho českých rodin a jednotlivců - v Hulči pět členů rodiny Ditrichových, čtyřčleonná rodina Pfeiferova a starosta obce Poražik. Občané zakládali oddíly domobrany, která se uplatnila v boji proti ozbrojeným bandám. V Hulči byla domobrana založena po vyloupení domu Rudolfa Hovorky a družstevní mlékár-

ny. V této době přišel o život - Antonín Stárek, byl zabit protitankovým granátem, který chlapci našli těsně před odchodem na frontu a Antonín ho chtěl zneškodnit, dále Antonín Sahulka a Alexandr Roller. /Vzpomíná Josef Volenec a další/.

Jak se tyto události promítají ve vzpomínkách pamětníků: Olga Urbanová - Brdová - "Útočníci stříleli svítícími kuličkami, od nichž shořela Zajícova stodola, pro střelbu ji nebylo možno hasit. Lidé spali na půdách, ve stodolách a jiných budovách, kde byla plechová střecha, např. k Urbanům chodili spát i sousedé. Při střelbě muži vyváděli dobytek z chlévů".

Alexandr Němec: "Banderovci svým občanům - Ukrajincům zakázali odevzdávat kontingenty a pak přišly následky. Huleč ukrajinskou a sousední obec Hlupanin začali Němci bombardovat, a když vyházeli bomby, spustil se letoun nízko nad zem a stříleli z kulometu zápalnými kuličkami. Střechy byly slaměné, usedlosti začaly hořet. Asi za dvě hodiny přijela německá policie, šli ulicí a také za humny a kdo se snažil utéci, po tom stříleli. Viděl jsem letouny, jak nadlétaly nad Hájek a spouštěly se nad ukrajinskou obec".

Jiří Bronek: "V říjnu 1941 mě Emil Cilc získal do Blaníka. Obdržel jsem od něj nepříhlášený speciální radiopřijímač /pravděpodobně ten, o němž je výše zmínka/ s úkolem sledovat zahraniční vysílání. Zprávy jsem předával Emilu Cilcovi a rozšiřoval jsem je v okolí.

V polovině roku 1942 jsem získal pro organizaci v osadě Urvena Viktora Kašpara mladšího, Alexandra Krejčího /padl u Dukly/ a začátkem roku 1943 Václava Kovandu mladšího z Urven a stal jsem se velitelem skupiny zvané Zámek. Viktor Kašpar mladší byl pověřen rozmnožováním ilegálního časopisu Hlasatel.

Němci umístili do některých obcí vojenské posádky, např. do Lidavy ležící nedaleko Urveny prapor maďarské pěchoty. Za této situace s přispěním skupiny Emila Cilce, která byla již dříve vyzbrojena, jsme urychleně vyzbrojili naši skupinu / šest pušek, několik pistolí, ruční granáty a střelivo/. Podrobili jsme se vojenskému výcviku, který prováděl Jiří Lizálek.

Příležitostně jsme se účastnili sabotážních a bojových akcí organizovaných skupinou Emila Cilce. Já jsem se zúčastnil na podzim roku 1943 střetnutí s německými telefonisty. Došlo k němu při nočním průzkumu naší asi pětičlenné hlídky, která měla vypátrat příčinu nějaké střelby několik kilometrů severně od osady. Při tom jsme narazili na německé vojáky s jedním povozem a třemi koňmi. Střelbou jsme je zahnali na útek. Ze zanechané výzbroje /bubny s telefonními dráty/ jsme usoudili na jejich funkci.

Pak jsem se zúčastnil noční přestřelky s maďarskou posádkou v Lidavě. Z naší strany se této akce zúčastnil větší počet mužů skupiny Emila Cilce a asi šest lidí ze skupiny Zámek. Na obou stranách bylo použito jak pušek, tak kulometů. Ačkoli nepřítel měl značnou početní převahu, přece jen v noci nezaútočil, zřejmě měl strach z partyzánů. Zvrat v situaci nastal, když se do akce zapojil německý oddíl ze sousední posádky. Němci zahájili palbu z děla, jejich střelba však nebyla přesná. Zaměření znemožňovala jednak tma, jednak neznalost skutečné situace. Několik granátů dopadlo do Lidavy, jeden dokonce prorazil zeď budovy, kde se nacházel štáb maďarské posádky. Pro nás to znamenalo okamžitě ukončit akci, stáhnout se a pečlivě ukrýt zbraně. Teprve po rozednění vnikly maďarské oddíly do některých nejbližších obcí, pátrali po partyzánech a někteří špatnou slovenštinou vyslyšali místní obyvatele. Nikdo však kromě účastníků akce o ničem nevěděl, všichni shodně ukazovali k Lida-

vě, že se tam střílelo".

V roce 1944 před příchodem fronty projížděly Hulčí části různé vojenské oddíly a tím byla znesnadněna činnost ozbrojených skupin. Většina ozbrojených mužů odešla na Zálesí, obec ležící mimo komunikace mezi lesy /zmínka výše/, kde došlo k přestřelce s maďarským průzkumem, při níž padl výše zmíněný Antonín Sahulka.

Po příchodu Rudé armády došlo dne 2. února k setkání představitelů Blaníka Vladimíra Krejčího, Emila Horáka a Emila Nouzy se zástupci Rudé armády. Sovětští důstojníci byli seznámeni s činností Blaníka. Vladimír Krejčí, Emil Cilc a Antonín Stárek jednali posléze o Blaníku a vstupu volyňských Čechů do československé zahraniční armády v SSSR s velitelem divize Pankratovem a Blaník přestal existovat, protože splnil svůj úkol.

Hulečští občané dosáhli během druhé světové války těchto hodností: dva nadporučíci, tři poručíci, čtyři podporučíci, dva rotmistři, tři rotní, dva četaři aspiranti, pět četařů, čtyři desátníci, čtyři svobodníci. /Josef Toušek/

Když byl 13. července 1943 zničen fašisty Český Malín, proběhla na celé Volyni sbírka na tankovou kolonu "Pomsta Malína". Huleč sebrala 66 667 rublů. Celkem bylo na Volyni sebráno 750 000 rublů.

Hulečští občané prokázali statečnost v bojích u Dukly i Moravské Ostravy. Přispělo to k jednání o reemigraci do vlasti.

Na frontu vzpomíná Emilie Červenková: "Ve čtyřiačtyřicátém jsem se přihlásila do štábu v Rovně a odtamtud do Kyjeva ke zdravotnímu kursu. Pak rovnou na frontu. Křest jsem dostala u Dukly. Malá a Velká Polana, Liptovský sv. Mikuláš, Vavrešovo - tam byly velké boje - Púchov, Žilina až konečně Praha. Sama jsem byla zařazena u 3. brigády pod velením generála Klapálka. Jako četař aspirant jsem se s ním sešla poprvé,

když jako raněný u nás ležel. Jeho pozdější perzekuce na nás zapůsobila opravdu otřesně. A moc mne potěšilo, když mne po dvaceti létech, když byl u nás na besedě, poznal". /Žijí mezi námi/

Jiří Bonek: "Nástup do 1. čs. armádního sboru byl všeobecně manifestační. Nováčkové přicházeli ke komisi ve spořádaných útvarech za zpěvu písní nebo s hudbou. Na mobilizační a povolávací rozkazy nikdo nečekal. Takového nástupu jsem se sám zúčastnil v březnu 1944 při odchodu nováčků z Hulče do Rovna".

Václav Stárek: "Nákladním autem jsme se šoférem vezli vojenský materiál Dukelským průsmykem do Nižního Komárniku. Podél cesty ještě leželi mrtví z bojů. Při návratu stejnou cestou jsme byli zastaveni naší vojenskou hlídkou. Vystoupil jsem z auta a dověděl jsem se, že zanedlouho po nás tudy projížděl generál Sázavský, jeho auto najelo na minu, generál přišel o život.

Jindy jsem byl něco zařizovat na štábu v lese na válečné linii, vtom začali Němci útočit. Jeden z vojáků mě duchapřítomně stáhl do uzavřeného zákopu, přitom mi vypadl z ruky automat a zůstal na povrchu. Náš protiútok Němce odrazil, ale můj znovunalezený automat už nebyl použitelný - byl prostřílený - ležel v místech, kde jsem původně stál já".

Setkání se smrtí bylo na denním pořádku - jen ti, kteří měli štěstí, mohou dnes vyprávět o událostech, jež prožili a jež jim nikdy nevymizí z paměti. Z 510 obyvatel Hulče jich narukovalo 121 a z nich 21 padlo.

Obyvatelé Hulče české v letech 1939 - 1944

Příjmení	počet rodin	počet osob	z toho účast. 2. sv. války	počet padlých
Balladovi	1	5	2	1
Barákovi	1	3	-	-
Bartíkovi	2	6	1	1
Bečvářovi	3	6	2	-
Bonkovi	1	2	1	-
Brdovi	5	13	3	-
Budovi	1	3	1	-
Burešovi	4	17	1	-
Cilcovi	6	23	5	2
Čechákoví	3	10	2	1
Červenkoví	1	3	1	-
Čižíkovi	1	4	-	-
Dandovi	1	5	1	-
Ditrichovi	1	6	-	-
rod. Dlouhých	1	4	1	-
Efembergovi	1	6	1	-
Feřtlovi	1	3	1	-
Filipovi	2	4	-	-
Hamáčkoví	1	4	-	-
Hlaváčovi	1	3	-	-
Horákoví	1	3	1	1
Horovi	1	6	1	1
Houdkovi	1	5	1	-
Hovorkovi /Dráha/	1	6	1	-
Hovorkovi /mlýn/	4	15	5	-
Hrabaňovi	1	5	1	-
Hroudovi	1	4	1	-
Huňatovi	1	4	-	-
Hurtovi	1	4	1	1

Příjmení	počet rodin	počet osob	z toho účast. 2. sv. války	počet padlých
Jancikovi	1	2	1	-
Jiráskovi	1	3	-	-
Karrovi	1	2	1	-
Kašparovi	1	3	1	-
Kinštovi	1	2	-	-
Kovandovi	5	19	4	-
Krejčovi /Hájek/	2	8	2	-
Krejčovi /Urveny/	1	4	2	1
Křivkovi	1	5	1	-
Kučerovi	3	10	2	-
Kudrnovi	4	12	3	-
Kutílkovi	3	12	1	-
rod. Lhotských	1	2	-	-
Lingrovi	1	3	-	-
Loskotovi /hosp./	2	11	2	-
Loskotovi /tesař/	1	5	2	-
Martínkovi	1	2	-	-
Mozlerovi	1	5	-	-
Němcovi	2	7	2	-
Nouzovi	2	6	2	-
Novákovi	1	3	1	-
Odstřčilovi	2	9	3	2
Otmarovi	1	2	-	-
Pařezovi	2	7	-	-
Pavlíčkovi	1	6	1	-
Pelantovi	1	2	1	-
Petráňkovi	1	6	1	1
Pfeiferovi	2	7	2	-
Pluhařovi	2	6	2	1
Porazikovi	1	5	3	-

Příjmení	počet rodin	počet osob	z toho účast. 2. sv. války	počet padlých
Procházkovi	3	11	3	1
Pruškovi	1	2	-	-
Rážovi	1	4	-	-
Regentíkovi	1	4	1	-
Rollerovi	1	6	2	1
Rubkovi	2	3	1	-
Rychnovi	1	3	1	1
Sahulkovi	1	6	3	1
Semerádovi	1	4	2	-
Staňkovi	1	3	-	-
Stárkovi	3	8	5	1
Šatavovi	1	2	-	-
Touškovi	9	36	10	3
Trnkovi	2	6	1	-
Umlaufovi	1	4	2	-
Urbanovi	1	5	1	-
Vaňhovi	1	4	2	-
Vaňkovi	4	14	4	-
Vilímkovi	1	1	-	-
Vodičkovi	1	4	1	-
Volencovi	1	3	1	-
Vyhnálkovi	1	3	-	-
Zajícovi	4	15	5	-
c e l k e m	142	509	120	21

Ve druhé světové válce padli:

Ballada Antonín

Bartík Vladimír

Cilc Jindřich

Cilc Jiří

Čechák Josef

Hora Alexandr

Horák Emil

Hurt Josef

Krejčí Alexandr

Odstrčil Alexandr

Odstrčil Petr

Petránek Josef

Pluhař Jan

Procházka Václav

Roller Alexandr

Rychna Jiří

Sahulka Antonín

Stárek Antonín

Toušek Jan

Toušek Miroslav

Toušek Rostislav

Reemigrace: Jiří Bonek: "O reemigraci se začalo uvažovat v době, kdy ČSR byla okupována německými fašisty a Polsko ještě existovalo. Těsně před vypuknutím války bylo z Volyně odesláno memorandum s vyslovenou žádostí o repatriaci adresované vyslanci ve Varšavě - dr. Slavíkovi, který pak žádost doručil dr. Benešovi. Snaha vrcholí při osvobození ČSR jednáním delegace /kapitán Mesner, kapitán Perný a poručík Kozák/ s československou vládou v Košicích. Na základě těchto jednání a na přímý rozkaz Ludvíka Svobody byla utvořena vojenská skupina Žatec, jejímž velitelem byl jmenován kapitán Perný a ta měla za úkol soustředit příslušníky zahraniční armády - volyňské Čechy na Žatecku a Podbořansku a umožnit jim osídlení. Volyňští Češi chtěli kompaktní osídlení nebo aspoň celé obce tak, aby daný počet mohl být osídlen v určitých kompaktních celcích. Volyňští Češi přicházeli do pohraničí s určitým zpožděním v důsledku trvajících vojenských služeb. Zemědělské objekty, řemeslnické dílny a obchody byly již spravovány přistěhovalci z vnitrozemí. Velkou většinu zahraničních vojáků nebylo už kde umístit. Proto se to nakonec řešilo pomocí přednostního práva a rozptýlení vojáků po celém pohraničí Čech, Moravy, Slezska".

Přípravný volyňský akční výbor se už v srpnu 1945 obrátil na ministerstvo zemědělství se žádostí o kompletní osídlení okresů Žatec, Podbořany, Litoměřice, Česká Lípa, Olomouc. Ministerstvo povolilo osídlit nejvýše 30% usedlostí v každé obci. Z dalšího usnesení vyplynulo, že v každé obci smí být nanejvýše deset vojáků. /Národní osvobození 12/91 Václav Širc/

Rodiny se přistěhovaly až v roce 1947. Stěhování bylo zcela dobrovolné. Své usedlosti a byty předali státu, na což dostali zvláštní potvrzení. Rozhodnutí vrátit se do vlasti nebylo jednoduché, protože reemigranti zanechali na

Volyni kus svého života, kus své práce a své mrtvé na hřbitovech. Přesto se vraceli v přesvědčení, že se vracejí domů. Viděli v tom jedinou a neopakovatelnou možnost a neváhali ji využít. Hulečští občané byli v Čechách rozptýleni v mnoha místech /viz tabulka osídlení/. Tím končí život jedné z volyňských obcí - Hulče české a každý z jejích obyvatel hledal své místo v životě v nových podmínkách. Ale to už je jiná kapitola, ve které sehrála velkou úlohu kolektivizace zemědělství, protože jím se většina volyňských zabývala.

Když bylo na podzim roku 1948 provedeno rozsáhlé zatýkání významnějších občanů, byli mezi nimi i hulečští - např. Josef Hovorka z Dráhy, Vojtěch Hovorka ze mlýna, Antonín Umlauf. Byli propuštěni až po několika měsících vyšetřovací vazby pro nedostatek důkazů. Jiří Bonek byl nespravedlivě odsouzen na dva roky, odebrána mu vojenská hodnost a vyznamenání. Souzen byl v souvislosti s případem generála Kutterwaschera. Rehabilitováni byli všichni až v roce 1968.

Jsem přesvědčena, že kdyby nenastaly tyto nepříznivé podmínky, naše pohraničí by vypadalo jinak.

S odjezdem hulečských rodin končí život české obce, poslední starosta - vlastně předseda selské rady /selsovětu/ Rostislav Cilc končí svůj úřad. V období od roku 1939 se jich vystřídalo několik:

Do 17. září 1939 Josef Kovanda, po příchodu Sovětů Jan Křivka s tajemníkem Janem Kutílkem, pak Emil Nouza s tajemníky nejprve Vlastou Kutílkovou, pak Alexandrem Odstrčilem. Od roku 1941 - od příchodu Němců do jejich odchodu v roce 1943 Štefan Porazik a po jeho zavraždění Šimek - Vodička. Od roku 1944 do roku 1947 Rostislav Cilc s tajemníky Janem Kutílkem a později Antonínem Odstrčilem.

Původní osídlení v Čechách
po reemigraci
(dle hlav rodin)

Podbořansko

Hořesedly

Brda Jindřich /Ondřej/
Bureš Josef
Danda Václav
Fařtl Václav
Hovorka Rudolf
Kašpar Václav
Krejčí Alexandr
Lhotský Josef
Němec Antonín
Němec Bohumil
Novák Jaroslav
Ráža Václav
Regentík Vladimír
Rychna Vladimír
Sahulka Adolf
Toušek Michal
Trnka Josef
Urbanová Olga
Vaněk Josef

Kolešovice

Bureš Jan
Cilc Bohumil
Cilc Rostislav
Čecháková Marie
Hamáček Václav
Kovanda Václav
Kudrna Josef
Kudrna Václav
Kudrna Vladimír
Loskot Josef
Loskot Mikuláš
Pařez Josef
Pelant Vladimír
Procházka Václav
Roller Mikuláš
Zajíc Antonín

Hořovičky

Brda František
Bureš Josef
Červenka Emanuel
Horák Emil

Hovorka Jan
Hrouda Jiří
Kutílek Jan
Pfeifer Alexandr
Pluhařová Libuše
Prušek Jan
Semerád Josef
Toušek Antonín
Toušek Vladimír
Zajíc Alexandr

Kolešov

Ballada Antonín
Čižík Bohumil
Kovanda Josef
Krejčí Vladimír
Kučera Vladimír
Pavlíček Vladimír
Porazik Štěpán /Štefan/
Procházka Josef
Procházka Vladimír
Rubek Josef
Rubková Anna

Vrbice

Brda Josef
Hora Alexandr
Hrabaň Bohumil
Martínková Blažena
Pfeifer Václav
Toušek Miroslav
Vaněk Antonín

Zderaz

Bečvář Antonín
Bečvář Hynek
Cilc Viktor
Čechák Josef
Kudrna Václav
Stárek Teofil

Pšovlky

Baráková Anna
Houdek Vladimír
Karro Teodor

Kučera Václav
Toušek Josef
Volenec Josef

Krty

Brda Vladimír
Zajíc Arsenij

Kryry

Nouza Josef
Vyhnálek Václav

Běsno

Efemberg Josef
Toušek Miroslav

Bukov

Mozler Josef
Urban Josef

Podbořany

Zajíc Teodor

Vroutek

Křivka Jan

Děkov

Toušek Jan

Chotěšov

Hurt Josef

Heřmanov

Vaňha

Lešky

Odstrčil Antonín

Žatecko

Žatec

Bečvář Josef
Stárek Václav
Stárková Emilie
Šatava Antonín

Vodička Josef

Měcholupy

Bartík Jan
Bartík Vladimír
Kovanda Josef
Kovanda Milek
Kovanda Václav

Stránky

Filipová Emilie
Hovorka Josef
Umlauf Antonín

Velká Černoc

Vaněk Václav
Vaněk Vladimír

Stekník

Cilc Alexandr
Cilc Antonín

Čeradice

Brda Josef

Kounov

Cilc Vladimír

Nové Sedlo

Kutílek Vladimír

Dubčany

Loskot Vladimír

Bítozeves

Staněk Václav

Nehasice

Odstrčil Viktor

Toužimsko

Bureš Václav
Čechák Antonín
Filip Jan
Janciková

Jirásek Vladimír
Petránek Josef
Plúhař Jan
Toušek Stanislav

Litoměřicko

Litoměřice

Bonková Minodora
Buda Josef

Lovosice

Dlouhý Vladimír

Rakovnicko

Přílepy

Hlaváč Václav

Olomoucko

Libějovice

Hovorka Alois
Hovorka Ludvík

Bílinsko

Charvatice

Krejčí Antonín
Krejčí František

Teplicko

Šanov

Nouza Emil

Břivany

Pařez Karel

Podbrdsko

Mníšek

Otmar Jan

Neemigrovali

Ditrich Josef
Kutílek Otokar
Lingr Alexandr
Toušek Václav

Nezvěstní

Huňat
Jansová

CELKEM

93 rodin	Podbořansko
23 rodin	Žatecko
8 rodin	Toužimsko
3 rodiny	Litoměřicko
2 rodiny	Olomoucko
2 rodiny	Teplicko
1 rodina	Rakovnicko
1 rodina	Bílinsko
1 rodina	Podbrdsko
4 rodiny	neemigrovaly
2 rodiny	nezvěstné

140 rodin celkem

Zemědělství

Velká změna v zemědělství se udála po obsazení Rudou armádou. Sovětská vláda zavedla hned zemědělskou daň u majetných obyvatel - tzv. "kultsbory". Usedlosti asi od patnácti hektarů výše a lidé znatelně zámožní byli označeni za kulaky a dávky jim byly předepsané silně zvýšené až nesnesitelné. Když nemohli plnit, prodávali dobytek a základní vybavení. Když ani to nestačilo, byli za neplnění souzeni a vysídlováni na Sibiř. Souzeni byli Mikuláš Loskot a Josef Bečvář. Od souzení byli odvezeni do Dubna do vězení, při ústupu Rusů je propustili, ale ještě na chodbě po nich stříleli. Komu se podařilo vyváznout, šel pěšky z Dubna do Rovna /Bečvář bos/, tam byli opět zavřeni, ale po německém bombardování stráž utekly a uvěznění se vraceli domů. Ve Zdobici v hostinci u Metelků uprchlíkům pomohli - nakrmili je a neprozradili sovětu. Pak už se jim podařilo dostat do Hulče.

Ze vzpomínek Josefa Bečváře: " Po ustavení sovětské moci následovaly různé mítinky a schůze a značná část Čechů byla označena jako kulaci. Kulaci nebyli přijímáni do kolchozů a všude hlásaly plakáty "Uničtožiť kulakov!" /zničit kulaky/. Za Stalina se to provádělo do puntíku. V tom smyslu jsem i já byl označen za kulaka. Hospodařil jsem tehdy samostatně v osadě zvané "Za hrází" a náležející k obci Mirotínu. Následovaly požadavky na kontingent za kontingentem, daně nemožných výšek, pracovní úkoly, které byly samozřejmě mimo práce spojené s hospodářstvím. Přišla zima a dostal jsem za úkol vozit dřevo z ploščenských lesů s patřičným upozorněním, že nesplnění úkolu znamená prokurátora a soud a pak pět až deset let tzv. "dalnyje tabora" většinou na nejzazším severu. Raději jsem se tužil. Úkol byl úctyhodný. - 28 m³ dřeva. Znamenalo to pro koně denně asi třicet osm

kilometrů a zima byla tuhá. Někdy přišly foukanice, mráz dosahoval až -20° C a to profouklo i kožich. Měl jsem vypočítáno, že mám na saních naloženo $1,30\text{m}^3$ dřeva, ale podle těch, kteří ho ode mne přijímali, to bylo jen $0,7\text{m}^3$. A tak to šlo den za dnem, v pátek, ve svátek i o nedělích. Konečně jsem byl k jaru hotov. Myslel jsem si, že teď si odpočinu, ale sotva uplynuly dva dny, už tu byl papír na nový úkol a to na dvanáct metrů krychlových dřeva z těchže lesů. Toto už jsem celé nesplnil, zůstalo ještě něco málo dovézt, ale přišlo jaro, cesty rozbředly a tím to zatím skončilo".

Václav Kovanda starší /z Urven/ byl vysídlen a vzpomíná: "Byl jsem předvolán 30. dubna roku 1941 na prokuraturu do Zdobunova. Jel jsem tam s předsedou selské rady - Nouzou Emilem a kolchozu Kutílkem Janem. Setkal jsem se na prokuratuře s Oličem z Hlinska, který byl z téhož obviněn. Byl mně předložen k podpisu protokol, ve kterém jsem byl obviněn, že jsem nesplnil dodávky na kultsbor /nikoli daň/ a že jsem protistátní živel. Bylo mně vyhrožováno a pistolí jsem byl přinucen k podpisu, na to jsem byl zatčen, převezen do bývalého okresního vězení a umístěn ve sklepní místnosti. Bylo tam více lidí: Švíc - zdobunovský řezník, Bureš - mirotinský řezník a další - asi deset lidí celkem.

Za mnou byl přiveden Olič. Výslechy se zde neprováděly. Jíst jsme dostávali rybí plůdek jeden a půl až dva centimetry velký - solený jako slanečky. Dávalo se to ráno pro všechny na jedné míse /na celý den/. K tomu byl džbánek vody. Chleba jsme dostávali 200 gramů na jeden den. Ze Zdobunova byl jsem převezen v noci do Rovna. Uzavřeným vozem jsem byl dopraven na nádraží, odtransportován v zavřeném voze do Rovna a z nádraží převezen do vězení.

Ozbrojený doprovod jel s řidičem, železniční vagón měl také ozbrojený doprovod. V Rovně byl jsem ve staré věznici. V ce-

le velikosti asi 25 m² bylo asi sto lidí. Byl takový nedostatek místa, že bylo možné jen stát nebo sedět. Cela měla jen jedno okno a horko bylo tak, že vězni seděli jen v košících. Vlhkost v ovzduší byla taková, že chléb do rána zplesnivěl. Jídlo jsme dostávali: ráno 200 gramů chleba, o který se vězni sami dělili a to tak, že každý se snažil urvat větší kus /chléb byl buď v celém bochníku nebo v polovičkách, nuž ovšem nebyl/; v poledne jsme dostali polévku ve várnici a k tomu jednu sběračku. Protože nikdo ani lžící ani talíř neměl, bylo ponecháno na samotných věznicích, jak se najedí. Polévky byly převážně z ryb, byla v tom zelená rajčata a různé odpadky ze zeleniny. Ryby v polévce byly nekuchané a s hlavou. Voda se dávala také ve várnici, vysokou teplotou byla brzo ohřátá. Na výslechy jsem nechodil. Den před soudem jsem byl převezen zpět do Zdobunova, zase v noci. Odsouzen jsem byl na tři roky, konfiskaci veškerého majetku mimo domu, čímž se rozuměly holé zdi. Veškeré bytové zařízení včetně kamen bylo konfiskované.

Proti rozsudku jsem se odvolal, nebylo to však uznáno, rozsudek byl konečný. Po soudě byl jsem opět v noci odvezen do Rovna, kde jsem pobyl jen krátkou dobu. Zase v noci jsem byl odtransportován na nádraží a v noci /jako vždy/ byli jsme naloženi do nákladních vozů. Druhý den jsme byli z Rovna odvezeni. Cestou jsme žádné jídlo nedostávali. Když jsme stáli na nádraží, viděl jsem přes škvíru na druhé koleji lokomotivu a na ní známého strojvůdce Čecha. Volal jsem na něho, aby vzkázal příbuzným, že nás odvázejí. Vedle našeho vagonu stál strážník a ten ihned zařval, aby bylo ticho. Zavezli nás do nějaké stanice za Vinici. Cesta trvala asi jeden a půl dne. Odsud nás odváželi asi osmi nákladními auty /otevřenými/ postupně do vzdálenosti asi čtyřicet kilometrů do místa zvaného Stancija Sutisky. Zde byl ohražený tábor.

Ubytovali nás v zemljankách za deště. Uprostřed zemljanky byla chodba, vlevo a vpravo vyvýšená místa pro spaní. Jako matrace sloužily otýpky drobného proutí, střecha byla do A pletená z klacků a slámy a navrch byla naházená hlína. Za deště bylo v zemljankách plno vody, střechou protékalo řídké bláto. Byli jsme špinaví a neměli jsme se kde mýt. Z tábora jsme jezdili na práci do kamenolomu, kde se lámal kámen na štěrky. Museli jsme udělat normu osmnáct bedýnek velikosti 50x50x30 cm. Pak teprve jsme dostali plnou normu 400 gramů chleba. V případě nesplnění jen 200 gramů. Viděl jsem, že někteří vězňové dělali dřevěné formy pro betonování. Byly šestihranné o straně 120 centimetrů. Přihlásil jsem se k brigádýrovi, že takovou práci dovedu dělat a byl jsem k ní přeřazen. Byla to práce lehčí než roztloukat kámen. Mezi vězni jsem měl známého Olifernka z Hlupanina a ten mě prosil, abych ho vzal k sobě. Podařilo se mně přesvědčit brigádýra a Olifernk se dostal ke mně. Olifernk tuto práci neznal, ale vše jsem mu vysvětlil. Nechal jsem ho dělat jednodušší práce např. hoblovat prkna. Když tato práce byla skončena, stal jsem se pomocníkem inženýra, který zaměřoval letiště; ve vyměřených místech jsem zatloukal kolíky, na které byly formy později posazeny. Bydleli jsme stále v zemljankách. Jídlo se dostávalo v poledne. Každý šel do skladu, tam dostal přiděl 400 nebo 200 gramů chleba /dle vykonané práce/ a rybí polévku do jedné větší mísy pro celou partu lidí, lžice ani zde nebyly. Od vězňů, kteří pracovali venku jsme se dozvěděli, že vypukla válka(34). Večer, když jsme se vrátili do lágru, byl svolán mítink, kde vedoucí tábora oficiálně oznámil, co se stalo.

Příští den jsme došli znovu na pracoviště. Přijeli strážníci a začali některé vězně svolávat a seřazovali je na stranu. Mne také. Pak jsme byli odvezeni do tábora a měli

jsme se vykoupat. Umývárna však neměla vodu, takže jsme byli nahnáni do aut a odvezeni do věznice ve Vinici. Tuto jsme nesměli opustit, ani na stranu jsme nesměli. Tak nás drželi přes půlnoc, pak nás odvedli do věznice a rozmístili do cel. Vše se dělo potmě, bez světla. Ráno nás znovu vyhnali na dvůr. Tam jsme si museli sednout a bylo nám oznámeno, že půjdeme pěšky, pod dozorem ozbrojených strážníků. Při opuštění řady na krok se bude střílet. Ze dvora nás ihned odváželi ve skupinách asi po sto lidech. Celkem ten transport mohl čítat asi 3 000 lidí.

Příhody cestou

Šli jsme ve dne od úsvitu do tmy, svítil-li měsíc, i v noci. Ti, co zůstávali pozadu, byli hnáni vybranými spoluvězni pomocí klacku. Tito popoháněči byli vybraní z mladých vězňů a dostali více jídla. Jídlo jsme dostávali nepravidelně, někdy za celé tři dny jsme nic nedostali. Když se přišlo ke žlabům, kde se napájel dobytek, bylo dovoleno se napít. Z potoka a louží byl zákaz pití. Jídlo se dávalo, jen když se nějaké sehnalo. Bylo různé: někdy to byly jen brambory, někdy kus chleba.

Při cestě přes ves obyvatelé házeli do řad vězňů nějaké jídlo, šlo-li se přes pole, kde rostly dýně, kdo byl šťastný, se jí zmocnil. Šlo se většinou po polních cestách. V jednom místě jsme měli zastávku a kolchozník vezl na voze okurky. On je začal z vozu vyhazovat. Někteří z vězňů se zvedli, aby se jich zmocnili. První, který se zvedl, byl na místě zastřelen. Takových případů bylo více při pokusech se zmocnit někde jídla nebo se napít z louže. Zastřelením se trestalo často. Vězeň byl vyveden z řady, musel si kleknout a byl střílen do hlavy. Nocovalo se většinou v kolchozních chlévech a stodolách. Byli jsme tam tak nacpáni, že jsme mohli jen sedět. V jednom místě nás vrátili kus zpět a za-

hnali do lesa. Tam jsme byli do večera. Na noc jsme byli vyhnáni na pole, tam jsme měli nocovat obstoupeni strážemi. V noci přišla bouřka. Chartně oblečení nebo napůl oblečení lidé začali naříkat zimou. Nemohouce ležet ve vodě, vstávali. Když se někdo zvedl, bylo po něm stříleno. Ráno zůstalo na poli mnoho mrtvých.

Přes Dněpr nás přepravovali na pontonech, most byl zničený. Nad řekou létala německá letadla, která byla ostřelována. Střepiny padaly kolem nás. Přeprava se konala za bílého dne. Procházeli jsme rozbombardovaným Kremenčukem. Město bylo v troskách, místy doutnaly požáry.

Když jsme přišli k Poltavě, zahrnali nás do rokle, kde jsme nocovali. Půda místy byla podmáčená, a kdo neměl štěstí, musel ležet v blátě. Za Kremenčukem jsem viděl bombardování. Na bombardéry zaútočily stíhačky, ale byly všechny sestřeleny. Městům se náš transport vyhýbal. Strážníci měli mezi sebou vozy tažené voly. Tam vezli pro sebe potřebnou výzbroj a zásoby jídla. Cestou postupně odstřelovaly voly na maso. Po výše popsaném přenocování před Charkovem začali vyvolávat ty, kteří pocházejí z Polska. Přihlásil jsem se a byli jsme všichni zařazení zvlášť. Ostatní šli dále. Nás odvedli k nádraží a jeli jsme do Charkova. Tam nás zavedli znovu do věznice, kde jsme se teprv vykoupali, ostříhali a vyčistili. Myslel jsem si, že za padesát dva dny jsme ušli asi 1 500 kilometrů. Ve věznici nám řekli, že nás pustí na svobodu na osídlení do vzdálených míst mimo vojenské prostory. Kde ta zona byla, to jsme ovšem nevěděli. Dostali jsme na cestu jeden kilogram slanečků, bochník chleba /2kg/, sto rublů, ze kterých si jídlo odpočítali. Měla to být zásoba na šestnáct dní. Každý se přihlásil, kde by se chtěl osídlit. Přihlásil jsem se tam, kam i jiní, do Omské oblasti. V doprovodu strážníků jsme byli odvedeni na nádraží, zde nás naložili do vozů a odjeli jsme již bez dozoru".

Na Volyni začali mezitím Sověti naléhat na založení kolchozu. Začínalo se společným ustájením dobytka ve stodolách. V Hulči byli všichni koně svedeni do stodoly Václava Pluhaře. Z hovězího dobytka si mohl hospodář nechat jednu krávu. U Vladimíra Procházky byl ustájen dobytek, u Josefa Procházky uloženo krmení. Chlévy byly upravovány stavebně - - např. zazdívána některá vrata. Hospodáři se střídali v krmení. Vepřový dobytek se nesváděl dohromady, protože každý předem vepře zabil a stejně se krmivo muselo odevzdávat. Všeobecně se počítalo, že kolchoz nebude trvalý. Kulaci však do něj přijati nebyli. Označeni jimi byli:

Antonín Ballada, Antonín a Josef Bečvářovi, Bohumil Cilc, Josef Hovorka, Josef Hurt, Josef Kovanda Kostoprav, Miroslav Kovanda, Václav Kovanda starší z Urven, Václav a Vladimír Kučerovi, Vladimír Pavlíček z Urven, Václav Procházka, Josef Rubek, Antonín Umlauf, Antonín Vaněk. Dále snad Viktor Cilc, Antonín Krejčí, Alexandr Zajíc, Novák, Martínek.

Podle sovětského nařízení byla scelena i půda a nařízeno, co kde pěstovat. Společně bylo zaseto obilí v celých lánech, sedláci na to museli svézt osivo, takže se dostaly na jednu hromadu různé odrůdy. Zaseta byla i cukrovka, která se dříve nesela z výše zmíněných důvodů. Jen chmelnice zůstaly na místě. Lidé museli při obdělávání plnit normu - "trudodni". Na Urbanově poli byly zasety dva hektary zelí, na poli Josefa Hovorky z Dráhy okurky, kterých pak byly celé hromady a hnily, protože se nestačily zpracovat. V létě však obsadili území Němci a každý už sklízel sám - zelí se vozilo prodávat do Zdobice, okurky nakládány do sudů od slanečků.

Po převzetí vlády Sověty muselo být sestaveno představenstvo družstva: předsedou kolchozu byl Jan Kutílek, účetní Václav Kašpar, skupinář Na dráze Vladimír Pelant, v Hájku Josef Mozler a po něm Antonín Odstrčil, pokladník Jindřich

Brda. Na vesnici dohlížel sovět ze Zdolbunova. Po odchodu Sovětů rozhodlo shromáždění obce o navrácení půdy a dobytka původním majitelům a o rozdělení úrody.

Za Němců samozřejmě žádný kolchoz nebyl, každý hospodařil na svém, předepsané dávky byly mírnější, tak aby pro vlastní potřebu a na setí hospodáři měli. Když převáželi obilí Němci, měli vozy zabezpečené plechovými nástavci, takže nebyly cestou žádné ztráty. Po odchodu Němců za "druhých Sovětů" byly opět odevzdávány dávky. Do Zdolbunova se vozilo obilí /zernopodstavka/ podle určeného množství a hospodář dostával např. za jeden metrický cent žita osm rublů /pro porovnání - půllitr piva stál sedm a půl rublu/. Kolchoz ale nebyl obnoven, pěstoval se tabák, neodevzdával se, prodávali ho na černém trhu. Např. Semerádovi pěstovali machorku a pak "Kentucký" tabák asi na půl hektaru pole. V té době zanikla i činnost družstevní mlékárny, kterou vedl Jan Kutílek. Za Němců fungovala a za mléko byly dávány marky.

Obchod, řemesla

Řemeslníci se zabývali převážně jen opravami neoficiálně a ne na výdělek, jen jako pomoc ostatním. Např. kováři Toušek, Hlaváč a Hrabaň kovali koně, obuvníci Brda, Hamáček, Bureš opravovali, působili i krejčí Červenka, Danda...

Na nové výrobky nebyl materiál. Ve Stárkově dílně se opravovaly zemědělské stroje /Jan Prušek, Antonín Stárek, Konon/. Za Němců Alexandr Urban, Alexandr Hora, Miroslav a Antonín Stárkovi a Ukrajinec snad Trojan. U Stárků ani u Rychnů se neodlévala litina, používalo se jen starých odlitků. Ze zřícených letadel se vyráběly kastroly a pekáče. Tento stav se příliš nezměnil až do odjezdu do Čech.

Obchody a hostince

Některé obchody byly zrušeny - u Červenků a u Zajíců. Po obsazení Sověty vznikl nový obchod u Josefa Kovandy Kostoprava s názvem "kooperativa". Prodávala tam Tamara Křivková. Sovětské zásobování fungovalo špatně, bez velkých problémů bylo jen zásobování petrolejem, zápalkami a solí. Existoval vázaný prodej jednoho zboží na druhé - např. jednou každý zákazník musel povinně při nákupu koupit jakési zkažené ryby, které hned vyhazoval. Lidé stáli od časného rána ve frontě v naději, že něco přivezou.

Po obsazení Němci zůstává kooperativa státním obchodem, ale ostatní se nerozvinuly. Řezník Antonín Prušek, Václav Pfeifer, Alexandr Cilc a Jan Pluhař zabíjeli podomácku tajně, když sehnali kus dobytka, zabili ho a rozprodávali.

Lidé chodili do Zdobunova nebo Rovna na trh. Němci někdy cestou zboží zabavili. Z vesnice do měst se vozily tuhy, zpět pak sůl, cukr, boty, kaustická soda /hydroxid sodný/, z níž se podomácku vařilo mýdlo z kostí, kůží, zbytků masa. Kaustickou sodu přiváželi Němci s pomocí železničářů z Německa. Na trhu stál např. jeden kilogram mouky čtyřicet rublů. Kupovalo se i za zlato - "ruské pětky". Němci kupovali špek a sádlo a posílali do Německa.

Po celou dobu války se obchodovalo naturální směnou. Podomní obchodníci obchodovali za peníze i výměnným způsobem. Za Němců to byli Ukrajinci, za jiných vlád Židé.

Ani po válce se obchody nevzpamatovaly - nebylo zboží. Od roku 1946 Češi postupně likvidovali hospodářství, prodávali Ukrajincům např. nábytek.

Z hostinců byl otevřen jen šenk u Karrů, po odchodu šenkýře na frontu pokračovala jeho žena, dále Český klub - šenkoval Jahoda. Později i tyto skončily činnost, jen občas po domluvě někdo dojel do Mizoče k Mackovi nebo do Kva-

silova pro sud piva, které se vypilo v Klubu. Za Němců vozil pivo k Balladům tesař Loskot, později ho prodával doma.

Kultura, škola, náboženství, společenské organizace

Za první vlády Sovětů /1939-41/ se ještě konaly sokolské akademie a hrálo se divadlo - např. 8. února 1940 bylo představení, v němž hráli: Josef Volenec, Teodor Červenka, Josef Toušek, Tamara Křivková, Antonín Sahulka, Viktor Odstrčil a další.

Josef Volenec vzpomíná: "Za sovětské vlády dostal vedoucí Klubu Slávek Rostislav Cilc za úkol předložit okresnímu osvětovému pracovníku soupis knih. Starý soupis se našel, neboť při přechodu fronty v Klubu často nocovali vojáci a ti si násilím skříně otevřeli. Soupis jsme sestavovali ve třech - Slávek Cilc, Emil Nouza a já. Mnoho knížek se ztratilo a mnoho těch, o kterých jsme soudili, že sotva projdou kontrolou, jsme schovali v Klubu na půdě /jejich další osud neznám, ale i z těch, které jsme ponechali v soupise, pracovník mnoho vyřadil - asi čtyři pytle, které jsem musel jako nově ustanovený knihovník druhý den odvézt do Zdobunova na odbor osvěty/. V knihovně nám zůstala slabá stovka knížek, která se postupně začala doplňovat přídělem z okresu. Většinou spisy Lenina a Stalina a ostatní sovětskou literaturu."

V následujících letech organizování kultury ustalo, zábavy byly zakázány, ani Sokol nevyvíjel činnost. Posvícení se slavilo v soukromí. Po skončení války zajíždělo do Hulče pojízdné kino ze Zdobunova a v sále Klubu se nepravdělně jednou až dvakrát za měsíc promítalo. Pamětníci vzpomněli na film: "Linia Mannerheima" o válce rusko-finské. Rusko-finské

války se zúčastnili z Hulče Teodor Červenka, Jan Semerád, Viktor Odstrčil, Mikuláš Zajíc, Jiří Semerád, Josef Volenec, Alexandr Cilc.

Společenský a spolkový život se nerozvinul ani po návratu do Československa, protože obyvatelé Hulče byli rozptýleni do mnoha míst /viz tabulka osídlení/.

Pamětníci se shodli v názoru, že náboženství nebylo ani za sovětské ani za německé vlády příliš omezováno, působil církevní starosta /civilní funkce/, bohoslužby byly vždy v neděli v českém jazyce, církevní pěvecký sbor vedl Leonid Bondarčuk, pak Hura Bondarčuk, krejčí, který se vyučil u Volence, ale farář Antonín Zajíc byl v roce 1944 vyvezen. Když se po válce vrátil, byl nemocen a zpočátku bohoslužby nevykonával.

Škola

Ze vzpomínek pamětníků a několika vysvědčení vyplývají tyto skutečnosti: V období září 1939 až červen 1941 se učilo v původní škole a v Kovandově domě /kooperativa/. Vysvědčení ze školního roku 1939/40 jsou psaná ukrajinsky, vyučovalo se ukrajinskému a ruskému jazyku a jako učitel je podepsán Vladimír Krejčí. Vysvědčení z roku 1941 je též psané ukrajinsky, škola označena jako neúplná střední, učitelé - V. Kornijčuk, Velčerová, Štefan Koci, Sochorová. Ve školním roce 1940/41 se objevují další dvě jména - učitel Emil Horák a Ukrajinka Libuše Stružková. Vysvědčení z roku 1945 je psáno na jedné straně ukrajinsky, na druhé tentýž text rusky, škola byla neúplná střední s českým vyučovacím jazykem. Vyučované předměty v šestém ročníku: český, ukrajinský a ruský jazyk, algebra, geometrie, přírodopis, dějepis, zeměpis, fyzika, chemie. V sedmém ročníku: český, ukrajinský a ruský jazyk, algebra, geometrie, estetika, dějepis, ústava SSSR a

USSR /ukrajinská/, zeměpis, fyzika, chemie, vojenská příprava /vysvědčení chlapce/. Z vysvědčení Alexandra Urbana vyplývá, že studoval šestý a sedmý ročník najednou. Učitelé: Marie Křivková, A. Bujnická, Antonín Odstrčil, ředitelka Sochorová.

Vysvědčení nezachytila všechny učitele a pamětníci /Olga Urbanová a Alexandr Urban dodávají, že v této době učili ještě: Vitalij Kolennikov, Šlachovyj, Anna Volencová, která přitom studovala učitelský ústav, Olga Misiewiczová, Svoboda a Táňa Bujnická. Nedá se už upřesnit, zda najednou, či postupně přicházeli a odcházeli. Jiří Semerád poznamenává, že před odjezdem do Čech učili Marie Křivková a Šlachovyj, kteří tam zůstali.

Další vzdělání získávali v posledním období hulečští občané mimo obec - např. Miroslav Stárek v roce 1940 absolvoval "technické kursy v Rovně" v době od ledna do dubna. Měl platit devadesát rublů pololetně, zpočátku mu byl poplatek odpuštěn, ale pak byl vyloučen a domnívá se, že z důvodů politických nebo národnostních. Řemeslu se učili u místních řemeslníků např. Alexandr Urban a Alexandr Hora u Stárků.

Hasiči

Hasičský sbor v tomto období působil, ale jen v době německé vlády vyvíjel širší činnost. Němci podporovali přijímání dorostu, byla i cvičení. Cvičitelem byl Vladimír Kudrna, velel polsky. Antonín Stárek upravil pro hasiče auto, které v blízkosti zanechala Rudá armáda při ústupu. Hasiči tvořili čestnou stráž na pohřbech. V té době tam vstoupil např. čtrnáctiletý Alexandr Urban. Po odchodu Němců byla činnost minimální, muži odešli na frontu a lidé už doufali v odchod do vlasti a všechna jejich činnost směřovala k to-

muto cíli, takže hasiči dělali jen svou základní povinnost - hašení požárů - v roce 1942 shořely Viktoru Cilcovi dva stohy, mládež tam bez koní, ručně, dotlačila stříkačku, Zajícova stodola se nehasila, jak je uvedeno výše.

Při reemigraci přivezl Josef Pařez hasičský prapor s sebou do Čech a uchovával ho nějaký čas u sebe doma. Účastnil se s ním slavnostních schůzí. Před smrtí předal prapor do rakovnického muzea a to ho zapůjčilo na stálou výstavu v metodickém centru Svazu požární ochrany v Přibyslavi v zámku.

ZÁVĚR

Dlouhý čas byli reemigranti odtrženi od svého rodiště a příbuzných, kteří zůstali v SSSR, protože bylo znemožňováno volné cestování. Teprve od šedesátých let byl pohyb volnější, tehdy se vypravili i někteří hulečští podívat se, jak vypadá jejich rodná ves a její okolí.

Václav Stárek - návštěva roku 1975: "Lesy, které byly káceny od ovládnutí Volyně sovětskou mocí, se teprve začínají vysazovat".

Jindřich Brda - návštěva roku 1976: "Řeka Usťja je zregulována, řečiště je rovné jak podle pravítka, všechny zátočiny, kolena a tůňky zmizely a oba velké rybníky - jeden v Hulči a druhý Horův v Hlupanině jsou zrušeny. Všechna krása a kouzlo řeky nenávratně zmizelo a nastěhovalo se teskno a neveselo, jaké jsme pociťovali a prožívali, když jsme za války projížděli sovětskou východní Volyní. Z luk se stala pole, z Usťji potok, vlastně velký meliorační příkop. Ani čápům se tu již nelíbí. Je jich tam nyní velmi málo. A co jich tu za našich dob bývalo - pravý čapí ráj. Kolektivizací veškerý, dříve radostný život v polích zaniká. Původní obyvatelé byli většinou vyvezeni, staré vesnice, tak typické višňovými sadami, které Ukrajinci tak rádi opěvovali ve svých lidových písních, se zrušily. Dnes už je sice tak šmahem neruší jako za doby Stalina, ale zrušením rybníků a narovnáním všech vodních toků vymizel i zdroj obživy pro čápy i veškeré ostatní vodní ptáky".

Jak rozdílná je vzpomínka učitele Edmunda Engla, který svůj pocit, jež v něm vyvolala vesnice ve třicátých letech zachytil až roku 1984: "Vesnice byla vždy čistá, upravená, domy krásné, kulturní bydlení, před domem květinové zahrádky, zkrátka řečeno, že i cizinec projíždějící volyňskými vesnicemi ihned poznal, která z nich je česká. Češi byli

známi jako lidé pracovití - dřiči. Vliv Hulče na okolní vesnice byl velký, nejen s ohledem na zemědělství, ale zvýšila se kulturnost bydlení, pořádku a celkového vzhledu vesnice".

Češi si na Volyni vytvořili nový způsob života, vycházejíce ze svých zvyklostí a zkušeností, přizpůsobili se tamějším podmínkám - ať v hospodaření, náboženství, nebo oslavě svátků. Vzpomíná Josef Bečvář: "na poslední říjnovou neděli /podle starého juliánského kalendáře/ připadalo hulečské posvícení. Někdy připadla tato neděle na prvního nebo druhého listopadu - tedy na Všechny svaté nebo na Dušičky a pak nastala potíže obdržet u polských úřadů povolení k zábavě a divadlu. Ale přesto se vždy podařilo povolení získat. V některém roce zase vyšlo na 28. října, takže my jsme slavili posvícení a v ČSR státní svátek. Posvícení se slavilo tři dny a udělalo tečku za veškerými polními pracemi.

Patrné jsou dodnes zvyklosti v jídle - boršč, bigos, jáhlová kaše, pohanková kaše, marinované ovoce, zelenina se smetanou, bramborový salát zvaný vinegret /vinaigrette/ obarvený červenou řepou na růžovo, okurky rychlokvašky, křížaly, kysel z ovoce atd.

Udrželi si svůj jazyk, i když pozorný posluchač dodnes zaznamenává drobné odlišnosti ve slovní zásobě, tvarech slov nebo jejich pořádku, ale to už je jiná záležitost.

Tak končí práce, která chce přispět do mozaiky zobrazování života maličké části našeho národa zachycením konkrétního života obyvatel jedné z mnoha vesnic, které vznikly na Volyni příchodem Čechů a vyvíjely se po tři čtvrtiny století až do návratu potomků původních vystěhovalců zpět do Čech, které všechny generace považovaly za svou pravou vlast. Jejich život a názory podchycené v naší kronice jsou toho důkazem.

Prameny a literatura

U některých pramenů a literatury se nepodařilo získat podrobnější bibliografické údaje, protože je na ně jen odkaz v původním Bonkově materiálu.

Pamětníci, Josef Hovorka, ing. Václav Stárek, Jindřich /Ondřej/ Brda, Josef Bečvář se podíleli nejvíce, Jiří Bonek pak sestavil první verzi od přistěhování do začátku 2. světové války.

Lidé, kteří se podíleli ústními nebo písemnými vzpomínkami, případně dodali písemné nebo obrazové /fotografické/ dokumenty:

Archimandrita Savva	Krejčí Rostislav
Ballada Jiří	Krejčí Vladimír
Balladová Libuše roz. Hurtová	Krejčová Emilie
Brdová Anna	Křivka Jan
Cilcová - Polcarová Ludmila	Kučera Vladimír
Červenková Emilie roz. Vaňková	Kudrna Vladimír
Efemberg Josef	Lenoch Antonín
Engl Edmund	Lenzová Tamara roz. Křivková
Foitík Josef	Macek Jaroslav
Gončarová Anna	Machatová - Pfeiferová
Hlaváč Alexandr	Martínek Jan st. a ml.
Hlaváčová Emilie	Medunová-Toušková Pavlína
Hovorka Jaroslav	Moutelík Zdeněk
Hovorka Rudolf	Němec Alexandr
Hovorková Žofie	Němeček Manuel
Hurt Josef	Pancová Alena roz. Stárková
Kacamonová Marie roz. Hovorková	Pavlíček Vladimír
Kolovrátník ze Zálesí	Poraziková Anna
Kovanda Emil	Regentík Vladimír
Kovanda Václav	Rollerovi

Rotková Milena
Rychna Vladimír ml.
Semerád Jiří
Stárek Miroslav
Šatava Leoš
Šebesta B.
Toušek Josef
Toušek Miroslav
Umlaufová Helena
Urban Alexandr
Urban Josef
Urbanová Olga roz. Brdová
Vaněk Antonín st.
Višněvská roz. Vilímková
Volenec Josef
Zajíc Boris
Zajíc Mikuláš
Zajíc Rostislav

Další zdroje informací

- Dr. Auerhan Jan: České osady na Volyni, na Krymu a na Kavka-
ze nakl. Ant. Hajn Praha, 1920
- Cichočka Zofja: Kolonje Czeskie na Wolyniu Warszawa, 1928
článek České obce na Volyni - časopis Hlas pravoslaví 8/1969
- Dějiny Polska nakl. Svoboda Praha, 1975
- Druhá svět. válka - stručné dějiny nakl. Svoboda Praha, 1985
- Dr. Folprecht Josef: Čechoslováci polští vyd. Česká matice
školská
- Dr. Folprecht Josef: Volynští krajané vyd. Cíl Praha, 1947
- Encyklopedie Velké říjnové socialistické revoluce Orbis
Praha, 1975
- Hybler Vladislav, Indra Jan: Bojová cesta volyňských Čechů
do vlasti 1945-1985 vyd. ONV
Znojmo a OV ČSPB Znojmo
- Ilustrovaný encyklopedický slovník - Academia Praha 1980-82
- Dr. Karas František: Obrazy z českých osad v Polsku, spolek
Komenský Praha, 1935
- Kramář Karel: Ruská krize
- Kronika Volkova
- Dr. Lůžek Bořivoj: článek Dosídlení Žatecka a Podbořanska
volyňskými Čechy
- Národní osvobození čas. č. 12/1991
- Němeček Manuel: článek Přehled českých osad v ruské gubernii
Volyňské - sborník české společnosti Památce
Zborova 1917-1927 vyd. Za svobodu Praha, 1927
- Ottův slovník naučný
- Petr V. J.: článek K volbě Drbohlava do státní dумы
- Poznáváme svět - zeměpisný soubor
- První světová válka Naše vojsko Praha, 1968
- Rixi J.: Příspěvky k dějinám selského stavu na Rusi
- Ruská encyklopedie z roku 1904

Ruský Čech - časopis 43/1907 článek Vladimír Olič: Dějiny
českého vystěhovalectví na Rusi

Statistické ročenky československé a polské /r. 1939/

Stražak wolyňski Kalendarz - album na r. 1927

článek Školy na Volyni - časopis Hlas pravoslaví 1/1970

J. Vaculík: Volyňští Češi v protifašistickém zápase, ČSPB
Praha, 1987

Žijí mezi námi /článek v neurčitých novinách/

Poznámky k textu

- 1/ Řeckokatolická církev - menší část pravoslavné církve, která se na základě Florentské unie 1438/9 částečně spojila s katolickou církví /zejména s brestskou unií v polskolitevském státě. Uznává papežskou autoritu a katolické učení o Trojici boží, ale ponechala si pravoslavnou liturgii/. Ilustrovaný encyklopedický slovník.
- 2/ Od roku 1921.
- 3/ Ostrožský újezd: Antonovka, Bludov, Český Krajev, Dědova Hora, Dlouhá Pole, Holovle, Hlupanín /Marjatín/, Huleč - Urveny, Jadvinin, Korostova, Novosilky, Moštěnice, Pětihory, Podlisky, Špakov, Zálesí, Závidov, Zdolbunov, Ostrog
- 4/ Vzpomínka z počátku 20. století
- 5/ V. Stárek: Jen zpočátku, dokud neměli hnůj, nechávali Češi část polí úhorem, aby si půda odpočinula.
- 6/ V. Stárek se domnívá, že užití šesti koní nebo osmi volů je přehnané
- 7/ Vysvětleno výše
- 8/ Dle fotografie spíše empír.
- 9/ Střecha valbová
- 10/ Bylo to 24. září 1970.
- 11/ Jde o Jana Krejčího ze Řevnic, Josef byl nejmladší z jeho osmi dětí, tehdy osmiletý.
- 12/ Chmel se začal pěstovat až koncem 19. století
- 13/ Kdysi.
- 14/ Není známo, zda pražský, český, vídeňský, proto nelze porovnat s údaji na konci kapitoly. Není též jasné, zda je myšlen obvod či průměr.
- 15/ Na jejich zemi.
- 16/ Po zrušení poddanství.
- 17/ Martínkovo hodnocení půdy a úrod v prvním období si odporuje.
- 18/ Tím i J. Martínek starší uznává dřívější dobu přistěhování, než uvádí výše.
- 19/ V budoucnu.
- 20/ Otevření
- 21/ Myšlena cukrovarnická společnost.

22/ Kupní smlouva

23/ Kamení, skály, bažiny ...

24/ Jednota bratrská založena 1457 v Kunvaldu čerpala z učení Petra Chelčického. /Ilustrovaný encyklopedický slovník/

25/ Huleč připadla Polsku roku 1921.

26/ Kostelety.

27/ Česká družina- původně byl návrh na název Husitská družina; podřízena byla přímo štábu armády a ministerstvu války jako zvláštní výzvědná jednotka. Ještě v roce 1914 se přidávají další dobrovolníci - zajatci z rakousko-uherské armády - novodružiníci. Na podzim roku 1915 se Družina zvětšuje o 2. prapor, do něho vstupují další volyňští Češi a mění se na československý střelecký pluk.

28/ Po únorové revoluci se i na Ukrajině utvořilo dvojevládí. Proti sovětům stála Ústřední rada založená v březnu 1917 v Kyjevě. Požadovala autonomii v rámci buržoazního Ruska a koncentrovala síly proti revoluci. Ukrajínští bolševici rozvinuli boj za nastolení sovětské moci. Všeukrajinský sjezd sovětů v Charkově 25.12.1917 vyhlásil Ukrajinskou republiku sovětů. V prosinci 1917 až lednu 1918 se rozvinul ozbrojený boj. V únoru byla sovětská moc nastolena v celé Ukrajině, ale následuje německá okupace. Sovětská moc byla opět nastolena v listopadu až prosinci 1918. Polsko, Rumunsko a ČSR se souhlasem Dohody obsadily v letech 1918-19 západní Ukrajinu. Se souhlasem Dohody byla ustavena vláda tzv. Direktorium za účasti S.V.Petljury. /Encyklopedie VŘSR/.

29/ V. Stárek dodává: "Vlci se dostávali do chlévů střechami krytými došky".

30/ V. Stárek: "Vyskytovaly se plotice a karasi, kapři byli vysazeni uměle".

31/ Nevlastní syn Josefa Kovandy Kostoprava.

32/ Syn Václava Kovandy - kulaka - z Urven - viz níže. Otec ani syn není totožný s Václavem Kovandou synem Josefa Kovandy Kostoprava.

33/ str. 146 - Viktor Kašpar mladší - syn Václava Kašpara

34/ Na pracoviště do lomu jsme jezdili asi dvacet kilometrů, na letiště jsme chodili pěšky asi jeden kilometr.

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

První desetiletí:

- 1) Mapa Volyně s Hulčí /Gultscha/
- 2) Zámek - vzadu, oficína - vpředu, přistavěné boudy
- 3) Zámek
- 4) Jeskyně u Mikuláše /Mikolaje/
- 5) František Kašpar
- 6) Jeskyně sv. Mikuláše, vodní mlýn v ukrajinské Hulči

Rok 1881 - 1914:

- 7) Hudební spolek Dalibor r. 1883
- 8) Pěvecký sbor
- 9) Přijetí pravoslaví r. 1888
- 10) Výpis z matriky z 3.11.1903 - oddací list
- 11) Vyšíváčka hasičského praporu
- 12) Kapela mladých Antonína Zajíce před církví
- 13) Školní uniforma před 1. svět. válkou /Vladimír Pavlíček/
- 14) Před dílnou Stárkových

Rok 1915 - 1939:

- 15) První hulečští starodružiníci /Frant. Volenec - sedící a Jan Houdek - stojící/
- 16) Odvod r. 1921
- 17) Polská vojenská uniforma /Hurt/
- 18) Česání chmele
- 19) Chov včel
- 20) Sklizeň obilí hrstovkou /žnivárkou/
- 21) Pochvalný list vydal Okresní svaz komunální ve Zdolbunově
- 22) Mlýn Hovorkových r. 1926
- 23) Po povodni u Hovorků ze mlýna
- 24) Mláčení parní mlátičkou
- 25) Půlsáňky
- 26) Ukázka hulečského stavení /dům Urbanových/
- 27) Český klub přízemní

- 28) Otevření pošty v Českém klubu r. 1929
- 29) Český klub po přistavění patra
- 30) Svatba Marie Touškové a Josefa Hory
- 31) Vysvědčení školní rok 1918/19
- 32) Vysvědčení školní rok 1937/38
- 33) Vysvědčení z reálky r. 1922
- 34) Vysvědčení z reálky r. 1922 - zadní strana
- 35) Školní rok 1923/24
- 36) Školní rok 1922/23
- 37) Školní rok 1936/37
- 38) Sešit s českou mluvnicí
- 39) Sešit krasopisu
- 40) Oznamení duchovní konzistoře.
- 41) Hasiči /sedící - Josef Hovorka/
- 42) Farář A. Vaněk
- 43) Účet na lustr do kostela
- 44) Svěcení hasičské zbrojnice
- 45) Původní hasičská zbrojnice
- 46) Praporečník Pařez s praporem z obou stran
- 47) Hasiči před Českým klubem
- 48) Slavnost v zahradě při svěcení hasičské zbrojnice
- 49) List z knihy z hulečské knihovny
- 50) Členský průkaz Sokola
- 51) Cvičení Sokola - žáci
- 52) Cvičení Sokola - žákyně
- 53) Cvičení Sokola - ženy
- 54) Cvičení Sokola - muži
- 55) Sál v Českém klubu
- 56) Založení České matice školské na Volyni
- 57) Klazarovy osmdesátiny
- 58) Dožínky v r. 1939
- 59) Osobní průkaz z dvacátých let
- 60) Poštovní doručovatel Klazar

Rok 1939 - 1947:

- 61) Plánek Hulče
- 62) Jmenování Vladimíra Krejčího učitelem v Hulči 1941
- 63) Pochvalný list školní
- 64) Povolení repatriace
- 65) Reemigrační průkaz
- 66) Emil Cilc
- 67) Josef Toušek
- 68) Hulečský hasičský prapor na čestném místě stálé výstavy
Svazu požární ochrany v Metodickém centru v Příbyslavi.
- 69) Předávání praporu Sboru požární ochrany
- 70) Hulečská církev v r. 1979
- 71) Hulečský hřbitov v r. 1979
- 72) Český klub v r. 1979
- 73) Pozvánka na sraz Hulečáků v r. 1987

2

3

4

+ FR. KAŠPAR

farář cirkve českobratrské

v Hulči.

1872 — 1888

5

VODNÍ MLÝN
v HULČI. UKR.

Jeskyně sv. Mikuláše

6

ВЫПИСЬ ИЗ МЕТРИЧЕСКОЙ КНИГИ

ЧАСТЬ ВТОРАЯ

О БРАКОСОЧЕТАВШИХСЯ

ЗА 1903 ГОДА,

ВЫДАНА ПРИБЛИЖИТЕЛЬНО СВЯЩЕННИКОМ Курмии

Медведева у. сурва, Венгровского у.
Моложской губернии.

13

14

15

16

17

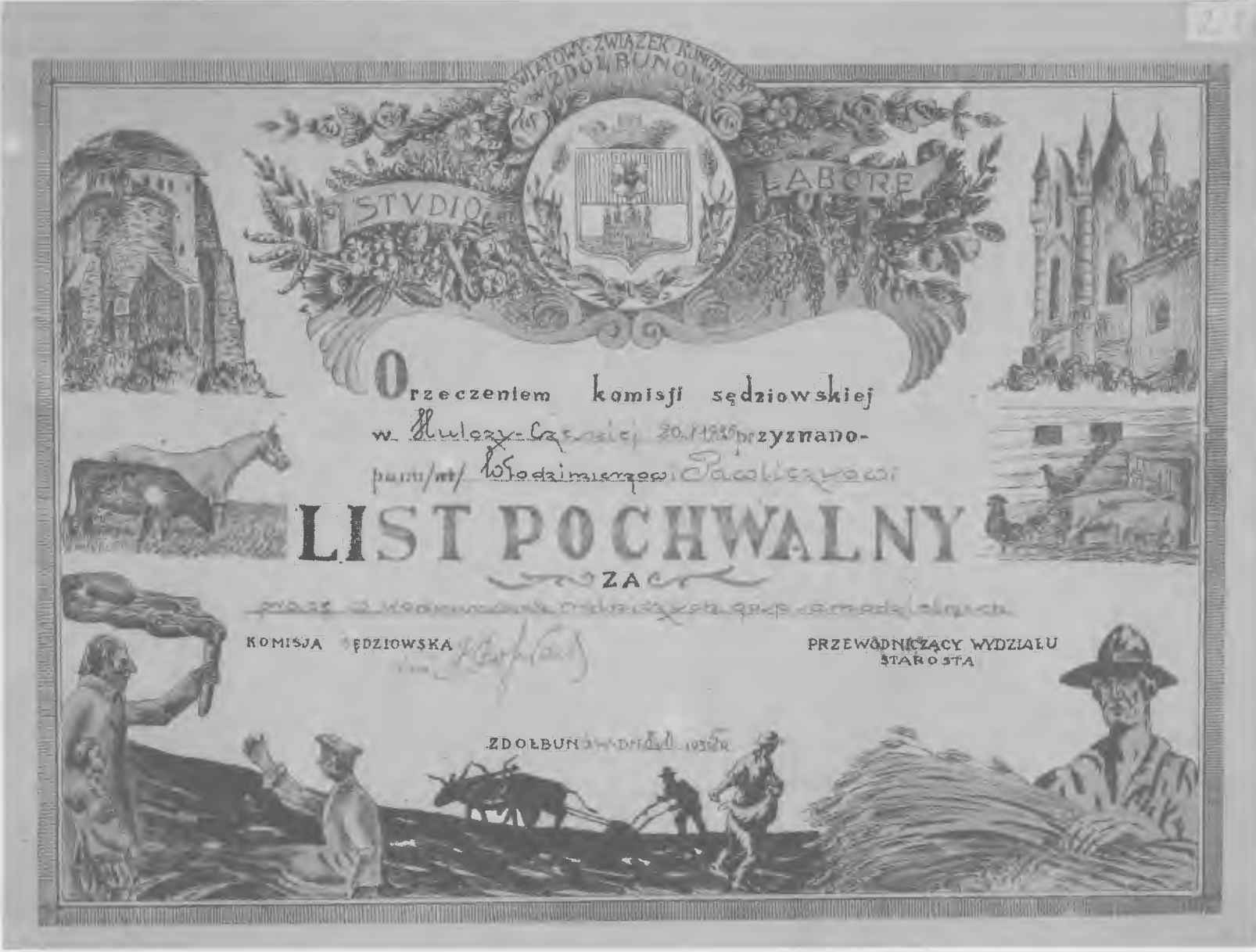
18

19

20

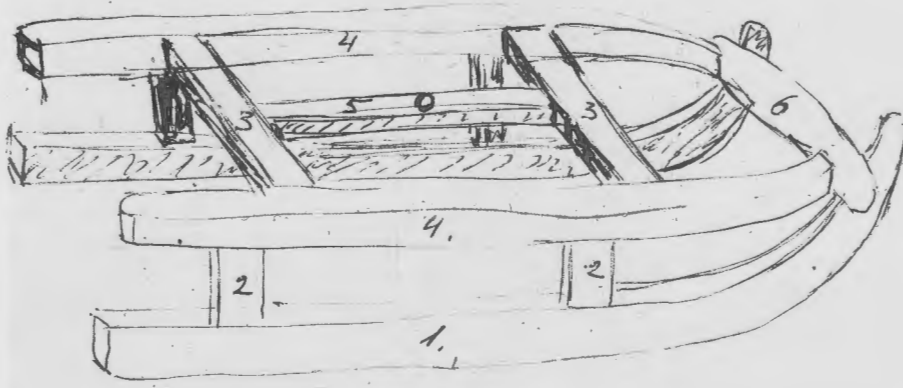

23

24

- 1. kópanice
- 2. slúpice
- 3. oplén
- 4. namoržna
- 5. prostřední část
- 6. páchle

25

26

27

29

30

245

АТТЕСТАЦІЯ

— ОБЪ —

успѣхахъ и поведеніи

ученика Ч отдѣленія

Гульчинскаго 1 кл. училища

Баллада

Людмила

За 19 *1879* г. годъ.

Завѣдывающій училищемъ

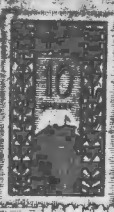
А. Умановъ

Законбучитель Священникъ

Учитель

Бравацка

Тип. А. Я. Золотоевскаго, Острогожскъ.

SWIADECTWO SZKOŁY Powszechnej

Baltada Jerzy

urodzony dnia *11 maja* 1929 r. w *Hulubies.*
powiatu *Zaleszczyce* religii (wyznania) *prawosł.*
uczeszczał do klasy *III klasy* i otrzymał
za rok szkolny 1937-38 oceny następujące:

sprawowanie	<i>Bardzo dobrze</i>
religia	<i>Bardzo dobrze</i>
język polski	<i>Bardzo dobrze</i>
język <i>roski</i>	<i>Bardzo dobrze</i>
historia	—
geografia	—
nauka o przyrodzie	—
arytmetyka z geometrią	<i>Bardzo dobrze</i>
rysunki	<i>Bardzo dobrze</i>
zadania praktyczne	<i>Bardzo dobrze</i>
śpiew	<i>Bardzo dobrze</i>
ćwiczenia fizyczne	<i>Bardzo dobrze</i>

Opiekun... dla rokowania... w sprawie...
Opiekun: dla rokowania 33 w sprawie usprawiedliwienia

Na tej podstawie *Wzrost poprawny do*
Wzrost poprawny do

Publiczna Szkoła Powszechna stopnia *2-go*

Nr... im...

w *Hulubies* powiat *Zaleszczyce*

dnia *21 czerwca*

Nr *1.*

M. K... Opiekun... Klasa... Szkoła...

Частное Русское Реальное Училище въ Ровно на Волыни.

СВИДѢТЕЛЬСТВО

Арсений Владимировъ родился 19 октября 1902 г.
 въ 1902 году, въ рожденьи православнаго
 поступилъ въ 5 классъ, окончилъ курсъ VI (шести) основныхъ классовъ
 въ 1922 году въ Ровенскомъ частномъ русскомъ реальномъ училищѣ и
 подвергнулся въ этомъ заведеніи окончательнымъ испытаніямъ въ 1922 г.

На этомъ основаніи выдаю ему слѣдующее свидѣтельство:

Поведеніе отличное 5

Успѣхи по предметамъ на экзаменѣ:

1.	По Закону Божію	<u>отличное 5</u>	(5)
2.	польскому языку	<u>удовлетворительное</u>	(3)
3.	русскому языку	<u>удовлетворительное</u>	(3)
4.	французскому языку	<u>хорошее</u>	(4)
5.	итальянскому языку	<u>хорошее</u>	(4)
математикѣ, а именно:			
6.	арифметикѣ	<u>хорошее</u>	(4)
7.	алгебрѣ	<u>удовлетворительное</u>	(3)
8.	геометрии	<u>удовлетворительное</u>	(3)
9.	тригонометрии	<u>удовлетворительное</u>	(3)
10.	исторіи Польши	<u>хорошее</u>	(4)
11.	исторіи всеобщей	<u>удовлетворительное</u>	(3)
12.	географіи	<u>удовлетворительное</u>	(3)
13.	естествознанію	<u>хорошее</u>	(4)
14.	физикѣ	<u>удовлетворительное</u>	(3)
15.	рисованію	<u>удовлетворительное</u>	(3)
16.	черченію	<u>удовлетворительное</u>	(3)

Въ виду отличнаго поведенія, хорошаго усвоенія предметовъ именованнаго сдано сіе свидѣтельство объ окончаніи
 частнаго учебнаго года.

г. Ровно 27 июля 1922 года

Директоръ Сергей Арсеньевичъ
 Ученый секретарь Михаилъ Семеновъ
 Прот. Александръ Арсеньевичъ

Педагогическаго
 Совета

В. С. Кривинъ
С. К. Кривинъ
Н. П. Кривинъ

Секретарь Педагогическаго Совета А. Кривинъ

Prywatna Rosyjska Szkoła Realna w Równem na Wołyniu

Ś W I A D E C T W O

Krejszi Władimir
nika w roku 1902. Wybitnie się uczył i
 wstąpił do klasy *5-iej* w roku 1920 ukończył kurs VI
 kl zasadniczych w roku 1922 w prywatnej rosyjskiej szkole realnej i skład
 w tej szkole egzamin końcowy w roku 1922

Na tej podstawie wydaje mu się świadectwo następujące:

Obyczaje *dobnie* *5*

Postępy w przedmiotach

1. Z Religii	<i>dobnie</i>	(3)
2.	<i>dostatecznie</i>	(3)
3. . . . Rosyjskiego	<i>dostatecznie</i>	(3)
4. . . . Francuskiego	<i>dobnie</i>	(4)
5. . . . Niemieckiego	<i>dobnie</i>	(4)
. Matematyki, a mianowicie:		
6. . . Arytmetyki	<i>dobnie</i>	(4)
7. . . Algebry	<i>dostatecznie</i>	(3)
8. . . Geometrii	<i>dostatecznie</i>	(3)
9. . . Trygonometrii	<i>dostatecznie</i>	(3)
10. . . Historji Polski	<i>dobnie</i>	(4)
11. . . Historji Powszechnej	<i>dostatecznie</i>	(3)
12. . . Geografji	<i>dostatecznie</i>	(3)
13. . . Przyrody	<i>dobnie</i>	(4)
14. . . Fizyki	<i>dostatecznie</i>	(3)
15. . . Rysunków	<i>dostatecznie</i>	(3)
16. . . Kreslenia	<i>dostatecznie</i>	(3)

№ 26

Wobec powyższych postępów egzaminowan otrzymuję niniejszem świadectwo z ukończenia prywatnego

Członkowie Rady Pedagogicznej:

Dyrektor: *S. Aporzanski*
 Inspektor: *Mikhael Sawitow*
W. Kuznetsov *Prof. Nikolai Janowicz*
P. Litwinow
 Sekretarz Rady Pedagogicznej: *W. Kantorowicz*
N. Michalczuk

36

37

СОЛНЦ

НА _____
ВЪ _____ ЛЕСУ _____

III

Krisopsis

L. A. Ballado

vij
L

WOLFFSKY
Konsystorz Duchowny

19 1888

20104

Д. ч. 349/38.

20104

44

До п. о. Настоятеля парафії с. Гульчі-Чеської, Здолбунівського пов., Свящ. Антонія Зайцева.

На рапорт Ваш, з 22. IX. ц. р. № 164, Духовна Консисторія, на підставі постанови своєї, затвердженої ЙОГО ВИСОКОПРЕОСВЯЩЕНСТВОМ, резолюцією з 9. X. б. р., пояснює Вам наступне. Церква в Гульчі-Чеській, коли чехи закупили землю в маєтку дідички Омецінської, була уніятською. Тому, що чехи були віри "братської" /Богемські брати гусити/, то зараз переробили церкву на костел - не католицький, а братський, і мали свого ксьондза Ф. Кашпара. Коли чехи прийняли віру православну, то св. Синод в 1887 році перебудував братський костел на православну церкву, і передав її у власність православних чехів с. Гульчі-Чеської. Ані римо-католицький костел, ані уніятська церква не мають підстав до пред'явлення своїх прав на Гульчанську церкву". -

Член Консисторії, Протоєрей

Секретар

Столоначальник

Стриж
Урбан
Кашпара

41

42

С Ч Е Т Ь № 205/15.
Почаево-Успенской Лавры.
" " 25/III 1928 г. отпущено
ИЗЪ Издан. Мастеря
для Кавказскому Владыке

Кол.	Что именно и по какой цѣвѣ	СУММА
		ЗЛОТ.
<u>2</u>	<u>Воспоминан</u> <u>ий святии</u>	<u>155.</u>
	<u>В. В. Мастеря</u>	

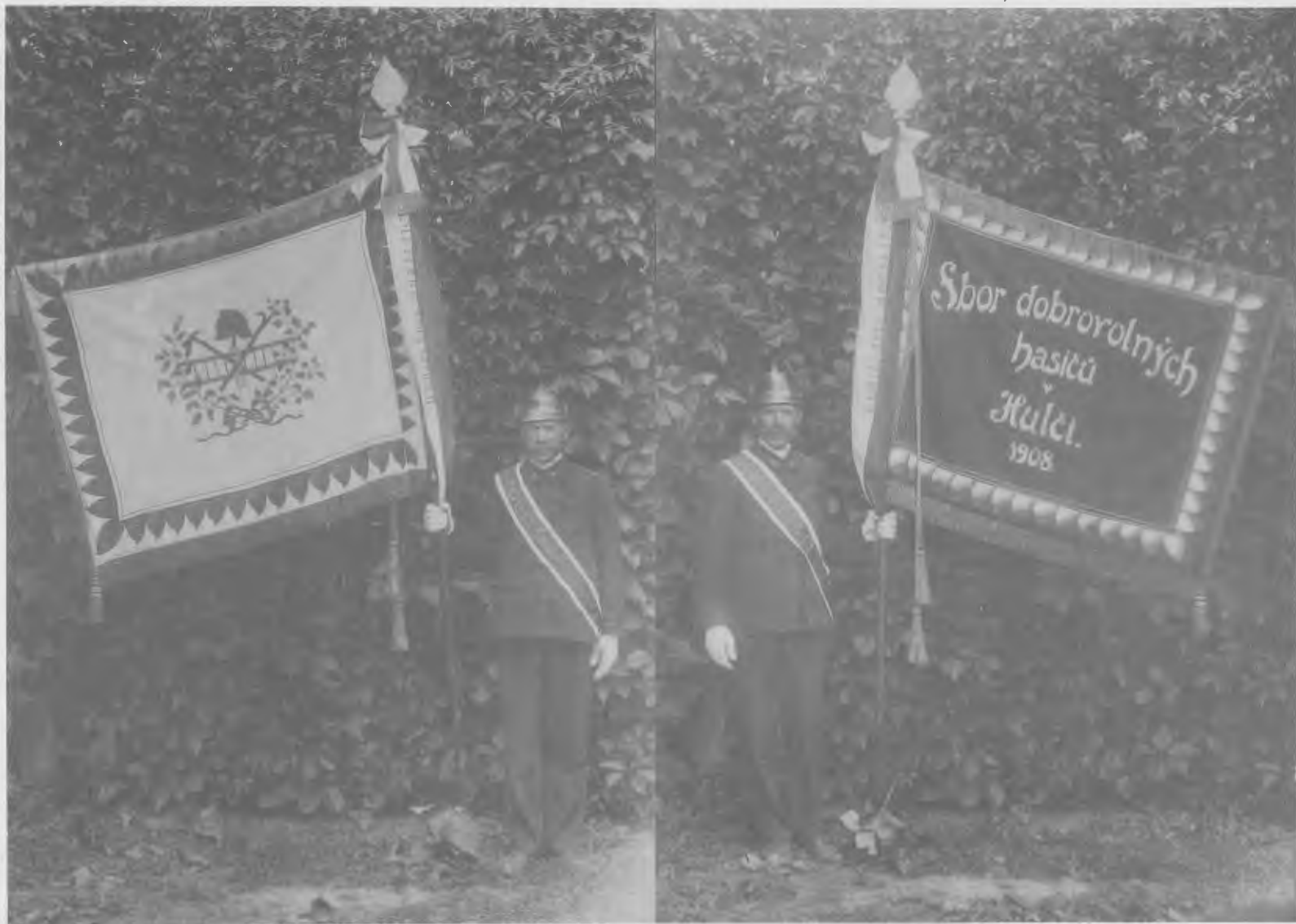
20
ТА
LOWA

20
ТА
LOWA

43

155

POSLEDNÍ PANÍ HLOHOVSKA.

OBRAZ Z DRUHÉ DOBY PŘEDEŠLÉHO STOLETÍ

OD

KAROLINY SVĚTLÉ.

Nakladatelství J. Otto spol. s r. o. v Praze.
1922.

Čís. kat. *711/111*

Členem Sokola
od r. *1937*

ČLENSKÝ PRŮKAZ

**ČESKOSLOVENSKÁ
OBEC SOKOLSKÁ**

Štrobáček
jednatel

Štrobáček
starosta

izrenky
opřelo
dohou
a jed-
stolním
dla, na
větším
přilo k
ni neb
na in-

7. 10. 1937

Ime *Pavliček Vladimír*

jest od *17. 1937* členem

Tělocvičné jednotky *Hulčiči*

Sokolství *Zahraníční*

J. B. Štrobáček
jednatel

Štrobáček
starosta

50

51

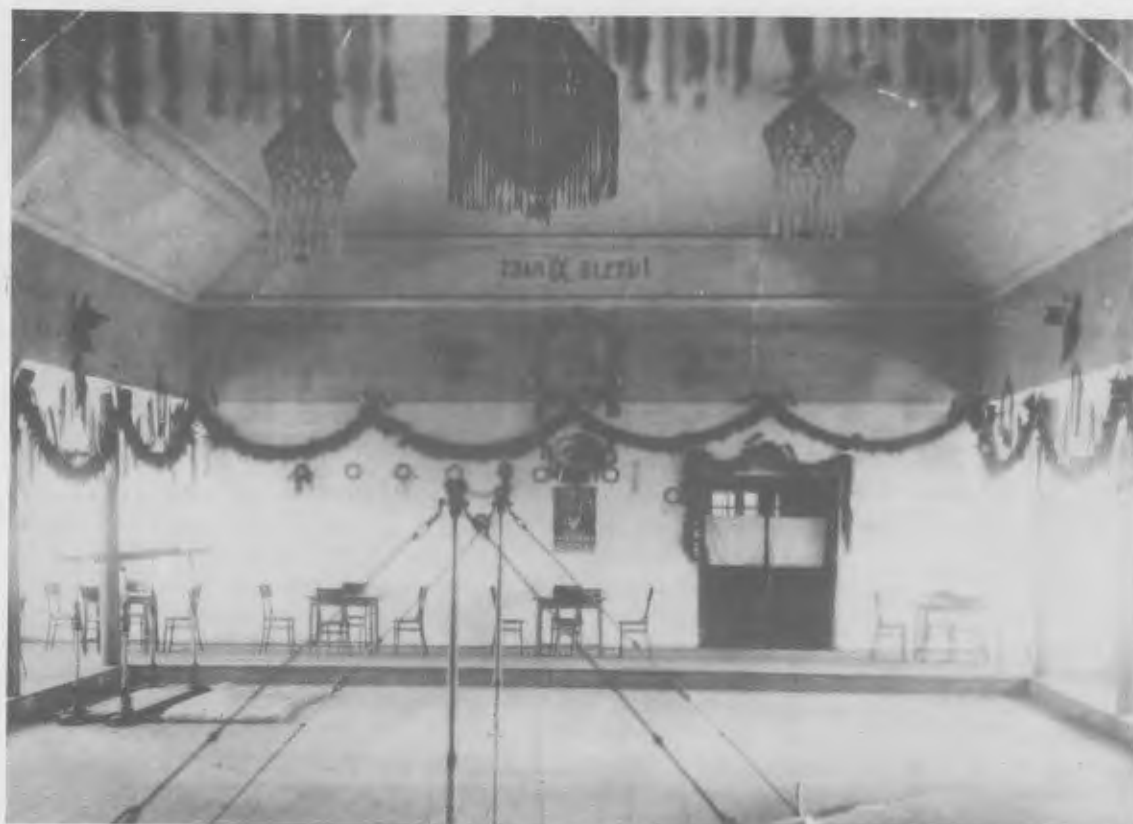
52

53

54

55

Česká Matice Školská na Volyni.

L.12566/Pr.

Zatwierdzam niniejszy statut stowarzyszenia pod nazwą
"Towarzystwo Czeskiej Macierzy Szkolnej na Wołyniu" z siedzibą
w Lucku.

Stowarzyszenie zostało wciągnięte do rejestru stowarzyszeń
i związków Województwa Wołyńskiego pod Nr. 204.

Luck, dnia 4 października 1923 r.

Wojewoda

w/z. Siedlecki

Starostwo dubieńskie

L.23642

dnia 15/VI 1925

Zaświadczenie.

Starostwo Dubieńskie na podstawie statutu Towarzystwa Czeskiej
Macierzy Szkolnej, zalegalizowanego przez Urząd Wojewódzki Wołyński
dnia 4.X.1923 roku za L: 12506 oraz w myśl okólnika Ministerstwa
Spraw Wewnętrznych z dnia 2 września 1922 r. N.B.S. 1 - 1942/22 r.
wciągnięto do rejestru związków i stowarzyszeń powiatu Dubieńskiego
pod L: 87 kolo Czeskiej Macierzy Szkolnej z siedzibą we wsi

Starosta

57

58

229
Serja B. Nr. 186689

RZECZPOSPOLITA POLSKA

Województwo

Wojęńskie

Powiat

Tobrusowski

DOWÓD OSOBISTY

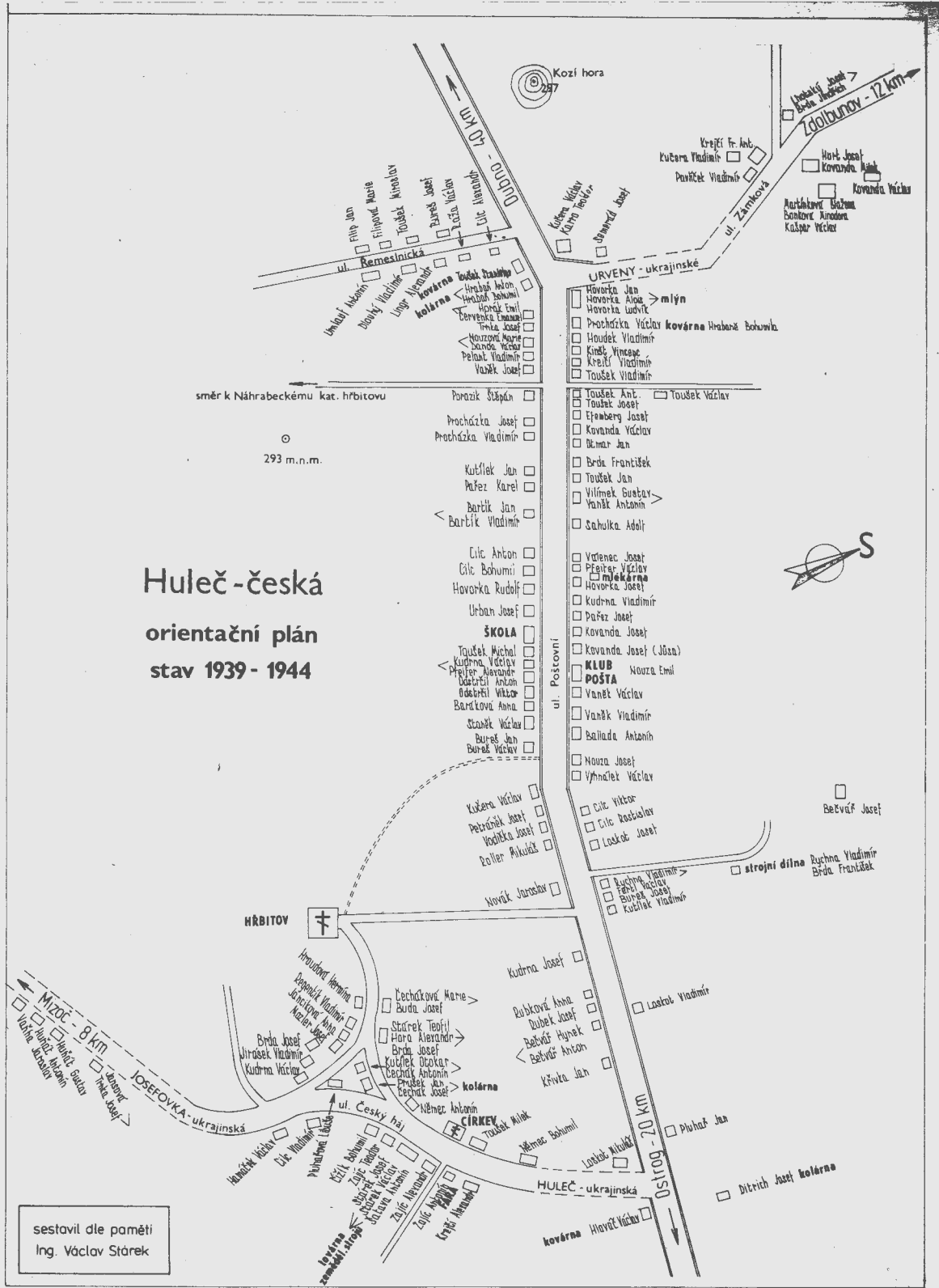
DLA

OBYWATELA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Nr dowodu

5975/101

Huleč - česká
orientační plán
stav 1939 - 1944

sestavil dle paměti
 Ing. Václav Stárek

ШКІЛЬНИЙ ВІДДІЛ
Народної Освіти
в Здолбунові
F 151/41

Дня 25 серпня 1944 р.

ТИМЧАСОВЕ ПРИЗНАЧЕННЯ

Шкільний Відділ Народної Освіти в Здолбунові
призначає з днем 1 вересня 1944 р. гана/і/.....
Кчійкі Володимир вимени..... школи
в с. Тимохіївській Здолбуні вського району.

До виконання своїх обов'язків приступити своєчас-
но, зголошувачись у Завідуючого / директора / школи .-

Шкільний Інспектор

Секретар

Кчійкі Володимир
Мякуз

НАРОДНИЙ КОМІСАРІАТ ОСВІТИ

ПОХВАЛЬНА ГРАМОТА

Педагогічна рада неповної середньої школи
відзначає цією похвальною грамотою учинця 7го класу
Червенка Ємілью ЗА ВІДМІННІ УСПІХИ В
НАВЧАННІ І ЗА ЗРАЗКОВУ ПОВЕДІНКУ.

М. П.

№ 38

Виправки 194 р.

Місто Гільга-Гесля
Село Зданьнівський район
Гавенська область

Директор школи
Завідуючий

Завідуючий навчальною частиною

Учитель:

270

Okresní národní výbor
Podbořany.

Podbořany, 12. srpna 1947.

Čj. 20275/47-K1

Pani
Libuše Zajícové

K r t y č p

J. Zajíc

Věc: Arsen Zajíc-repatriace.

Ministerstvo vnitra přípisem ze dne 28. VII. 1947 čj. VII/R-3641/394-21/7-47-2, povolilo repatriaci Arsenu Zajíce do ČSR.

Bezpečnostní referent:

ol

G. W. Kung

64

263

MINISTERSTVO SOCIÁLNÍ PĚČE
ODBOR XII-REEMIGRAČNÍ

24483 *

REEMIGRAČNÍ
PRŮKAZ

65

67

66

68

69

71

72

P o z v á n k a .

Na sraz rodáků a rodinných příslušníků z Hulče České, který se bude konat v sobotu dne 13. června 1987 v Podbořanech v Národním Domě /proti nádraží ČSD/ od 12.- hodin s tímto programem:

1. Prezence
2. Zahájení a uvítání rodáků
3. Slavnostní oběd
4. Volná zábava, do 24.- hodin.

Pro zajištění příjemného posezení se vzpomínáním na prožitá léta byla přípravným výborem vypočtená částka na jednoho účastníka ve výši 100.- Kčs. V této částce je zahrnut poplatek za jídlo, připitek a ostatní výdaje.

Zároveň přikládáme poštovní poukázku, kterou poukážete příslušnou částku na adresu:

R o t k o v á Milenka
Hořesedly č.9.
270 04 Hořesedly.

Prosíme o zaplacení nejpozději do 20. května 1987. Podle zaplaceného počtu osob budou rezervována místa. Zaplacené zálohy v případě neúčasti nebudou vrácené.

Přípravný výbor:

Blána č. 240.

HULEČ ČESKÁ NA VOLYNI (Obraz života v létech 1870 - 1947)

Sestavili: Jiří Bonek, Mgr. Danuše Manová, Ing. Václav Stárek

Spolupracovali: Josef Bečvář, Jindřich (Ondřej) Brda, Josef
Hovorka

Publikace neprošla jazykovou redakční úpravou, sazbu a tisk
provedl AgroS Bohemia a.s., Tiskárna Žatec 1992 v nákladu
500 ks. - 1. vydání - počet stran vč. obraz. přílohy - 234.